

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Noora Annola

Kansalaisjärjestöjen ydintehtävät ja toimintaperiaatteet murroksessa

Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 tulevaisuuden toimintamallina?

Johtamisen akateeminen yksikkö
Pro Gradu tutkielma
Sosiaali- ja terveyshallintotiede

Vaasa 2026

VAASAN YLIOPISTO**Johtamisen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Noora Annola		
Tutkielman nimi:	Kansalaisjärjestöjen ydintehtävät ja toimintaperiaatteet murroksessa: Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 tulevaisuuden toimintamallina?		
Tutkinto:	Hallintotieteen maisteri		
Oppiaine:	Sosiaali- ja terveyshallintotiede		
Työn ohjaaja:	Tomi Niemi		
Valmistumisvuosi:	2026	Sivumäärä:	95

TIIVISTELMÄ:

Kansalaisjärjestöt ovat merkittävä osa suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa, joiden toiminnan sisältö rakentuu kansalaisten tarpeiden pohjalta. Kansalaisjärjestöt ovat voittoa tavoittelemattomia ja itsenäisiä yhteiskunnan toimijoita, joiden toimintaedellytykset yhteiskunnassa ovat muutoksen keskellä. Julkisen hallinnon periaatepäätöksellä on luotu valtakunnallinen kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027, jonka tavoitteena on vahvistaa kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä. Tässä tutkimuksessa tutkitaan näkemyksiä kansalaisjärjestöstrategiasta suhteessa kansalaisjärjestöjen keskeisiin toimintaperiaatteisiin.

Kansalaisjärjestöjä kuvataan erilaisilla nimityksillä, tässä työssä käytetään näiden yhtenäisenä käsitteenä sanaa kansalaisjärjestö. Kansalaisjärjestöjen toiminnan rahoitus koostuu pääasiallisesti ulkopuolisesta rahoituksesta, kuten julkisesta rahoituksesta. Yhteiskunnallisella taloustilanteella on suoria vaikutuksia kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiin ja toimintaperiaatteisiin. Muutokset kansalaisjärjestöjen rahoituspohjassa asettavat kansalaisjärjestöt ristiriitaiseen tilanteeseen. Vapaaehtoistyö on myös oleellinen osa kansalaisjärjestöjen toimintaa, joka perinteisessä muodossaan on osittain koettu haasteeksi nyky-yhteiskunnassa.

Kansalaisjärjestöstrategia 2023-2027 pitää sisällään viisi kehittämiskohdetta kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten parantamiseksi. Tutkimuksessa haastateltiin 10 sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestöä Pohjanmaan alueelta. Tutkimuksen keskeisin havainto on moninaiset ristiriidat, niin kansalaisjärjestöstrategiassa itsessään kuin suhteessa keskeisiin toimintaperiaatteisiin. Strategiassa esitetyt kehittämiskohteet koettiin ajankohtaisiksi ja tärkeiksi, mutta niiden toteutuminen vaatisi jatkotyöstämistä. Tutkimustulosten mukaan strategiatyön toteutuminen käytännössä vaatisi julkiselta hallinnolta ohjausta, millä vietäisiin strategiaa Pohjanmaan alueella eteenpäin. Tuloksia analysoidessa nostettiin esiin paradoksiteorian näkökulma, jonka pohjalta voidaan todeta, että usein tällaiset ristiriitaiset ilmiöt, eivät ole yksiselitteisiä eikä niihin ole pysyviä ratkaisuja, vaan ne ovat pysyviä ja samanaikaisia, joiden mukaan toimijoiden tulee tasapainoilla. Voidaan havaintojen perusteella todeta, että kansalaisjärjestöjen rooli yhteiskunnassa on muutoksessa, ja julkisen hallinnon strateginen ohjaus väistämättä muokkaa kansalaisjärjestöjen toimintaa.

Aiheen yhteiskunnallisen merkityksen sekä ajankohtaisuuden vuoksi sekä laajempien näkökulmien saavuttamiseksi, olisi tärkeää tuoda esiin myös julkisen hallinnon näkökulmat. Jatkotutkimus aiheena voisi olla julkisen hallinnon näkökulman liittäminen kansalaisjärjestöjen näkökulman rinnalle.

AVAINSANAT: kansalaisjärjestöt, kansalaisyhteiskunta, sosiaali- ja terveysjärjestöt, rahoitusjärjestelmät, strateginen ohjaus, julkinen sektori

Sisällysluettelo

1 Johdanto	6
1.1. Tutkielman tausta	8
1.2. Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset	10
1.3 Tutkielman rakenne	11
2 Kansalaisjärjestöt	12
2.1. Kansalaisjärjestöjen arvoperusta	13
2.2. Rooli ja asema yhteiskunnassa	17
2.3. Rahoituksen monikanavaisuus ja haasteet	23
2.3.1 Valtion tuki	26
2.3.2 EU-rahoitus	30
2.4. Toiminnan edellytykset	32
3 Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027	37
3.1. Kansalaisjärjestöstrategian 2023–2027 viisi kehittämiskohdetta	38
3.2 Kansalaisjärjestöstrategia tulevaisuuden toimintamallina?	41
4 Tutkielman menetelmä ja aineisto	49
4.1 Laadullinen tutkimus	49
4.2 Aineiston keruu	51
4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	53
5 Näkemyksiä kansalaisjärjestöstrategian toteutumisesta Pohjanmaalla sosiaali- ja terveysalan järjestöissä	56
5.1. Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 tulevaisuuden toimintamallina?	57
5.1.1. Strategian ristiriitaisuus	57
5.1.2. Rahoitukset ja talous	59
5.2. Toimenpide-ehdotukset strategian toteutumiselle Pohjanmaalla	67
6 Johtopäätökset	70
6.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	76
6.2. Pohdinta ja jatkotutkimusaiheet	77
Lähteet	79

Liitteet	88
Liite 1. Tietosuoja ja hyväksyntä tutkimukseen osallistumiselle	88
Liite 2. Haastattelupyyntö	90
Liite 3. Haastattelukysymykset	91
Liite 4. Tiivistelmä: Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027	92

Taulukot**Taulukko 1:** Kansalaisjärjestöjen käsitteet

13–14

1 Johdanto

Kansalaisjärjestö on toimija, joka tuottaa kansallisesta hallituksesta riippumattomia palveluja (Oikeusministeriö, 2024, s. 8–10), toimien yhteiskunnan tukipilarina. Kansalaisjärjestöt elävät muutoksen aikaa, valtionavustukset pienenevät ja rahoitusmuodot muuttuvat ja samanaikaisesti palveluiden tarve kasvaa. Kansalaisjärjestöjen keskeisenä toimintaperiaatteena on toimia kansalaisten äänenä, sekä heikoimmassa asemassa olevien puolella. Kansalaisjärjestöjen toimintaa ohjaa voittoa tavoittelemattomuus sekä irrallisuus julkisesta sektorista. Yhteiskunnallinen heikko taloustilanne sekä haasteet vaikuttavat myös kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiin. Kansalaisjärjestöjen toiminnot erityisesti sosiaali- ja terveysalalla täydentävät merkittävästi julkisia sosiaali- ja terveysalan palveluita, niiden välistä riippuvuussuhdetta on keskeistä tarkastella sekä sen vaikutusta kansalaisjärjestöjen toimintaan. Kansalaisjärjestöjen työn yhteiskunnallista merkitystä on myös kyseenalaistettu viimevuosina.

Kansalaisjärjestöjen toimintaa ohjaa aina yhteinen tavoite, arvo tai asia, joka kokoaa ihmiset yhteen. Elinvoimainen ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta on toimivan demokratian perusta. Kansalaisjärjestöt edistävät hyvinvointia, vahvistavat demokratiaa ja lisäävät osallisuutta. Ne rakentavat luottamusta, tukevat yhteisöllisyyttä ja parantavat koko yhteiskunnan turvallisuutta sekä selviytymiskykyä. (Oikeusministeriö, 2024, s. 8–10.) Näiden turvaaminen edellyttää julkisen hallinnon tukea lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Nopeasti muuttuva toimintaympäristö edellyttää järjestöiltä kehittämistä, yhteistyön vahvistamista ja rakenteiden uudistamista. (Valtionneuvosto, 2024.) Pohjoismaiset hyvinvointivaltiot pitävät sisällään yleisesti vahvan julkisen sektorin, jonka tehtävänä on tuottaa hyvinvointia ja terveyttä tukevia palveluita (Markkola, 2021, s. 262). Kansalaisjärjestöt on rinnastettu osaksi tätä järjestelmää, tuottaen erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluita (Ruuskanen & muut, 2023, s. 135.) Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 pyrkii vastaamaan tähän kokonaisuuteen tarjoamalla suuntaa, rakenteita ja välineitä, joilla järjestöjen toimintaedellytyksiä voitaisiin vahvistaa.

Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027, pohjautuu valtioneuvoston luomaan periaatepäätökseen kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksien parantamiseksi (Arajärvi, 2007; Oikeusministeriö, 2024). Strategian avulla valtioneuvosto tukee kansalaisjärjestöjen oma-
varaisuutta varainhankinnan kautta, parantaa järjestöjen valtionavustuskäytäntöjä sekä vähentää kansalaisjärjestöjen hallinnollista taakkaa. Kansalaisjärjestöstrategia on aiheuttanut erilaisia näkemyksiä järjestökentällä. Nuorisoala (2024) kirjoitti vahvan kannanoton koskien kansalaisjärjestöstrategiaa, yhteistyössä Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssin, Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA:n, Suomen kehitysjärjestöjen kattojärjestön Fingon, SOSTEN ja Suomen olympiakomitean kanssa. Strategian suuntaa pidettiin oikeana, mutta esiin nostettiin kiireellinen aikataulu strategiaa tehdessä, liian laimeaksi jääneet kehittämiskohteet sekä kyseenalaistettiin varainhankinnan mahdollisuuksia. Kannanotossa järjestöjohtajat kuvasivat kansalaisjärjestöihin kohdistuvien valtionleikkauksien aiheuttavan merkittävää haittaa ja kansalaisjärjestöstrategian nähtiin olevan mitätön laastari tilanteeseen. (Nuorisoala, 2024.)

Kansalaisjärjestöstrategiaan on kirjattu viisi kehittämiskohdetta, 1) Vahvistetaan kansalaisjärjestöjen oman varainhankinnan edellytyksiä, 2) Jatketaan valtion avustustoiminnan- ja tapojen kehittämistä, 3) Tuetaan EU-rahoituksen saamista Suomeen, 4) Kannustetaan kansalaisia- vapaaehtoistoiminta ja 5) Rakennetaan kansalaisyhteiskuntapolitiikan tietoperustaa ja yhteistyötä. (Oikeusministeriö, 2024, s.12–17.) Tässä tutkielmassa tutkin kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteita sekä näkemyksiä kansalaisjärjestöstrategiasta. Toimintaperiaatteita tutkitaan erityisesti teoreettisen viitekehyksen kautta ja tutkimuksellinen osuus tuo esiin kansalaisjärjestöjen näkemyksiä strategiasta Pohjanmaan alueelta.

Kansalaisjärjestöjen ominaispiirteet ovat moninaisia ja osittain limittyviä. Ne voidaan luokitella esimerkiksi kohderyhmän, tarkoituksen tai toiminnan laajuuden perusteella. Toiminta voi olla paikallista, valtakunnallista tai kansainvälistä. (Piotrowicz & Cianciara, 2013, s. 70.) Koska kansalaisjärjestöjen toimintakenttä on laaja, rajaan tutkimukseni Pohjanmaan alueen sosiaali- ja terveysalan järjestöihin. Tarkastelen

kansalaisjärjestöstrategian toteutumista organisaatiotasolla. Järjestöt eroavat toisistaan myös taloudellisten ja henkilöstöresurssien osalta (Piotrowicz & Cianciara, 2013, s. 70). Laajemman näkökulman varmistamiseksi olen valinnut tutkimukseen resursseiltaan eri kokoisia sosiaali- ja terveysalan järjestöjä.

Kiinnostukseni tutkimusaiheeseen kumpuaa henkilökohtaisesta intohimostani kansalaisjärjestötoimintaa kohtaan sekä pitkästä työkokemuksestani järjestökentällä. Huoli kansalaisjärjestöjen tulevaisuudesta ja roolista yhteiskunnan muutosten keskellä näkyy vahvasti järjestökentällä. Palveluiden tarve kasvaa, mutta samanaikaisesti järjestöjen käytettävissä olevat resurssit vähenevät sekä kansalaisjärjestöjen tarpeellisuutta yhteiskunnan näkökulmasta ei välttämättä tunnisteta. Tämä asettaa haasteita kansalaisjärjestöjen perustehtävälle, joka perustuu kansalaisten äänen esiin tuomiseen ja erityisesti heikoimassa asemassa olevien hyvinvoinnin turvaamiseen. Muutokset ovat merkittäviä sekä paikallisella että valtakunnallisella tasolla, ja niiden vaikutukset ulottuvat suoraan järjestöjen arkeen, asiakkaiden elämään ja strategiseen suunnitteluun.

1.1. Tutkielman tausta

Kansalaisjärjestöjen ja valtion välisessä suhteessa tapahtui muutoksia 1990-luvulla, jolloin siirryttiin hyvinvointivaltiollisesta ajattelumallista markkinalähtöisempään ajatteluun. Merkittävin muutos tapahtui vuonna 1995, kun Suomi liittyi Euroopan unioniin. Sosiaali- ja terveysalanjärjestöt ajautuivat tilanteeseen, missä joutuivat kilpailemaan muiden kansalaisjärjestöjen sekä yritysten kanssa samoista rahoituksista. Toisaalta EU:n myötä avautui myös uusia rahoitusväyliä kansalaisjärjestöille. Yhtäaikaisesti keskeinen rahoittaja Raha-automaattiyhdistys (RAY) alkoi korostaa rahoituksissaan terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin keskittyviä palveluita, joka vaati kansalaisjärjestöiltä vahvempaa ammattimaisuutta sekä tuloksellisuuden osoittamista. Sosiaalialan järjestöissä palkkatyön määrä tuplaantui vuosien 1990–2000 välisenä aikana, suuren palveluiden kysynnän sekä uusien rahoitusmahdollisuuksien vuoksi. (Ruuskanen & muut, 2023, s. 135.)

Hyvinvointivaltiossamme tapahtui merkittävä muutos vuonna 2023 uusien hyvinvointialueiden myötä, jolla oli vaikutusta myös kansalaisjärjestöjen toimintaan. Muutoksessa uudistettiin sosiaali- ja terveystalouden hallinto sekä palvelujärjestelmä. Hyvinvointialueiden myötä valtakunnallisen rahoituksen merkitys palveluiden tuottamisessa on vieläkin merkittävämmässä roolissa kuin ennen, myös valtakunnallinen ohjaus, vastuu ja valvonta korostuvat. (Paananen & muut, 2025, s. 7.) Samanaikaisesti Sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa toimivan Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA, entinen Raha-automaattiyhdistys (RAY), ilmoitti tulevasta leikkauksesta koskien sosiaali- ja terveysalan rahoituksia. Vuonna 2025 jaettavien STEA-avustusten summa pieneni 79,5 miljoonaa euroa vuoteen 2024 verrattuna. Vuodelle 2025 myönnettiin uusia avustuksia huomattavasti vähemmän kuin aiemmin ja uusia jatkuvaluonteisia avustuksia ei myönnetty lainkaan. Muutokset avustusten jaossa ja jaettavassa summassa ovat osa valtion talouden säästöjä. (Valtioneuvosto, 2025.) Avustusten pieneneminen aiheutti suurta hättää järjestökentällä, kansalaisjärjestöt kokivat huolta palveluiden turvaamisesta asiakkaille (Yle, 2024).

Tulevaisuuden turvaamiseksi julkisen hallinnon on kehittävällä otteella parannettava ja tarkkailtava kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä. (Oikeusministeriö, 2024, s. 8.) Hyvinvointialueiden uudistus on merkinnyt systeemisiä muutoksia yhteiskuntamme julkiseen hallintoon. Yhteistyö on merkittävässä roolissa osana uudistusta, niin julkistentoimijoiden, kuntien ja hyvinvointialueiden, (Paananen, 2025, s. 8) kuin kolmannen sektorin, mukaan lukien kansalaisjärjestöjen kesken (Pätilä & Tuurnas, 2019, s. 289). Hyvinvointialueet hakevat vielä omaa kokonaisvaltaista rooliaan, myös rajapinnoilla tehtävä yhteistyö eri toimijoiden, kuten kansalaisjärjestöjen kanssa on vasta alkuvaiheessa (Paatela & Tynkkynen, 2024, s.2). Kansalaisjärjestöjä koskevien muutosten myötä on alettu puhua kansalaisjärjestöjen ”hybridisaatiosta”, jolla kuvataan muutosta kansalaisjärjestöjen toimintaympäristössä. Muutos pakottaa kansalaisjärjestöt muuttamaan toimintamallejaan yritysten ja julkisten organisaatioiden suuntaisiksi. (Ruuskanen & muut, 2023, s. 133–134.)

1.2. Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteita ja toimintaedellytyksiä koskevaa problematiikkaa, joita haastavat taloudellinen ja valtiollinen ohjaus. Tutkielmassa keskitytään tunnistamaan näitä ristiriitoja ja konfliktissa olevia tekijöitä. Petteri Orpon hallituksen luoma valtakunnallinen kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 on myös tarkastelun kohteena suhteessa kansalaisjärjestöjen perustehtävään ja toimintaperiaatteisiin. Tavoitteena on analysoida, kansalaisjärjestöstrategian toimivuutta käytännön tasolla suhteessa kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteisiin ja arvopohjaan. Tutkimuksessa keskitytään erityisesti Pohjanmaan alueella toimivien sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestöjen näkemyksiin kansalaisjärjestöstrategiasta, joita karotetaan teemahaastattelujen avulla. Tällä pyritään syventämään ymmärrystä siitä, miten kansalaisjärjestöstrategiaa sovelletaan paikallisella tasolla ja millaisia kokemuksia ja käsityksiä kansalaisjärjestöillä on kansalaisjärjestöstrategiasta.

Kansalaisjärjestöstrategian kehittämiskohteiden toteutuminen edellyttää tiivistä yhteistyötä julkisen sektorin kanssa. Tässä tutkielmassa tarkastelu rajataan kansalaisjärjestöjen näkökulmaan, eikä julkisen sektorin näkemyksiä sisällytetä tutkimukseen. Tämä rajaus merkitsee sitä, että tutkimusalue jää osittain vajavaiseksi, sillä julkisen sektorin roolia ei tarkastella kokonaisvaltaisesti. Tutkimus painottuu järjestölähtöiseen näkökulmaan ja tuo esiin ennen kaikkea kansalaisjärjestöjen omaa ääntä ja kokemuksia kansalaisjärjestöstrategiasta sekä millaisia haasteita ja mahdollisuuksia kansalaisjärjestöt näkevät muuttuvassa toimintaympäristössään.

Tutkimuskysymykset:

- 1) Miten kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 vastaa kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteisiin?
- 2) Mitkä ovat Pohjanmaan kansalaisjärjestöjen keskeisimmät näkemykset kansalaisjärjestöstrategiasta?

Tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena induktiivisella otteella. (Juuti & Puusa, 2020, s.11–12). Pohjanmaan sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestöjen haastattelut toteutetaan teemahaastatteluna, jossa kysymykset pohjautuvat keskeisiin kansalaisjärjestöstrategian teemoihin. (Vilka, 2025, s.151;122.)

1.3 Tutkielman rakenne

Tässä tutkielmassa kansalaisjärjestöjen nykytilanne ja tulevaisuus ovat keskiössä. Työn rakenne koostuu teoreettisesta viitekehyksestä, jossa tarkastellaan kansalaisjärjestöjen moninaista roolia sekä merkitystä yhteiskunnassamme.

Luvussa kolme vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen perehtymällä valtakunnallisen kansalaisjärjestöstrategian viiteen kehittämiskohteeseen, 1) Vahvistetaan kansalaisjärjestöjen oman varainhankinnan edellytyksiä, 2) Jatketaan valtion avustustoiminnan- ja tapojen kehittämistä, 3) Tuetaan EU-rahoituksen saamista Suomeen, 4) Kannustetaan kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan ja 5) Rakennetaan kansalaisyhteiskuntapolitiikan tietoperustaa ja yhteistyötä. (Oikeusministeriö, 2024, s.12–17.). Kehittämiskohteita analysoidaan luvun kaksi teoreettisen viitekehyksen peilaten, huomioiden kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteet.

Luvussa neljä kerrotaan tutkimusmenetelmä sekä miten aineisto kerättiin ja analysoitiin. Luvussa viisi vastataan toiseen tutkimuskysymykseen, esittämällä tutkimuksen keskeiset tulokset. Luvussa kootaan yhteen työn keskeisimmät tulokset, pohditaan työn eettisyyttä ja luotettavuutta sekä esitetään jatkotutkimusaiheet.

2 Kansalaisjärjestöt

Tässä luvussa määritellään tämän työn teoreettinen viitekehys. Teoreettisen viitekehysten määrittäminen on tärkeää tieteellisessä kirjoittamisessa. Sen avulla tutkia luo tietoperustaa tutkittavaan aiheeseen syvällisemmän ymmärryksen luomiseksi sekä sen pohjalta ymmärtää paremmin tekemänsä tutkimuksen aihetta. Teoriat ovat muodostuneet tutkitun tiedon perusteella, jolloin ne tukevat tieteellisessä kirjoittamisessa tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. Teoreettinen viitekehys ohjaa myös tutkimuskysymysten syntymistä (Hirsjärvi ja muut, 2009, s.140–142) sekä sillä on vaikutusta työn metodin, luotettavuuden ja eettisyyden näkökulmasta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 23).

Teoreettisen viitekehykseen kuuluu myös keskeisten käsitteiden määrittäminen, ne toimivat tutkijan työkaluina. Määrittämisen avulla kyetään täsmentämään käsitteitä, luoda normeja käsitteen käytölle työssä sekä laajalla määrittämisellä voidaan tukea termin merkitystä. (Hirsjärvi ja muut, 2009, s.146;152.) Tästä syystä tätä kansalaisjärjestöjä määrittelevää lukua pyritään jäsentämään selkeästi. Kansalaisjärjestö edustaa varsin institutionaalista käsitettä, mutta se sisältää kuitenkin oman hajanaisuutensa, mitä tuodaan tässä luvussa esiin. Teoriaan perustuen luodaan määritelmä, minkä kautta voidaan luonnehtia kansalaisjärjestöjä. Määrittäminen on haasteellista kansalaisjärjestöjen moninaisuuden vuoksi, mutta määrittäminen pyritään rakentamaan kattavasti, niin kuin tämä työ mahdollistaa. Tästä syystä kansalaisjärjestö on lueteltu näihin alalukuihin: 2.1. Kansalaisjärjestöjen arvoperusta, 2.2. Rooli ja asema yhteiskunnassa, 2.3. Rahoituksen monikanavaisuus ja haasteet sekä 2.4. Toiminnan edellytykset.

Oikeusministeriön (2024) selvityksen mukaan kansalaisjärjestöjen asema on edelleen vahva suomalaisessa yhteiskunnassa (Oikeusministeriö, 2024, s. 10). Kansainvälisesti on haasteellista määrittellä kansalaisjärjestöjen määrää, sillä niiden rakenne vaihtelee globaalilla tasolla (Piotrowicz & Cianciara, 2013, s. 70). Suomalaiset käyttävät aktiivisesti yhdistysten ja järjestöjen palveluita, sillä rekisteröityneitä yhdistyksiä on Suomessa yli 108 000, ja näiden tuottamaan toimintaan osallistuu yli puolet suomen väestöstä. (Oikeusministeriö, 2024, s. 10). Kansalaisjärjestöt liitetään useisiin eri käsite- ja

toimijakokonaisuuksiin, jotta kansalaisjärjestö-määritelmä voidaan tehdä kattavasti, on tutkittava kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteita sekä tarkennettava käsitteitä.

2.1. Kansalaisjärjestöjen arvoperusta

Kansainvälisesti kansalaisjärjestöjä voidaan kutsua eri nimityksillä, kuten voittoa tavoittelematon toimija, kolmassektori sekä vapaaehtoinen organisaatio. Vaikkei kansalaisjärjestöille ole yhtä yhtenäistä nimeä (Piotrowicz & Cianciara, 2013, s. 70) ja niiden toimintatavoissa ja muodoissa on eroavaisuuksia (Oikeusministeriö, 2024, s. 10), yhdistää kaikkia voittoa tavoittelemattomuus ja erillisuus julkisesta sektorista (Piotrowicz & Cianciara, 2013, s. 70). Tässä luvussa tarkastelen keskeisiä kansalaisjärjestöihin liittyviä käsitteitä: kansalaisyhteiskuntaorganisaatio (civil society organisations, CSOs), NGO (non-governmental organization), sekä kansalaisyhteiskunta, kolmas sektori ja neljäs sektori. Taulukossa 1 Kansalaisjärjestöjen käsitteet, avataan käsitteiden määritelmiä sekä niiden toimivuutta.

Taulukko 1. Kansalaisjärjestöjen käsitteet.

Käsite	Määritelmä	Kuvaus	Toimivuus
Kansalaisyhteiskuntaorganisaatio (Civil society organisations, CSOs)	Globaali perustermi, kuvastaa kansalaisjärjestöjä (Vllasa & muut, 2022, s. 91; 103–104). Käytetään EU:n poliittisessa keskustelussa. (Wakunuma & Stahl, 2016, s.6.)	Toimijoita, jotka toimivat yksityisen sektorin ja valtion ulkopuolella (Vllasa & muut, 2022, s. 91). Keskeisempi tekijä yhteiskunnan ja talouden monipuolisuudella osa-alueilla. (Vllasa & muut, 2022, s.6;) Käytetyimpiä kansainvälisiä termejä. (Vllasa & muut, 2022, s. 91; 103–104.)	Kuvaus on laaja (Vllasa & muut, 2022, s. 91; 103–104; (Wakunuma & Stahl, 2016, s.6.) Käsitteiden tarkempaa määrittelyä tarvitaan. (Vllasa & muut, 2022, s.6; 89; (Wakunuma & Stahl, 2016, s.6.)

Käsite	Määritelmä	Kuvaus	Toimivuus
NGO (Non-governmental organization)	Yleisimmin käytetty termi tieteellisten artikkeleiden otsikoissa ja sisällöissä. (Vllasa & muut, 2022, s. 97.)	Voittoa tavoittelemaan toimija ja irrallinen julkisesta sektorista. (Vllasa & muut, 2022, s. 90–91.) Käytetyimpiä kansainvälisiä termejä. (Vllasa & muut, 2022, s. 91; 103–104.)	Käsitteiden tarkempaa määrittelyä tarvitaan. (Vllasa & muut, 2022, s. 90–91.)
Kolmas sektori	Synonyyminä Suomen järjestösektorille, (Raisio & muut, 2023, s. 57) kansalaisjärjestötoiminnalle ja kansalaistoiminnalle. (Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.205.)	Tärkeä yhteiskunnan osa, joka toimii moninaisesti. (Grönlund & Seppälä, 2021, s. 431). Kansalaisten edustaja sekä yhteisöisyyden luoja. (Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.205.)	Käsitteen määrittäminen vaikeaa, vaikkakin vakiintunut käsite (Raisio ja muut, 2023, s.57).
Kansalaisyhteiskunta	Demokraattisen järjestelmän kulmakivi (Kajanto, 2011, s.61) sekä lähtee kansalaisista (Ruuskanen & muut, 2020, s. 18.)	Omaehtoista, aktiivista, yleishyödyllistä ja yhteisöllistä toimintaa (Kajanto, 2011, s.61), jota teknologian kehitys muovaa (Ruuskanen & muut, 2020, s. 18).	Rinnastetaan kolmanteen sektoriin (Ruuskanen & muut, 2020, s. 18).
Neljäs sektori	Vapaamuotoista ja verkostomaista toimintaa (Ruuskanen & muut, 2020, s. 18).	Toimintamuoto muutoksessa (Raisio ja muut, 2023, s.56) jota teknologian kehitys muovaa (Mäenpää & Faehnle, 2021, s. 44–51).	Tunnettavuus on lisääntynyt (Raisio ja muut, 2023, s.56)

Vllasa & muut (2022) kirjallisuuskatsauksen mukaan, joka tehtiin 136 tieteellisen artikkelin pohjalta, nähdään **kansalaisyhteiskuntaorganisaatiot (Civil Society Organizations, COS)** perusterminä, joka kuvastaa pieniä, epävirallisia ja yhteisöllisiä toimijoita sekä suurempia organisaatioita myös kansainvälisellä tasolla. Tutkimuksen mukaan myös

kansalaisyhteiskuntaorganisaatio (COS) sekä **NGO-lyhenne (Non-Governmental Organizations)** ovat käytetyimpiä kansainvälisiä termejä, kuvaamaan kansalaisjärjestötoimintaa eri osa-alueilla. (Vllasa & muut, 2022, s. 91; 103–104.)

Vaikkei termille kansalaisyhteiskuntaorganisaatiot (COS) ole olemassa yhtä määritelmää, (Wakunuma & Stahl, 2016, s.6) kuvastaa se toimijoita, jotka toimivat yksityisen sektorin ja valtion ulkopuolella (Vllasa & muut, 2022, s. 91). Kansalaisyhteiskuntaorganisaatio (COS) nimitystä käytetään EU:n poliittisessa keskustelussa, kuvaamaan toimijaa, joka on mikä tahansa oikeushenkilö, joka ei ole valtiollinen, ei tavoittele taloudellista voittoa, ei edusta kaupallisia intressejä ja jonka toiminta on suuntautunut yhteisen päämäärän edistämiseen yleisen edun mukaisesti. Kuvaus on koettu laajaksi ja vaikeaksi, esimerkiksi tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta. (Wakunuma & Stahl, 2016, s.6.) Kansalaisyhteiskuntaorganisaatioiden (COS) nähdään olevan yhä keskeisempi tekijä yhteiskunnan ja talouden monipuolisilla osa-alueilla. Kiinnostus niiden tieteelliseen tutkimukseen on lisääntynyt, mutta niiden roolin, paikan ja terminologian sekä käsitteiden tarkempaa määrittelyä tarvitaan edelleen, sillä näiden käsitteiden merkitys vaihtelee asiayhteyden mukaan. (Vllasa & muut, 2022, s.6; 89.)

Kansalaisjärjestöt, tai NGO-lyhenne, on yleisimmin käytetty termi tieteellisten artikkeleiden otsikoissa ja sisällöissä. Artikkelien alkuperämaalla ei ole merkittävää vaikutusta termin valintaan, eikä tutkimuksissa tehdä eroa sen suhteen, miten käytetty termi liittyy tutkimuspaikkaan. (Vllasa & muut, 2022, s. 97.) NGO:t erottuvat julkisesta sektorista, mutta eivät suoraan palvele sitä, vaikka voivatkin saada tukea valtiolta. Voittoa tavoittelemattomat organisaatiot keskittyvät toimintaan, joka ei ensisijaisesti pyri taloudelliseen voittoon, eroten näin yksityisestä sektorista, vaikka kansalaisjärjestöt voivat harjoittaa myös liiketoimintaa. Näiden erilaisten nimitysten taustalla on monia tulkintoja ja käsitteellisiä eroja. (Vllasa & muut, 2022, s. 90–91.)

Suomessa **kolmatta sektoria** pidetään usein synonyyminä järjestösektorille, tähän käsitteeseen kuuluvat erityisesti rekisteröidyt yhdistykset, tietyntyyppiset osuuskunnat sekä

säätiöt. Yhteiskunnan toimijoita on alun perin tarkasteltu kahden sektorin, yksityisen ja julkisen sektorin kautta. Yksityinen sektori sisälsi sekä voittoa tavoittelevat että voittoa tavoittelemattomat toimijat. Kolmas sektori nousi esiin, kun voittoa tavoittelemattomat toimijat erottuivat omaksi ryhmäkseen. Myöhemmin muodostettiin neljäs sektori, joka kuvasi ihmisten välistä kanssakäymistä läheisten ja tuttavien piirissä. (Raisio ja muut, 2023, s.57.)

Kolmas sektori pitää sisällään erilaisia toimijoita ja se on tärkeä yhteiskunnan osa, joka on sisällöltään moninainen sekä sen toiminnan rajapinnat ovat häilyviä. (Grönlund & Seppälä, 2021, s. 431). Kolmanteen sektoriin lukeutuva kansalaisjärjestötoiminta ja kansalaistoiminta ovat tukeneet ja edistäneet suomalaisen yhteiskuntamme kehittymistä historiamme aikana. Järjestöt ovat toimineet ihmisten auttajina ja yhteisöllisyyden luojina. (Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.205.) Kolmannen sektorin käsitteen määrittelemistä pidetään vaikeana terminologian sekä sisällön laajuuden vuoksi, mutta tästä huolimatta nimitys kolmas sektori, on vakiintunut käsite, vaikka sen johdonmukaista käsitteellistämistä on kyseenalaistettu. (Raisio ja muut, 2023, s.57.)

Kansalaisyhteiskunta on demokraattisen järjestelmän kulmakivi (Kajanto, 2011, s.61). Kansalaisyhteiskunnalla tarkoitetaan yhteiskunnan aluetta, jossa yksilöt ja ryhmät toimivat vapaaehtoisesti yhteisten arvojen, tavoitteiden ja etujen pohjalta. Se on tila, jossa kansalaiset voivat osallistua, ilmaista mielipiteitään ja vaikuttaa yhteisiin asioihin. (Ruuskanen & muut, 2020, s. 18.) Toiminta on omaehtoista, aktiivista, yleishyödyllistä ja yhteisöllistä (Kajanto, 2011, s.61). Kansalaisyhteiskunnan käsitteeseen liittyy ajatus siitä, että ihmiset voivat yhdessä määritellä yhteisiä tavoitteita ja toimia niiden saavuttamiseksi ilman ulkoista pakkoa tai määräysvaltaa. Kansalaisyhteiskuntaa kuvataan usein myös kolmantena sektorina. Teknologian kehitys on mahdollistanut uudenlaisen kansalaistoiminnan, joka ei edellytä perinteisten yhdistysten kaltaisia rakenteita. Tällaista vapaamuotoista ja verkostomaisesti järjestäytyvää toimintaa on alettu kutsua neljänneksi sektoriksi. (Ruuskanen & muut, 2020, s. 18.)

Vanhin tulkinta **neljännestä sektorista** on nähdä se ihmisen henkilökohtaisena elinpiirinä, joka koostuu läheisistä ihmissuhteista, kuten perheestä, ystäväistä, sukulaisista ja naapureista, sekä heidän välisestä vuorovaikutuksestaan. Neljännen sektorin käsitys on viime vuosina muuttanut muotoaan, (Raisio ja muut, 2023, s.56) jossa digitalisaatiolla on ollut vahva merkitys (Mäenpää & Faehnle, 2021, s. 44–51) myös neljännen sektorin näkyvyys ja tunnettavuus on lisääntynyt (Raisio ja muut, 2023, s.56). Digitalisaation myötä, samanhenkisten ihmisten on helppo tavata toisiaan ja jakaa ajatuksiaan, esimerkiksi sosiaalisen median kautta (Mäenpää & Faehnle, 2021, s.44–51).

Edellä tässä aluvussa (2.1) esitetyt määritelmät kuvaavat kansalaisjärjestöjen monimuotoisuutta kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Edellä esitetyn mukaisesti kansalaisjärjestöille ei ole vakiintunutta yksiselitteistä määritelmää tai termiä. Tässä työssä kaikki edellä esitetyt määritelmät yhdistetään yleiskäsitteellä kansalaisjärjestö. Yhteistä näille määritelmille on se, että kansalaisjärjestöjen käsitteet määritellään voittoa tavoittelemattomiksi toimijoiksi, jotka eivät suoranaisesti palvele julkista sektoria, mutta toimivat kuitenkin keskeisenä osana yhteiskuntaa. Ne toimivat kansalaisten äänenä sekä perustuvat vapaaehtoisuuteen, näin ollen linkittyvät tiiviisti laajempaan kansalaisyhteiskuntaan. (Piotrowicz & Cianciara, 2013, s. 70; Wakunuma & Stahl, 2016, s.6; Vllasa & muut, 2022, s. 90–91; Raisio ja muut, 2023, s.57; Ruuskanen & muut, 2020, s. 18.; Kajanto, 2011, s.61).

2.2. Rooli ja asema yhteiskunnassa

Kansalaisjärjestöjen rooli on toimia periaatteiden mukaisesti ja arvojohteisesti. Roolit ovat muuttuvia ja muovautuvat sen mukaan missä asemassa kansalaisjärjestö on. Kansalaisjärjestöjen rooli yhteiskunnassa on monimuotoinen ja niiden on usein tasapainollava riippumattomuuden ja julkisen sektorin yhteistyökumppanuuden välillä. Tämä kaksijakoinen rooli vaikuttaa niiden toimintaedellytyksiin, itsenäisyyteen sekä kykyyn toimia kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteiden mukaisesti. Samalla yhteistyö julkisen sektorin kanssa on keskeisessä roolissa, sillä se mahdollistaa resurssien ja osaamisen

jakamisen, mutta tuo mukanaan myös omat haasteensa. Seuraavassa syvennämme ymmärrystä eri rooleista.

Kansalaisjärjestöjen demokraattisuutta korostaa yhdistysmuotoisuus (Ruuskanen & muut, 2023, s. 133). Yhdistyslain (503/1989) mukaan rekisteröidyssä yhdistyksessä päätöksentekovalta on sen jäsenillä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että yhdistyksissä hallitus, joka valitaan jäsenistön toimesta, edustaa yhdistystä. Hallituksen vastuulle kuuluu varmistaa, että yhdistyksen talous ja hallinto ovat kunnossa ja asianmukaisesti hoidettuja. Lain mukaan toisin kuin yrityksissä tai säätiöissä, yhdistyksen hallitus ei voi siirtää tätä kollektiivista vastuuta palkatulle toimihenkilölle, kuten toiminnanjohtajalle. (Yhdistyslain 503/1989.)

Kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteena on toimia kansalaisten äänenä, erityisesti niiden, jotka ovat heikoimmassa asemassa. Kansalaisjärjestöt luovat ja tuottavat heikoimmassa asemassa oleville osallistumismahdollisuuksia sekä luovat luottamuksen ilmapii-riä yhteiskuntaamme kohtaan (Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.205–206). Järjestöjen vahvuus piileekin siinä, että ne voivat toimia yhdessä näkyvinä vaikuttajina ja kansalaisten edustajina (Pätilä & Tuurnas, 2019, s. 292, 301).

Rantamäen ja Kokkonen (2023) mukaan kansalaisjärjestöjen toimiminen heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten äänenä toteutuu kahdella tavalla. Kansalaisjärjestöt toimivat edustamansa kohderyhmän äänenä tuoden esille kohderyhmän ajatuksia sekä kansalaisjärjestöt luovat mahdollisuuksia, vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksia edustamalleen kohderyhmille. (Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.213.) Toiminnalla tuetaan kohderyhmän itsenäistä osallistumista yhteiskunnassa toimimiseen. Kansalaisjärjestöt toimivat tällöin rajapintatoimijoina palveluntuottajien ja asiakkaiden välillä. Kansalaisjärjestöjen vahvuuksia ovat erikoisosaamista vaativat asiakasryhmät. (Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.214.)

Järjestöt tukevat kansalaisten osallistumismahdollisuuksia, kuten tarjoamalla matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, jotka ovat kaikille avoimia. Kohtaamispaikoissa tarjotaan apua, ammatillista tukea, vertaistukea sekä aktiviteettiä asiakkaiden elämään. Kohtaamispaikoissa kansalaiset saavat mahdollisuuden tavata samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä eli vertaistukea. Kohtaamispaikoissa tuetaan kansalaisten hyvinvointia sekä tarjotaan palvelupolkuja tarvittaessa. Merkittävin tekijä kohtaamispaikoissa on aito ihmisten kohtaaminen. (Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.208–209.) Matalan kynnyksen yhteisöt, kohtaamispaikat ja yleisesti kolmannen sektorin toiminta ovat tulleet keskeisiksi osallisuuden, yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin edistäjiä. Erityisesti ne tarjoavat tukea ja palveluita haavoittuvassa asemassa oleville, ja niiden toimintaa tuetaan monesti julkisella rahoituksella. (Grönlund & Seppälä, 2021, s. 432.) Grönlund & Seppälän (2021) tutkimus osoittaa, että kolmannen sektorin ylläpitämät kohtaamispaikat ovat riippuvaisia kaupungin rahoituksista sekä STEA- rahoituksista. (Grönlund & Seppälän, 2021, s. 436).

Kansalaisjärjestöt toimivat rajapintatoimijoina myös laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa, edistäen vuoropuhelua kansalaisten, virkamiesten ja poliittisten päättäjien välillä. Ne järjestävät esimerkiksi keskustelutilaisuuksia, joiden tavoitteena on lisätä kansalaisten kiinnostusta yhteiskunnallisiin kysymyksiin sekä haastaa päättäjiä avoimeen vuorovaikutukseen erityisesti niiden kansalaisten kanssa, joiden ääni jää usein kuulematta (Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.214–215.) Suuret kuntakoot ja laajat hyvinvointialueet voivat etäännyttää kansalaisia päätöksenteosta. Jotta kansalaiset kokisivat mielipiteillään olevan merkitystä, heidän on tunnettava itsensä osallisiksi ja tarpeellisiksi yhteiskunnassa. (Kajanto, 2011, s.62–63.)

Kansalaisilla ja hyvinvointialueen palvelun käyttäjillä on oikeus hyvinvointialue lain 611/2021 mukaan vaikuttaa hyvinvointialueen palveluihin eli sosiaali- ja terveystalouteen. Heillä on 28§ mukaan äänioikeus aluevaaleissa sekä äänestys-oikeus hyvinvointialueen kansaäänestyksessä. Heillä on myös oikeus osallistua ja vaikuttaa hyvinvointialueen toimintaan. Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää mm. keskustelu- ja kuulemistilaisuuksilla. Kansalaisilla ja hyvinvointialueen palvelun käyttäjillä on myös 30§ mukaan oikeus tehdä aloite hyvinvointialueen asioita koskien. (Laki hyvinvointialueesta

611/2021.) Hyvinvointialueilla on lakisääteinen velvollisuus edistää kansalaisten osallistumista. Paananen & muiden (2025) mukaan kansalaisosallistamiseen liittyvä osaaminen jäi kuntatasolle, vaikka vastuu osallistamisen toteuttamisesta siirtyi hyvinvointialueille. (Paananen & muut, 2025, s. 48).

Toimiakseen kansalaisia varten vaatii kansalaisjärjestöjen toiminta usein yhteistyötä julkisen sektorin kanssa. Rantamäen & Kokkosen (2023) mukaan tässä yhteistyössä nähdään silti ristiriitoja. 1) Julkinen sektori määrittelee pelisäännöt, jolla yhteistyötä tehdään. Esimerkiksi julkisen sektorin toimintaa ohjaavat lait ja säädökset, järjestöjen toimintaa ohjaavat arvot ja periaatteet. Yhteistyön luojina voivat olla julkisen puolen ammattilainen sekä järjestöpuolen vapaaehtoinen edustaja, tämä tulisi ottaa huomioon yhteistyötä luodessa. Lähtökohtaisesti julkisen sektorin pelisääntöihin kansalaisjärjestöjen on taivuttava, jotta yhteistyö toteutuu. 2) Toisena ristiriitana nähtiin näennäinen yhteistyö. Kansalaisjärjestöjen edustajat kokevat toimintaansa vähäteltävän sekä kansalaisjärjestöille ei anneta heille kuuluvaa näkyvyyttä tuottamistaan palveluista. 3) Kolmantena ristiriitana nähtiin erityisesti sosiaali- ja terveysalalla selkeiden palvelurakenteiden puutteita kansalaisjärjestöjen ja julkisen sektorin kesken. Ilman selkeitä rakenteita yhteistyö jää yksittäisten virkamiesten toiminnan taakse. Tarvittaisiin toimivia rakenteita, jotka sisältäisivät yhteistyön arviointia avoimessa vuorovaikutuksessa säännöllisin väliajoin. (Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.215–217.)

Yhteistyön lisäämiseksi valtioneuvosto nimeää neljä vuotiskausiksi kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan eli KANEn. Tällä hetkellä voimassa oleva KANE toimii ajalla 27.1.2022- 26.1.2026. Neuvottelukunnan tavoitteena on vahvistaa kansalaisyhteiskunnan ja viranomaisten yhteistyötä sekä parantaa kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä. Lisäksi se edistää hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuoropuhelua. (Oikeusministeriö, 2022a.)

Kansalaisjärjestöille on osoitettu erilaisia tavoitteita, rooleja ja vastuita suomalaisessa yhteiskunnassa historiamme aikana (Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.205–206), kuten

toimia palveluntuottajina muiden toimijoiden rinnalla sekä samanaikaisesti toimia vahvasti kansalaisten edustajina. (Pätilä & Tuurnas 2019, s.292.) Odotukset kansalaisjärjestöjen suhteen ovat syntyneet yhteiskuntamme muutoksesta ja tarpeista. Kansalaisjärjestöt ovat vastanneet kansalaisten sekä yhteiskuntamme haasteisiin, tarjoten koko hyvinvointivaltiota tukevia palveluita. (Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.205–206).

Kansalaisjärjestöillä on myös merkittävä rooli sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajana ja kehittäjänä. (Pätilä & Tuurnas 2019, s.292.) 1990-luvun laman jälkeen Suomessa alettiin etsiä uusia keinoja sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämiseen. Kunnat alkoivat ulkoistaa toimintojaan, ja vähitellen on siirrytty tilaaja-tuottajamalliin, jossa palveluita tarjoavat paitsi yksityiset yritykset myös kansalaisjärjestöt ja säätiöt, paikallisella ja valtakunnallisella tasolla. (Smolej, 2017, s.4; Rantamäki & Kokkonen, 2023, s.214.)

Järjestöbarometri tuottaa vuosittain ajankohtaista tutkimustietoa sosiaali- ja terveysjärjestöjen tilanteesta suomessa. Järjestöbarometrin tutkimusten tavoitteena on pitkäjänteisen tiedon keruu valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti sosiaali- ja terveysalan järjestöistä. Vuonna 2024 kyselyyn vastasi 118 valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen johtajaa, mikä vastaa 56 % koko kohderyhmästä. (Järjestöbarometri, 2024, s.8–12.) Kansalaisjärjestöjen moninaiset roolit sekä asema yhteiskunnassa vaikuttaa myös kansalaisjärjestöjen määrään. Järjestöbarometrin (2024) mukaan voimme todeta, että kansalaisjärjestöjen määrä on vähentynyt viime vuosina. Vuosina 2022–2023 Suomessa perustettiin yhdistysrekisterin mukaan 3 913 uutta järjestöä eri aloilta. Näistä 358, eli noin 9 % kuuluu sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiin. Eri alojen uusien yhdistysten rekisteröinnit laskivat edelliseen kaksivuotiskauteen verrattuna 256:lla, mutta samaan aikaan sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä perustettiin 24 enemmän kuin aiemmin. Yhdistysrekisterin mukaan Suomessa lakkautettiin vuosina 2022–2023 yhteensä 3 536 yhdistystä, mikä on 1 176 enemmän kuin edellisellä kaksivuotiskaudella. Arvion mukaan näistä 533 eli 15 % oli sosiaali- ja terveysyhdistyksiä, joiden lakkautukset kasvoivat 215:llä verrattuna vuosien 2020–2021 tilanteeseen (Järjestöbarometri, 2024 s.17; 20.)

Järjestöbarometriin (2024) vastanneilta tiedusteltiin hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välisestä vuorovaikutuksesta. Arvioinnin kohteena olivat kunnat, hyvinvointialueet ja valtionhallinto. Kuntien kanssa käytävään vuorovaikutukseen osa vastaajista oli tyytyväinen ja osa koki siinä olevan vielä kehittämisen varaa. Hyvinvointialueet saivat eriäviä näkemyksiä, osa koki vuorovaikutuksen toimimattomana, ja saman verran vastaajista koki asian neutraalisti. Yhteistyö valtionhallinnon kanssa jakoi mielipiteitä alueellisten ja valtakunnallisten järjestöjen kesken. Alueen vastaajien mukaan yhteistyö oli heikompaa kuin valtakunnallisten järjestöjen. Kyselyyn vastanneille annettiin mahdollisuus kertoa, miten vuorovaikutusta voitaisiin parantaa. Valtaosa vastaajista koki valtionhallinnon liian etäisenä, myös asenne järjestöjen toimintaa kohtaan koettiin negatiiviseksi. Järjestöjen toiminta koetaan valtion tasolta herkästi puuhasteluksi eikä ammattimaiseksi toiminnaksi. Hyvinvointialueet koettiin keskeneräisiksi ja tämän vuoksi haasteelliseksi vuorovaikutuskumppaniksi. Järjestötoiminnan laajuus sekä moninaisuus oli vastaajien mielestä epäselvä valtionhallinnolle. Vastauksissa korostettiin tietouden lisäämistä valtionhallinnolle, kansalaisyhteiskunnan eri palveluista, vastaajat kokivat myös järjestöjen olevan itse osavastuussa tunnettavuuden lisäämisessä. (Järjestöbarometri, 2024, s. 87–89.)

Yhteistyö ja kumppanuus vaatisi myös osallisuuden vahvistamista. Pätilä & Tuurnas (2019) tutkimuksen mukaan julkisessa hallinnossa osallistaminen on haasteellista osittain sen vuoksi, että julkisella hallinnolla ei ole hallinnollista tilaa viedä esityksiä eteenpäin. Esimerkiksi valtion ohjaus vaikuttaa erilaisten uudistusten valmistelutyötä myös paikallisella tasolla. Osallisuutta on lisätty, mutta valta on jakautunut laajemmin. (Pätilä & Tuurnas, 2019, s. 290–300.) Järjestöbarometrissa kysyttiin valtakunnallisilta ja alueellisilta järjestöiltä julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välisistä byrokraattisista esteistä sekä toimijoiden välisestä keskinäisestä vuorovaikutuksesta. 31 % vastaajista kokivat hallinnollisia ja lainsäädännöllisiä tai muita vastaavia esteitä oman järjestönsä kohdistuvina. Näkemykset olivat yhdenvertaisia järjestöjen toimialoista riippumatta, ainoastaan päihdeyhdistykset kokivat muita vähemmän esteitä. (Järjestöbarometri, 2024, s.82.) Tutkimuksen mukaan haastetta järjestöjen ja julkisen sektorin yhteistyölle asettavat myös työskentelyjen eri rytmisyys. Esimerkiksi julkisen sektorin esitykset tai ehdotukset voivat

tulla lyhyellä aikataululla kommentoitavaksi, jolloin kansalaisjärjestöjen vastausaika jää minimaaliseksi, eikä asioihin ehditä perehtyä niiden vaatimalla tavalla. (Pätilä & Tuurnas, 2019, s. 300.) Järjestöbarometrissa (2024) korostettiin järjestöjen osallistamista asioiden käsittelyyn ja päätöksentekoon sekä näihin toivottiin riittävästi aikaa (Järjestöbarometri. 2024, s. 90–91). Myös Pätilä & Tuurnas (2019) näkevät, että järjestöjen osallistamisessa julkiseen päätöksentekoon on kehitettävää. Järjestöjen asiantuntijuutta omista kohde-ryhmistään tulisi hyödyntää myös enemmän. (Pätilä & Tuurnas, 2019, s. 300.)

2.3. Rahoituksen monikanavaisuus ja haasteet

Kansalaisjärjestön rahoitus ei perustu pelkästään valtion avustuksiin tai EU-tukiin, vaan niiden on usein turvaututtava monenlaisiin rahoituskanaviin, kuten säätiöiden tukiin, erilaisiin hankerahoituksiin tai yksityisiin lahjoituksiin. Tämä monikanavaisuus tuo mukanaan sekä joustoa että haasteita, sillä eri rahoituslähteiden vaatimukset ja ehdot voivat vaihdella merkittävästi. Kansalaisjärjestöjen toiminta perustuu voittoa tavoittelemattomuuteen. Voittoa tavoittelemattomuudella tarkoitetaan sitä, ettei toiminnasta tavoitella taloudellista voittoa, toiminta on avointa ja tavoitteena on yleishyödyllinen toiminta. (Vero, 2022.) Vaikka kansalaisjärjestöt ovat voittoa tavoittelemattomia niiden taloudellinen toiminta on silti monimuotoista ja monivaiheista ja riippuvaista erilaisista rahoituslähteistä. Tässä luvussa tarkastellaan, miten eri rahoitusmuodot muovaavat järjestöjen toimintaa ja itsenäisyyttä.

Järjestöjen heikentyvää taloudellista tilannetta on pelätty useampien vuosien ajan. Pätilä & Tuurnas (2019) toteavat, järjestöt halutaan aktiivisiksi kumppaneiksi julkisen sektorin rinnalle, mutta riskinä nähdään julkisen rahoituksen väheneminen sekä järjestöjen itsenäisen varainhankinnan lisääntyminen. (Pätilä & Tuurnas 2019, 293.) Kilpailu rahoituksesta yksityisiltä lahjoittajilta, säätiöiltä ja valtiolta on yhä kovempaa, tämä on lisännyt tarvetta kansalaisjärjestöjen vastuullisuuden ja suorituskyvyn mittaamiseen (Suije, 2024, s.1–5). Kansalaisjärjestöt kilpailevat myös keskenään sekä muiden sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajien kanssa samoista rahoituksista. Lisääntynyt kilpailu vaatii yhdistyksiltä

ammattimaisempaa osaamista. (Ruuskanen & muut, 2023, s. 133.) Kansalaisjärjestöjen itsenäisen varainhankinnan ja yritys yhteistyön lisääntyminen saattaa lisätä riippuvuutta yksityisistä rahoittajista ja altistaa järjestöt lahjoittajien odotusten mukaisille toimintamuutoksille (Wevelsipe, 2024; Kumpulainen, 2024; Herlin, 2015). Kansalaisjärjestön toiminta perustuu voittoa tavoittelemattomuuden lisäksi riippumattomuuteen sekä toiminnasta kumpuaviin arvoihin. Yritys yhteistyöt sekä yksityiset rahoitukset voivat heikentää näitä toimintaperiaatteita. (Pätilä & Tuurnas 2019, 293; Oikeusministeriö, 2024, s. 8–10.) Kilpailu uusista ja nykyisistä rahoituksista asettaa järjestöt eriarvoiseen asemaan, sillä rahoituksen saaminen edellyttää hyvää hallinnollista ja liiketoiminnallista osaamista. Osa kansalaisjärjestöistä toimii kuitenkin osittain tai kokonaan vapaaehtoisvoimin.

Järjestöbarometrin (2024) avulla selvitettiin ovatko sosiaali- ja terveysalan järjestöt saaneet viimeisen kahden vuoden aikana merkittäviä uusia rahoituslähteitä sekä onko jokin nykyisistä rahoituslähteistä loppunut tai muuttanut muotoaan. Vastanneista 29 % on onnistunut kahden viime vuoden aikana saamaan uusia tuloja omasta toiminnastaan, varainhankinnasta tai muista rahoituslähteistä. Noin neljännellä (23 %) järjestöistä on loppunut jokin tärkeä rahoituslähde kokonaan tai sen rooli on pienentynyt merkittävästi. Yli puolella (55 %) järjestöistä rahoitus on säilynyt ennallaan, eivätkä ne ole menettäneet tärkeitä rahoituslähteitä, mutta eivät ole saaneet uusia rahoituslähteitä kahden viime vuoden aikana. Järjestöjen uusia tai tärkeiksi nousseita rahoituslähteitä ovat tavallisemmin erilaiset lahjoitukset ja testamentit sekä monimuotoisilta organisaatioilta saadut toiminta- ja hankeavustukset. Osa järjestöistä on myös onnistunut itsenäisessä varainhankinnassa ja palvelutoiminnan lisäämisessä. Toisaalta vähentyneeksi rahoituslähteiksi tai muotoon muuttaneeksi rahoituslähteiksi nimettiin myös loppuneet toiminta- ja hankeavustukset sekä varainhankinnasta tai lahjoituksina saadut tulot. (Järjestöbarometri, 2024, s.41–43.) Wevelsipe (2024) haastatteli kahta järjestöjohtajaa kansalaisjärjestöstrategian julkistamisen jälkeen. Haastateltavat totesivat, ettei itsenäinen varainhankinta ole pitkäkestoinenratkaisu kansalaisjärjestöjen rahoituksen korjaamiseen, sillä heikentynyt taloudellinen tilanne vaikuttaa myös lahjoittajiin.

Taloustutkimus on tehnyt tutkimuksen Vastuullinen lahjoittaminen ry:n (VaLa) ja Oikeusministeriön pyynnöstä. Vastaava tutkimus on toteutettu myös vuosina 2014, 2016, 2018 ja 2021. Selvityksen tarkoituksena on analysoida, miten kansalaisjärjestöjen rahoitus on muuttunut ja millaisia tulonlähteitä ne nykyään hyödyntävät, erityisesti keskitetyen valtion tukien ja yksityisten lahjoitusten merkitykseen. Samalla kartoitetaan, millaisia julkisia toimenpiteitä tarvittaisiin varainhankinnan olosuhteiden parantamiseksi. Tutkimus käsittelee myös järjestöjen ja yritysten välistä yhteistyötä sekä näkemyksiä siitä, miten VaLa tai viranomaiset voisivat edistää yksityisrahoitusta ja vahvistaa lahjoituskulttuuria Suomessa. (Mikkonen, 2024.)

Tutkimukseen osallistui yhteensä 120 järjestöä, joista 33 % edusti sosiaali- ja terveysalan järjestöjä. Tulosten mukaan kolme yleisintä lahjoitus- ja tukimuotoa edeltävän vuoden aikana olivat jäsenmaksut, kertaluontoiset lahjoitukset sekä julkinen avustus. Vastaajilta kysyttiin myös, mihin varainhankinnan osa-alueisiin he aikovat panostaa tulevan vuoden aikana. Eniten ääniä saivat kertaluontoiset lahjoitukset, yritysyhteistyö, säännölliset lahjoitukset sekä jäsenmaksut. Julkinen ja yksityinen avustus saivat vain 23 % äänistä, sijoituen jaetulle viidennelle sijalle. Kyselyssä oli tarjolla useampia vastausvaihtoehtoja, mutta edellä mainitut nousivat selkeästi esiin eniten kannatettuina kehittämiskohteina. (Mikkonen, 2024.)

Tutkimuksessa selvitettiin, millä julkisilla toimenpiteillä järjestöjen varainhankinnan toimintaedellytyksiä voitaisiin vahvistaa. Vastaajille esitettiin useita kehittämistä vaihtoehtoja, ja viisi vaihtoehtoa nousi selvästi esiin eniten kannatettuina. Eniten ääniä sai EU-rahoituksen hakemisen tukeminen, jonka nähtiin olevan merkittävä keino parantaa järjestöjen rahoitusmahdollisuuksia. Toiseksi eniten kannatettiin lahjoittamisen ja järjestöjen tukemisen mahdollisuuksien tunnetuksi tekemistä viestinnän keinoin. Kolmanneksi tärkeimpänä pidettiin valtionavustustoiminnan kehittämistä siten, että myös varainhankinnan kustannukset hyväksyttäisiin valtionavustusten käyttökelpoisiksi menoiksi. Neljänneksi nousi eri toimijoiden, kuten yritysten ja järjestöjen, välisen yhteistyön tukeminen. Viidenneksi eniten kannatusta sai lahjoitusten verovähennysoikeuden laajentaminen.

Näiden viiden lisäksi esille tuotiin myös muita kehittämisehdotuksia, mutta ne saivat selvästi vähemmän kannatusta. (Mikkonen, 2024.)

Vastaajista 82 % oli saanut julkista avustusta huhtikuun 2023 ja huhtikuun 2024 välisenä aikana. Merkittävimmät julkisen rahoituksen myöntäjät olivat Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Sosiaali- ja terveysministeriö (STEA). Yritysyhteistyötä teki kaikista vastaajista 62 %, yhden tai useamman yrityksen kanssa. Sosiaali- ja terveysalan järjestöistä 5 % teki yhteistyötä yhden yrityksen kanssa, kun taas 65 % teki yhteistyötä useamman kuin yhden yrityksen kanssa. Neljännes 25 % ei vielä tehnyt yhteistyötä yritysten kanssa, mutta ilmaisi kiinnostuksensa siihen. Vain 5 % sosiaali- ja terveysalan järjestöistä ilmoitti, ettei ollut kiinnostunut yritysyhteistyöstä lainkaan. (Mikkonen, 2024.) Yritysyhteistyössä on monitasoinen kokonaisuus. Järjestö voi saada toiminnalleen lisärahoitusta sekä mahdollisesti uusia asiakaskohderyhmiä ja yritys itselleen positiivista näkyvyyttä. Haasteena yritysyhteistyössä nähdään järjestön ja yrityksen välinen valtasuhde, järjestön toimintaperiaatteiden ja uskottavuuden säilyminen. (Herlin, 2015.)

2.3.1 Valtion tuki

Kansalaisjärjestöt saavat usein valtion avustuksia, joita säätelee valtionavustuslaki 688/2001 (Valtionavustuslaki 688/2001). Valtionavustus on valtion myöntämää rahoitusta, joka tulee joko talousarvion määrärahoista tai valtion erillisistä rahastoista. Se kohdistetaan muille tahoille kuin valtion omille virastoille ja laitoksille, eikä sen saaminen edellytä suoraa vastasuoritusta. Koska avustukset perustuvat tapauskohtaiseen harkintaan, niitä käytetään erilaisten toimintojen ja hankkeiden tukemiseen. Valtionavustustoiminta puolestaan tarkoittaa sitä, että valtionapuviranomaiset suunnittelevat ja toteuttavat avustusprosesseja, joiden tavoitteena on edistää yhteiskunnallisesti tärkeitä päämääriä valtion myöntämän rahoituksen avulla. (Valtiovarainministeriö, n.d.b.)

Valtionavustustoiminnan tulee pohjautua tietoon sekä tietojohdamiseen. Ohjauksen kehittäminen vaatii tiedolla johtamisen vahvistamista sekä vaikuttavuuden lisäämistä.

(Valtiovarainministeriö, 2024a, s.14.) Valtiovarainministeriö (2024a) on laatinut toimintamallioppaan, jossa esitettiin kaksi kehittämiskohdetta, jotka koskivat valtionavustustoiminnan järjestämistä sekä valtionavustushaun toteuttamista: *”1. valtionavustustoiminnan ja valtionapuviranomaisen valtionavustusten muodostama kokonaisuus (toiminnan järjestäminen) 2. yksittäisen valtionavustuksen suunnittelu, myöntäminen ja arviointi (valtionavustushaun toteuttaminen)”* (Valtiovarainministeriö, 2024a, s.13–15.) Kehittämistyön toteutuminen edellyttää monitasoista kehittämistä ja rajapintayhteistyötä, joihin kuuluvat muun muassa tiedolla johtaminen, vaikuttavuuden arviointi, työn uudella tavalla rytmittäminen, valtionhallinnon yhteiset valtionavustuspalvelut sekä suunnittelun ja vaikutusten arvioinnin korostaminen. Valtionavustustoiminnan kehittämisessä panostetaan myös valtionavustustoiminnan vaikuttavuuden, läpinäkyvyyden, tehokkuuden ja yhdenmukaisuuden kehittämiseen. (Valtiovarainministeriö, 2024a, s.13–21; 33-37.)

Yksi sosiaali- ja terveysjärjestöjen keskeisistä rahoittajista on Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus, STEA, joka toimii sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa valtionapuviranomaisena. Sen tehtäviin kuuluu sosiaali- ja terveysalan järjestöille myönnettävien avustusten hakemusten käsittely, avustusehdotusten laatiminen sekä avustusten maksaminen. Lisäksi STEA valvoo myönnettyjen avustusten käyttöä ja arvioi niiden avulla toteutetun toiminnan tuloksia. STEA:n rahoitukset edellyttävät voittoa tavoittelemattomuutta. (Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus 2024.)

STEA:n rahoitusmallin uudistus alkoi vuonna 2020. Avustukset rahoitettiin aiemmin raha-automaattiyhdistyksen tuotoilla. Uudistuksen myötä avustukset katetaan valtion yleiskatteellisesta rahoituksesta ja avustuksiin on kohdistunut leikkauksia vuodesta 2024 eteenpäin. (Sosiaali- ja terveysministeriö, n.d.b) STEA on ilmoittanut vuonna 2024 siirtyvänsä avustusten tulokellisuuden arvioinnissa uuteen lähestymistapaan. Muutoksen taustalla on valtionavustuslaki 688/2021, joka ohjaa STEA:n toimintaa. STEA arvioi tulokellisuuden merkityksen kasvavan tulevina vuosina, avustusten pienentyessä. Aiemman avustuskohdekohtaisen ja järjestöjen kokonaisuuksiin perustuvan arvioinnin sijaan arviointi keskittyy teemoihin, joiden kautta tarkastellaan avustusten tuloksia ja vaikutuksia.

Jatkossa arvioitavat avustuskohteet valitaan vuosittain, ja järjestötoiminnan tuloksellisuutta sekä yhteiskunnallista vaikuttavuutta arvioidaan laajemmin ajankohtaisten sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden kysymysten ja ilmiöiden yhteydessä. Muutokset koskevat sekä tuloksellisuusarvioinnin periaatteita että käytännön toteutusta, sekä vaikuttavat arviointiin liittyvään ajattelutapaan ja työskentelymalliin, että arviointimenetelmiin ja käytössä oleviin työvälineisiin. (Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus, STEA, 2023.)

Kevään 2024 kehysriihen yhteydessä Petteri Orpon hallitus päätti sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusleikkauksien tasosta ja aikataulusta. Kesäkuussa 2024 nimettiin selvityshenkilö tukemaan sosiaali- ja terveysalan järjestöjen STEA -avustuksiin liittyvien linjausten valmistelua. Selvitystyötä tehtiin syksyllä 2024, aikavälillä 1.8.-31.12.2024. Selvitystyö oli laaja ja käsitteli STEA-avustuksia useista eri näkökulmista. (Pyykkö, 2025, s.9.)

Selvityshenkilön tehtävänä oli arvioida, millaisilla ilmiöillä ja kokonaisuuksilla sosiaali- ja terveysalan järjestötoiminnan avustaminen verovaroin tuottaisi suurinta yhteiskunnallista hyötyä. Lisäksi hänen tuli laatia ehdotus järjestöjen roolista ja asemasta, suhteessa julkiseen ja yksityiseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Selvityksen tuli myös määrittää yleishyödyllisen toiminnan tavoitteiden asettamisen periaatteet ja rakenteet, jotka tukevat järjestöjen vaikuttavuutta ja verovarojen tehokasta käyttöä. Lisäksi oli kehitettävä arviointimenetelmä, jolla voidaan seurata järjestöjen kykyä vastata toimintaympäristön ja kohderyhmien muuttuviin tarpeisiin. Lopuksi tuli esittää keinoja, joilla järjestöjen resurssit voidaan kohdentaa mahdollisimman vaikuttavaan toimintaan hallinnollisten rakenteiden sijaan. (Pyykkö, 2025, s. 9–10.)

Selvityksen mukaan haastateltiin 80 eri sosiaali- ja terveysjärjestöjen ulkopuolista henkilöä, Pyykkö tapasi 24 eri järjestöä edustavaa ryhmää sekä vieraili kahdeksassa keskustelutilaisuudessa. (Pyykkö, 2025, s.10.) Selvitystyön pohjalta luotiin kaksi erilaista vaihtoehtoa, molemmat vaihtoehdot korostavat vahvasti vaikuttavuusperusteisuutta. Vaihtoehdossa A avustusjärjestelmää uudistetaan, jossa tavoitteena on sosiaali- ja

terveysjärjestöjen toiminnan kehittäminen sekä vaikuttavuuden lisääminen laajemmassa näkökulmassa terveyden ja hyvinvoinnin kokonaisuuksille. Vaihtoehdossa B avustusta saava toiminta sopeutetaan saatavaan avustussummaan. (Pyykkö, 2025, s. 30.)

Molempien avustusmallien taustalla on vaikuttavuusketjuajattelu. Vaikuttavuusketjuajattelun pohjalta ensisijaisesti määritellään mitattavissa oleva pitkän aikavälin vaikuttavuustavoite. Sen saavuttamiseksi tunnistetaan vaikutustavoitteet, joiden perusteella valitaan tehokkaimmat toimintatavat. Tuloksellisen toiminnan edellytyksenä ovat asiantuntevat toimijat sekä toimintaa tukevat rakenteet. Tavoitteiden ja toimintatapojen määrittely pohjautuu muutosteoriaan, joka kuvaa mekanismit haluttujen muutosten saavuttamiseksi. Vaikuttavuusperusteinen lähestymistapa korostaa eri väestöryhmien terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen asetettavia tavoitteita ja niiden saavuttamiseen tähtäävää tehokasta toimintaa. (Pyykkö, 2025, s. 30-31.)

Vaihtoehdossa A valtaosa jaettavasta avustussummasta jaetaan erikseen määriteltyjen teemojen perusteella. Teemojen osa-alueet määräytyvät terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta eri väestöryhmille. Tärkeänä pidetään teemojen kautta toteutettujen toimintojen suoria ja välillisiä vaikutuksia eri väestöryhmien terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Jokainen teemakohtainen toiminta perustuu omaan ekosysteemiinsä. Jokaisen ekosysteemin mukana olevan toimijan, tulee jakaa yhteinen näkemys kokonaisuudesta, sisältäen toiminnan tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteisiin pääsemiseksi. Päällekkäisyyksiä voi ilmetä teemakohtaisissa ekosysteemeissä, mutta tavoitteena on rakentaa toimiva kokonaisuus järjestöjen keskinäisen yhteistyön lisäämiseksi sekä luoda pitkäjänteistä vaikuttavuutta. Teemakausien pituudet olisivat viisi-kuusi vuotta. (Pyykkö, 2025, s. 32–33.)

Pyykön (2025) tekemä selvitys ja avustuksen jako uudistus aiheuttivat laajaa keskustelua sosiaali- ja terveysjärjestöjen kentällä, selvitys ja ehdotukset koettiin puutteellisiksi. Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi lausuntoja koskien Pyykön (2025) selvitystä tammikuun 2025 loppuun mennessä. Lausuntoja jätettiin yhteensä 285 kappaletta (Lausuntopalvelu, 2025.) Tätä pro gradua tehdessä, päätöstä STEA avustuksen uudistamisesta ei ole tehty.

Valtiovarainministeriö tiedotti 23.4.2025 hallituksen puoliväliriihessä tehdystä päätöksestä vähentää vuoden 2026 STEA-avustuksia 10 miljoonalla eurolla (Valtiovarainministeriö, 2025.)

Valtionneuvosto tiedotti 6.8.2025 lisäleikkauksista valtion vuoden 2026 budjettiin. Leikkauksen kohteena olivat monet toimiala, kuten myös kansalaisjärjestöt. Budjetissa suunniteltiin merkittäviä leikkauksia sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksiin. Lisäleikkauksen suuruus oli noin 100 miljoonaa euroa. (Valtiovarainministeriö, 2025b.) Uhka leikkauksista aiheutti valtavaa huolta järjestökentällä. Kansalaisjärjestöt tekivät useita kannanottoja sen puolesta, että hallituksen suunnittelemat leikkaukset peruttaisiin. Lisäleikkausten nähtiin monikertaistavan julkisen sektorin kustannuksia, vaarantavan vapaaehtoistyön sekä säästöjen osuvan juuri heikoimmassa asemassa olevien hyvinvointiin. (Soste, 2025a; Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2025; Kuuloliitto, 2025; Lastensuojelun keskusliitto 2025.) Kuukautta myöhemmin, syyskuussa 2025, hallitus hylkäsi ehdotuksen järjestöille suunnatusta 100 miljoonan lisäleikkauksesta. Järjestö avustuksiin kohdistuvilta leikkauksilta ei kuitenkaan kokonaan vältytä, sillä vuosille 2024–2027 on suunniteltu yhteensä 140 miljoonan euron leikkaukset, joista vuodelle 2026 kohdistuu 35 miljoonaa euroa. (Soste, 2025c.)

2.3.2 EU-rahoitus

Valtionavausten lisäksi kansalaisjärjestöillä on mahdollisuus hakea myös EU-rahoituksia. EU:n tarjoaman tuet ovat erilaisia rahoituksia, avustuksia ja tukia. Jokaisella rahoitusmallilla ja muodolla on omat ehtonsa sille, kuka rahoitusta voi hakea ja saada. EU-rahoituksen käyttöä valvotaan järjestelmällisesti eri viranomaisten toimesta. Kansalaisjärjestöt voivat hakea erilaisia rahoituksia, kohderyhmän mukaisesti. Rahoituksista 80 % hallinnoi EU-maat ja loppuosaa hallinnoi komissio tai muut EU-elimet. (Euroopan unioni, n.d.b.) Suomen ulkoministeriö tukee suomalaisia kansalaisjärjestöjä, jotka ovat saaneet EU-kehitysyhteistyörahoituksia hankkeille. Ulkoministeriö tukee näiden hankkeiden omarahoitusosuutta, tuen suuruus on enintään puolet vaadittavasta omarahoitusosuudesta.

Kansalaisjärjestölle jää itsenäisesti katettavaksi omarahoitusosuutta vähintään puolet vaadittavasta summasta. (Ulkoministeriö, n.d.) Vuodelle 2026 STEA avasi haettavaksi osarahoitusosuutta EU- rahoitteisiin hankkeisiin. Tämä oli mahdollisuus kansalaisjärjestöille saada STEA:n tukea EU- rahoitusten vaatimaan kokonaisrahoitukseen. (Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus, STEA, 2025a).

Euroopan unionin myöntämät rahoitukset kansalaisjärjestöille ovat merkittäviä ja tärkeitä EU:n rakenteen kannalta, mutta tutkittua tietoa rahoituksista on vielä vähän. EU on keskeinen julkinen rahoittaja maailmanlaajuisesti. Monet EU:ssa toimivista kansalaisjärjestöistä saavat tukea Euroopan unionilta. EU- rahoituksilla tuetaan laajasti kansalaisyhteiskunnan aktivointia sekä edistetään yhteiskunnallista vaikuttavuutta. (Salgado, 2014, s.337.)

Suomessa sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestöt voivat hakea useita eri Euroopan unionin rahoitusmahdollisuuksia. Yksi keskeinen rahoitusmuoto on Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+), jota käsitelen tässä erisyydesti, koska sen tarjoamat mahdollisuudet ovat kansalaisjärjestöille tärkeitä. Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+) muodostaa keskeisen osan Euroopan unionin toimenpiteistä, joilla vahvistetaan sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja tuetaan yksilöihin kohdistuvia tukija. ESR+ toimii osana laajempaa koheesiopolitiikkaa, jonka tavoitteena on edistää taloudellista, alueellista ja sosiaalista yhdenvertaisuutta jäsenvaltioiden ja alueiden välillä. Vuosina 2021–2027 rahaston kokonaisbudjetti on 142,7 miljardia euroa. (Euroopan komissio, 2024.) Suomen osuus ESR+ -rahoituksesta on noin 602 miljoonaa euroa EU:lta. Kun mukaan lasketaan kansallinen julkinen rahoitus, hankkeiden kokonaisrahoitus nousee noin miljardiin euroon. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2022.)

ESR+ tukee jäsenvaltioita erityisesti työllisyyttä, sosiaalista osallisuutta, koulutusta ja osaamisen kehittämistä koskevissa politiikoissa sekä niihin liittyvissä rakenneuudistuksissa. Euroopan tasolla tavoitteena on parantaa yksilöiden mahdollisuuksia osallistua työelämään, lisätä osaamistasoa ja vahvistaa sosiaalista yhteenkuuluvuutta (Euroopan

komissio, 2024.) Suomessa ESR+-rahoitusta kohdennetaan kehittämishankkeisiin, joiden tavoitteena on edistää työllistymistä, vahvistaa osaamista ja lisätä sosiaalista osallisuutta. Rahoituksen jakoa ohjaavat viisi erityistavoitetta: Polkuja töihin, Uutta osaamista työelämään, Yhdenvertainen osallisuus, Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen sekä Eväitä elämään. Nämä teemat pitävät sisällään omat määrittelevät tekijänsä hankkeille. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2022.) Koronaviruspandemia aiheutti merkittäviä yhteiskunnallisia ja taloudellisia haasteita, jotka näkyivät muun muassa työllisyystilanteen heikkenemisenä, koulutus- ja terveyspalvelujen kuormittumisena sekä eriarvoisuuden kasvuna. ESR+ toimii keskeisenä välineenä näihin haasteisiin vastaamisessa ja unionin sosioekonomisen palautumiskyvyn tukemisessa. Kokonaisuutena ESR+ vahvistaa EU:n pyrkimystä rakentaa oikeudenmukaisempaa ja kestävämpää yhteiskuntaa ja Eurooppaa. (Euroopan komissio, 2024.)

Edellä kuvatut julkiset avustukset ovat keskeinen osa sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestöjen rahoituspohjaa. Rahoituspohjien epävarmuus, erityisesti STEA:lle kohdistuvat leikkaukset aiheuttavat taloudellisia haasteita kansalaisjärjestöjen kentällä, mikä väistämättä heijastuu kansalaisjärjestöjen toimintaan. Koska kansalaisjärjestöt ovat voittoa tavoittelemattomia, niiden toiminta perustuu pitkälti vakaaseen, pitkäjänteiseen ja ennakoitavaan rahoitukseen. Muutokset ja epävarmuus luovat merkittäviä haasteita toiminnan jatkuvuudelle ja kyvylle vastata kansalaisten tarpeisiin.

2.4. Toiminnan edellytykset

Kansalaisjärjestöjen toiminnan edellytykset ovat moninaiset, ne muovautuvat kansalaisjärjestöjen historian, toimintaperiaatteiden, arvopohjan sekä rahoitusten muovaamina. Luvussa 2.1. kuvatut erilaiset käsitteet, joilla avataan kansalaisjärjestöjen määritelmiä, osaltaan tuovat esiin kansalaisjärjestöjen laajuutta sekä myös haastetta kansalaisjärjestöjen asemoitumiselle yhteiskunnassa sekä toimintaedellytyksille. Yhteistä näille kaikille luvussa 2.1 esitetyille käsitteille oli nimityksestä riippumatta toimia kansalaisten edustajina ja toiminta perustui kansalaisten tarpeisiin. Luvussa 2.3 nostetut rahoitusten

näkökulmat toivat myös esiin vapaaehtoistyön osuutta kansalaisjärjestöjen talouden ja hallinnon näkökulmasta. Vapaaehtoistyön merkitys on nostettu esiin myös valtakunnallisessa kansalaisjärjestöstrategiassa. Vapaaehtoistoiminnan merkitys yhteiskunnassamme on merkittävä ja järjestöillä sen mahdollistajana vahva rooli (Oikeusministeriö, 2024, s. 14; Euroopan parlamentti, 2008; Azaiez & Salot, 2025, s.1). Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on Suomessa kansainvälisesti verrattuna korkealla tasolla (Hanifi, 2013, s. 32) ja vapaaehtoistyö tarjoaa arvokasta työpanosta sekä yhteisöllisyyttä. Toisaalta vapaaehtoisten rekrytointi erityisesti luottamustehtäviin on haastavaa, mikä aiheuttaa jännitteitä ja ristiriitoja järjestökentällä. Oikeusministeriön (2024) mukaan vapaaehtoistoiminnan laskennallinen arvo on noin 3,2 miljardia euroa. Myös arvion mukaan vapaaehtoistoimintaan sijoitettu summa tulee yhteiskunnallemme takaisin kuusinkertaisena. Vapaaehtoistoiminta tutkitusti myös edistää kokonaishyvintä. (Oikeusministeriö, 2024, s. 14.)

Vaikka Suomi tunnetaan kansalaisjärjestöjen maana, monet perinteiset järjestöt kärsivät luottamushenkilöiden ja aktiivisten toimijoiden puutteesta. Luottamustehtävät eivät enää houkuttele entiseen tapaan, eikä hallinnollinen työ motivoi uusia sukupolvia. Samaan aikaan syntyy kevyitä, joustavia yhteisöjä, jotka keskittyvät yhteen ilmiöön tai asiaan ja mukautuvat ihmisten rajalliseen vapaa-aikaan. Kilpailu ajasta on kovaa, ja usein häviäjinä ovat suuret, perinteiset järjestöt. (Kajanto, 2011, s. 63–64). Tätä toimintamuotoa kuvattiin luvussa 2.1. neljännen sektorin määritelmän kautta. Kansalaisjärjestöjen tulee mukautua muutokseen sekä uudistua pysyäkseen houkuttelevina. (Kajanto, 2011, s. 63–64). Suomalaisten osallistumista vapaaehtoistoimintaan on selvitetty tutkimuksella. Vastaajista vapaaehtoisena oli toiminut viimeisen 12 kuukauden aikana 18 % ja viimeisen neljän viikon aikana 25 % vastaajista. Viisi suurinta vapaaehtoistyön toimialaa olivat seniorit ja ikäihmiset, lapset, asukas-, asuinalue- tai kylätoiminta, liikunta ja urheilu sekä nuoret. Yleisimpiä tehtäviä olivat auttaminen, talkootyö, hallinto- ja luottamustehtävät, tapahtumajärjestelyt ja varainhankinta. Valtaosa, 83 % osallistui järjestöjen, yhdistysten tai seurojen organisoimaan toimintaan. Vastaajista 50 % koki, ette he

osallistuisivat helpommin toimintaan, jos tarjolla olisi lyhytkestoisia tai kertaluonteisia tehtäviä. (Turja, 2024, s.2–28.)

Kansalaisjärjestö voi toimia myös täysin vapaaehtoisvoimin, (Oikeusministeriö, 2024, s. 10) jolloin kansalaisjärjestön hallinnollisia tehtäviä hoitavat vapaaehtoiset luottamushenkilöt. (Ruuskanen & muut, 2023, s. 133). Yhteiskunnan muuttuneet olosuhteet, kuten EU- jäsenyys sekä Sosiaali- ja terveysjärjestön avustuskeskuksen (STEA) muutokset ovat vaikuttaneet kansalaisjärjestöjen toimintaympäristöön sekä palveluntuotantoon. Kansalaisjärjestöiltä vaaditaan yhä vahvempaa hallinnollista osaamista. (Ruuskanen & muut, 2023, s. 135; Pätilä & Tuurnas 2019, 293.) Järjestöjen palvelutuotannolle on esitetty myös kehittämistarpeita sekä samanaikaisesti toivotaan vahvaa kansalaistoimintaa, jossa esimerkiksi vapaaehtoisuus on merkittävässä roolissa. Tämä asettaa kansalaisjärjestöt ristiriitaiseen tilanteeseen. (Pätilä & Tuurnas 2019, 293.)

Kuten aiemmin mainittiin, vapaaehtoistyöntekijöiden määrä on laskenut. Erityisesti aktiivisten ja sitoutuneiden luottamushenkilöiden saaminen mukaan kansalaisjärjestötoimintaan on haasteellista (Ruuskanen & muut, 2023, s. 133). Myös nuorten osallistaminen vapaaehtoistoimintaan on tämän hetken haasteita. Vaikka tutkimusten mukaan nuoria motivoi halu auttaa muita, heidän osallistumisensa on usein satunnaista, lyhytkestoista ja sitoutumatonta. Perinteisen vapaaehtoistyön muodot eivät kohtaa nuorten tarpeita. Uusien toimintamallien kehittäminen on välttämätöntä, jotta nuorten osallistuminen voidaan turvata myös tulevaisuudessa. Digitaalisten alustojen koetaan olevan yksi merkittävä vapaaehtoistyön uusi suuntaus. (Hanifi, 2013, s.44). Luvussa 2.1. Esitetty kuvaus kansalaisyhteiskunnasta on keskeisessä roolissa uusien sukupolvien tavoittamisessa. Kansalaisjärjestöjen toiminnan edellytyksenä on vapaaehtoistyön jatkuvuus. Yhteiskunnallisilla toimenpiteillä tulisi tukea kansalaisyhteiskunnan mahdollisuuksia, kansalaisjärjestöstrategia nähdään yksi valtakunnallisena toimenpiteenä Suomessa.

Euroopan parlamentti (2008) on luonut mietinnön vapaaehtoistyön roolista taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistäjänä, joka on hyväksytty 27.2.2008. Mietinnössä korostetaan vapaaehtoistyön merkitystä demokraattisessa yhteiskunnassa sekä

nostetaan esiin vapaaehtoistyön ja aktiivisen kansalaistoiminnan yhteyttä. Päätöslauselman arvion mukaan EU:n 27 jäsenvaltioiden kansalaisista yli 100 miljoonaa osallistuu vapaaehtoistoimintaan. Päätöslauselmassa nostetaan esiin neljä vapaaehtoistoiminnan määritelmää: *”1) Vapaaehtoistyötä ei tehdä taloudellista korvausta vastaan eli siitä ei makseta, 2) Sitä tehdään omasta vapaasta tahdosta, 3) Se hyödyttää kolmatta osapuolta perhe- ja ystäväpiirin ulkopuolella, 4) Se on kaikille avointa.”* Vapaaehtoistyön tunnustetaan edistävän taloutta erityisesti työllisyyden ja sosiaalisen osallisuuden näkökulmasta. Yhä useammat valtiot ovat ymmärtäneet vapaaehtoistyön taloudellisen merkityksen ja haluavat ottaa sen huomioon kansantalouden laskelmissa. Tämä tarkoittaa sitä, että vapaaehtoistyön arvoa pyritään mittaamaan ja sisällyttämään osaksi taloudellisia tilastoja, kuten bruttokansantuotetta (BKT) tai muita kansantalouden mittareita. Näin vapaaehtoistyön vaikutus yhteiskunnalle voidaan tunnistaa paremmin ja arvostaa sen tuottamaa hyötyä. (Euroopan parlamentti, 2008.) Vapaaehtoistyö nähdään tutkimuksessa usein palkattomana palvelutyönä, joka tapahtuu muodollisesti organisoiduissa järjestöissä. Tällainen perinteinen lähestymistapa rajaa helposti pois aktivismin tai epämuodollisiin ryhmiin liittyvät toiminnot, jotka ovat yhtä lailla osa vapaaehtoistyön kenttää (Hanifi, 2013, s.35).

Vaikka vapaaehtoiset ovatkin keskeisessä roolissa kansalaisjärjestötoiminnassa, on tärkeää muistaa, että nykypäivänä järjestöissä tehdään myös paljon palkkatyötä. Myöskään käsitys kansalaisjärjestöistä pelkästään vapaaehtoistyön ympäristöinä ei enää vastaa todellisuutta, sillä 1990-luvun puolivälistä alkaen kolmannen sektorin rooli palkkatyön tarjoajana on kasvanut merkittävästi. Aiemmin huomaamattomasta toimijasta on tullut näkyvä osa sosiaalipolitiikkaa ja palveluntuotantoa, erityisesti sosiaali- ja terveysalalla. Sen tehtävät painottuvat heikommissa asemassa olevien tukemiseen sekä ennaltaehkäisevään työhön, jota järjestöissä tehdään yhä useammin palkkatyösuhteessa. (Smolej, 2017, s. 5.) Valtakunnallisella kansalaisjärjestöstrategialla ja sen kehittämiskohteilla pyritään tukemaan ja turvaamaan kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä. Tässä luvussa 2 esitetyt moninaiset käsitteet, roolit ja toimintaedellytykset ovat osana valtakunnallistakansalaisjärjestö strategiaa. Seuraavassa luvussa paneudumme valtakunnallisen

kansalaisjärjestöt strategian 2023–2027 keskeisiin kehittämiskohteisiin kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten parantamiseksi.

3 Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027

Kansalaisjärjestöstrategia vuosille 2023–2027 on laadittu valtioneuvoston periaatepäätöksellä, jonka tavoitteena on edistää kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä. Tässä osiossa tarkastellaan strategian syntyä ja kehitystä sekä keskeisiä kehittämiskohteita, joiden tavoitteena on vahvistaa kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä.

Suomen strateginen visio kansalaisyhteiskunnan suojelemiseksi pohjautuu perustuslakiin (OECD Public Governance Reviews, 2021, s. 10–13; Suomen perustuslaki 713/1999). Suomen perustuslain 1 luvun 2§ mukaan Suomessa valtiovalta kuuluu kansalle, ja sitä käyttää eduskunta. Kansanvalta tarkoittaa sitä, että jokaisella on oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen. (Suomen perustuslaki 713/1999.) Laki turvaa kansalaisten osallistumisoikeudet ja määrittää valtion ja kansalaisen välisen suhteen. (OECD Public Governance Reviews, 2021, s. 10-13.)

Työ demokratian indikaattoreiden kehittämiseksi alkoi jo 2005, ja se on johtanut useisiin arviointeihin ja ohjelmiin sekä työryhmien perustamiseen, sekä valtioneuvoston periaatepäätöksiin ja selontekoihin. (OECD Public Governance Reviews, 2021, s. 10-13.) Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta eli KANE on yksi näistä työryhmistä (ks. luku 2.2). (Oikeusministeriö, 2022b, s.10.) Vuodet ovat osoittaneet huolta osallistumisen epätasa-arvosta ja poliittisen osallistumisen eriytymisestä, erityisesti sosioekonomisten ryhmien välillä. Eri hallitusohjelmat ovat sitoutuneet parantamaan kansalaisten osallistumismahdollisuuksia ja vahvistamaan kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä, muun muassa keventämällä hallinnollista taakkaa ja lisäämällä vuorovaikutusta kansalaisten kanssa. (OECD Public Governance Reviews s.10-13.)

Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 perustuu valtioneuvoston periaatepäätökseen kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksien edistämisestä, joka hyväksyttiin 8.3.2007, Pentti Arajärven tekemän selvitystyön perusteella (Arajärvi, 2007.) Kansalaisjärjestöt ja aktiivinen kansalaistoiminta ovat merkittävä osa toimivaa demokraattista yhteiskuntaa. Kansalaisjärjestöjen toimintaympäristöt ovat muuttuneet, jolloin kehittämistarpeet

rahoitusten, yhteistyön ja uusien rakenteiden osalta ovat nousseet esiin. (Oikeusministeriö, 2024, s. 3.)

Kansalaisjärjestöstrategiassa tunnistetaan viisi keskeistä osa-aluetta, jotka kuvaavat mil-laista kehitystä kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksissä tavoitellaan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Strategian keskeisiin päämääriin ja lyhyen aikavälin tavoitteisiin liittyy valtionhallinnon toimenpiteitä, jotka käynnistetään nopeasti. Keskiössä on vahvistaa kansalaisjärjestöjen mahdollisuuksia kehittää itsenäistä varainhankintaa, edistää yhteis-työtä sekä uudistaa rakenteita. Strategian ajan kehitetään tavoitteellisesti yhteistyötä kansalaisjärjestön ja julkisen hallinnon kesken. (Oikeusministeriö, 2024, s. 13.)

3.1. Kansalaisjärjestöstrategian 2023–2027 viisi kehittämiskohdetta

1) Vahvistetaan kansalaisjärjestöjen oman varainhankinnan edellytyksiä. Kehittämiskoh-teen päämääränä on kehittää lahjoituskulttuuria, joka perustuu yksityisrahoitukseen, jol-loin vahvistetaan kansalaisjärjestöjen taloudellista omavaraisuutta. Kansainvälisessä ver-tailussa, Suomi jää jälkeen muihin Pohjoismaihin verrattuna itsenäisessä varainhankin-nassa. Tavoitteena on vahvistaa kansalaisjärjestöjen edellytyksiä itsenäiseen varainhan-kintaan ja yksityisrahoitusten mahdollisuuksiin. Tavoitteen toteuttamisen arvioidaan vai-kuttavan valtiontalouteen, minkä vuoksi sen taloudelliset vaikutukset edellyttävät eril-listä virkamiesselvitystä. Verotukseen liittyvät toimenpiteet toteutetaan vain, jos niiden seurauksena syntyvä verotulojen vähennys on hyväksytty. Tavoitteen edistymistä seura-taan kansalaisjärjestöjen pienkeräysten, rahankeräysten ja verotietojen analysoinnin avulla. (Oikeusministeriö, 2024, s. 12, 25–27.)

Toimenpiteinä lahjoitusvähennyksiä (nuoriso-, liikunta-, urheilu- ja kulttuuri lahjoituksille) laajennetaan kehysriihen mukaisesti. Lisäksi selvitetään mahdollisuutta laajentaa vero-vähennysoikeutta järjestöille ja säätiöille myönnettyille lahjoituksille. Toimintamallin toi-mivuuden näkökulmasta pitäisi muutoksen astua voimaan jo vuonna 2026. Tutkitaan myös, mitkä varainhankinnan kulut voitaisiin hyväksyä valtionavustusten käytössä

tukikelpoisiksi menoiksi. Lisäksi edistetään yhteisten palveluiden hankintaa ja tehokasta tuottamista kansalaisjärjestöissä, erityisesti korkeaa hallinto-osaamista vaativilla alueilla, kuten varainhankinnassa. On myös tarpeen selvittää erikseen muita kansalaisjärjestöille suunnattuja verokannustimia. (Oikeusministeriö, 2024, s. 12, 25–27.)

2) Jatketaan valtionavustustoiminnan – ja tapojen kehittämistä. Kehittämisehdotuksen päämääränä on saada aikaan valtion avustuksilla laajempaa vaikuttavuutta sekä tuottavuutta. Tavoitteena on keventää hallinnollista taakkaa, ja selkeyttää valtion avustustoimintaa sekä lisätä toiminnan vaikuttavuutta. (Oikeusministeriö, 2024, s. 27.) Hallinnollisen taakan keventäminen koetaan tärkeäksi yhteiskunnallisen tilanteen vuoksi, sillä kansalaisjärjestöille suunnatut valtionavustukset ovat pienentyneet. Keventämällä hallinnollista taakkaa tavoitellaan järjestöjen säästöjen kohdistumista hallintoon eikä varsinaiseen toimintaan. Kansalaisjärjestöstrategian mukaan tavoitteena on myös painottaa yleisavustuksia tulevaisuudessa. Strategian tavoitteena on myös uudistaa valtionavustuksia koskevia ehtoja ja rajoituksia sekä valtionavustuslakia. (Oikeusministeriö, 2024, s. 13.)

Toimenpiteenä valtionavustuksen monikanavaisuutta selkeytetään ottamalla käyttöön Valtionkonttorin valtionavustuspalveluja sekä yleisesti uudistetaan valtionavustuskäytänteitä. Valtionavustuksia jaettaessa vapaaehtoistoiminta voidaan ottaa huomioon valtionapuviranomaisen harkinnan mukaan saatavana resurssina. Esimerkiksi vapaaehtois-toiminta voidaan tulkita osaksi omaa rahoitusosuutta. Toimenpiteillä pyritään välttämään myös päällekkäisiä valtionavustuksia sekä osallistaa kansalaisjärjestöt valtionavustusten päämäärien sekä arviointien suunnitteluun. Tavoitteena on myös selkeyttää haku- ja raportointiprosesseja yhtenäisillä asiakirjoilla. (Oikeusministeriö, 2024, s. 13.)

3) Tuetaan EU- rahoituksen saamista Suomeen. Kehittämistoimenpiteen päämääräksi on määritelty EU-rahoitusten määrän kasvu suomessa sekä Suomen tulisi hyötyä Euroopan Unionista entistä enemmän. Tavoitteena on tukea kansalaisjärjestöjä EU-rahoitusten saamiseksi sekä lisätä monimuotoista yhteistyötä. Oikeusministeriön (2024) mukaan

kilpailu rahoitusten saamiseksi on kovaa ja näin ollen järjestöt kokevat rahoitukseen liittyvien hallinnollisten tekijöiden olevan liian suuria. EU-rahoitukset koetaan mahdollisiksi uusiksi rahoituslähteiksi, mikäli kansalaisjärjestöt saisivat tarvittavaa tukea hallinnolta (Oikeusministeriö, 2024, s. 13; 30.)

Toimenpiteinä tuetaan kansalaisjärjestöjen EU-rahoituksen hakemista, jakamista eteenpäin muille kansalaisjärjestöille sekä selvitetään mahdollisuuksia luoda uusia rahoitushakupalveluita kansalaisjärjestöjen tarpeisiin, huomioiden valtionavustuksen käytön EU-rahoituksen omavastuuna. Tarkastellaan mahdollisuutta perustaa rahasto, joka yhdistäisi julkista ja yksityistä rahoitusta ja josta voitaisiin myöntää avustuksia EU-rahoitushakemusten omavastuuosuuksien kattamiseen. Lisäksi pyritään erityisesti parantaa väkivallan ja rikollisuuden ennaltaehkäisyyn keskittyvien kansalaisjärjestöjen mahdollisuuksia saada EU-rahoitusta. (Oikeusministeriö, 2024, s. 14; 29.)

4) Kannustetaan kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan. Kehittämistavoitteen päämääränä on lisätä vapaaehtoistoimintaan osallistuvien määrää sekä vapaaehtoistoiminnan merkitystä. Tavoitteena on keventää ja helpottaa kansalaisjärjestöjä koskevia normeja sekä yhtenäistää viranomaisten tulkintoja päämäärän saavuttamiseksi ja näin helpottaa kansalaistoimintaan osallistumista. Tavoitteita seurataan sillä, kuinka monta kansalaistoimintaan vaikuttavaa normia on saatu muutettua sekä esimerkiksi rekisteröityneiden yhdistysten määrällä. (Oikeusministeriö, 2024, s. 14; 30.)

Toimenpiteinä säädösvalmistelussa arvioidaan vaikutuksia, jotta järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan ei kohdistu tarpeettoman tiukkaa sääntelyä. Esimerkiksi kuluttajaturvallisuuden ja järjestyksenvalvontaan liittyvät muutokset voivat vaikuttaa kansalaisjärjestöjen toimintaan. Lisäksi selvitetään lainsäädännöllisiä esteitä järjestö- ja vapaaehtoistoiminnalle ja varmistetaan, että talkootyön verotus sekä vapaaehtoistojen työttömyysturvaa koskevat viranomaistulkinnat ovat johdonmukaiset ja selkeät koko maassa. Yhdistyslain uudistamisen myötä mahdollistetaan muun muassa yhdistyksen toimitusjohtajatoimielin sekä yhdistysten fuusio, joka sisältää yleisöäänestyksen. Toimitusjohtaja-

toimielimen käyttöönotto tukee erityisesti palveluja tuottavien yhdistysten johtamista, kun taas fuusiot edistävät jäsenkadosta kärsivien yhdistysten toiminnan jatkuvuutta. (Oikeusministeriö, 2024, s. 14; 32.)

5) Rakennetaan kansalaisyhteiskuntapolitiikan tietoperustaa ja yhteistyötä. Kehittämistavoitteen päämääränä on vahvistaa valtionhallinnon tiedolla johtamisen käytäntöjä, hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta sekä yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa. Tavoitteena on kehittää kansalaisyhteiskuntapolitiikan tietoperustaa ja tuoda se osaksi päätöksentekoa, jotta päätökset voidaan tehdä tietoon perustuen ja yhteistyötä edistäen. Tavoitteena on varmistaa, että kansalaisjärjestöt kokevat tullessa aidosti kuuluviksi ja heidän näkemyksensä huomioiduiksi päätöksenteossa. (Oikeusministeriö, 2024, s. 15.)

Toimenpiteet sisältävät tiedolla johtamista, ennakointia sekä kansalaisyhteiskunta tilan seuranta. Tavoitteena on luoda julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan suhteesta yhteinen tilanne- ja tulevaisuuskuva, joka tukee päätöksentekoa ja strategista suunnittelua. Hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuorovaikutusta vahvistetaan osana julkisen hallinnon johtamisen ja henkilöstön osaamisen kehittämistä. Kehittämistyön tavoitteena on luoda avointa ja yhdenvertaista keskustelua julkisen hallinnon ja kansalaisjärjestöjen kesken mahdollistaen avoimet ja tasapuoliset kohtaamiset. (Oikeusministeriö, 2024, s. 15.)

3.2 Kansalaisjärjestöstrategia tulevaisuuden toimintamallina?

Tässä alaluvussa käsitellään kansalaisjärjestöstrategiaa 2023–2027 suhteessa kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteisiin. Teoriassa esitettiin neljä kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatetta sekä kansalaisjärjestöstrategiassa viisi kehittämiskohdetta. Kansalaisjärjestöjen toiminta ja toimintamuodot muovautuvat kansalaisyhteiskunnasta nouseviin tarpeisiin, kansalaisjärjestöjen rooli on moninainen sekä laaja. Kansalaisjärjestöjen roolille suomalaisessa yhteiskunnassa on toivottu selkeitä raameja, järjestöt itse ovat toivoneet

kuntiin järjestöstrategioita. (Pätilä & Tuurnas 2019, 293.) Käynnissä oleva kansalaisjärjestöstrategia pyrkii osaltaan vastaamaan tähän tarpeeseen.

Kansalaisjärjestöjen toiminnan periaatteena on voittoa tavoittelemattomuus ja yleishyödyllinen toiminta (Vero, 2022). Strategian tavoitteena on vahvistaa kansalaisjärjestöjen itsenäistä varainhankintaa (Oikeusministeriö, 2024, s. 12, 25–27). Itsenäisen varainhankinnan lisääntyminen väistämättä muokkaa kansalaisjärjestöjen rahoituspohjaa. Kehittämiskohde ohjaa kansalaisjärjestöjä kohti markkinalähtoisempää ja ammattimaisempaa toimintaa, jossa rahoitusperusteet korostuvat (Oikeusministeriö, 2024, s.12, 25–27). Tämä suunta haastaa järjestöjen perinteistä roolia voittoa tavoittelemattomina, yleishyödyllisinä ja riippumattomina toimijoina (Pätilä & Tuurnas, 2019, s.293). Yhteiskunnan heikentynyt taloudellinen tilanne sekä avustusmäärärahojen pienentyminen ohjaa kansalaisjärjestöjä muovautumaan ja vahvistamaan itsenäistä varainhankintaa. Itsenäisen varainhankinnan voidaan nähdä vahvistavan myös kansalaisjärjestöjen itsenäisyyttä ja riippumattomuutta julkisesta sektorista, mutta järjestöjen moninaisuus voi luoda voima-suhteita järjestöjen kesken. Pätilän & Tuurnaksen (2019) tutkimuksessa todetaan, muuttuvat rahoitusmuodot saattavat muodostaa ristiriitaa järjestöjen välille, jossa isot julkisesta rahoituksesta riippumattomat kansalaisjärjestöt nousevat enemmän esiin ja pysyvät toimimaan vahvemmin edustamansa kohderyhmän eduksi. Muutokset rahoitusmuodoissa luovat epävarmuutta kansalaisjärjestöjen kentällä. (Järjestöbarometri, 2024, s.24).

Kokonaisuudessaan ensimmäinen kehittämiskohde ohjaa kansalaisjärjestöjä kohti itsenäisempää, ammattimaisempaa ja markkinalähtoisempää toimintaa, mikä voi vahvistaa tai heikentää kansalaisjärjestöjen elinvoimaa. Kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteet, kuten voittoa tavoittelemattomuus, riippumattomuus ja arvojohteinen toiminta, olisi tärkeää ottaa huomioon muutoksia tehdessä, jotta kansalaisjärjestöjen perinteinen rooli yleishyödyllisenä toimijana turvattaisiin. Kansalaisjärjestöjen pitkäjänteisen toiminnan turvaamiseksi on tärkeää arvioida itsenäiseen varainhankintaan, lahjoituksiin sekä yrittäjäyhteistyöhön perustuvan rahoituspohjan kestävyyttä.

Toisen kehittämiskohteen tavoitteena on jatkaa valtionavustustoiminnan – ja tapojen kehittämistä. Strategian toinen kehittämiskohde korostaa tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta (Oikeusministeriö, 2024, s. 13). Kansalaisjärjestöjen toiminnan tuloksellisuuden mittaaminen on haasteellista. Tehokas resurssien käyttö on yksi oleellinen osa tuloksellisuuden mittaamista, tällä voidaan osoittaa, kuinka tehokkaasti käytettävissä olevilla rajallisilla resursseilla päästään tavoiteltuun tulokseen. Vaikuttavuudella tarkoitetaan palvelun tai toiminnan aikaan saamaa tulosta. Vaikuttavuuden arvioinnilla mitataan, saavutettiinako ennakkoon asetettu tulos (Kettunen, 2018, s. 176.) Mutta tuloksellisuudessa ei ole kyse pelkästään taloudellisten resurssien tehokkaasta hallinnasta ja hyödyntämisestä, vaan myös riittävien inhimillisten voimavarojen turvaamisesta, jotta kansalaisten tarpeisiin voidaan vastata asianmukaisesti. (Laihonen & muut, 2024, s.13–14, Suije, 2024, s.1; 3–5.)

Kehittämiskohde ohjaa kansalaisjärjestöjä kohti vaikuttavuutta, tuloksellisuutta ja hallinnollista osaamista korostavaa suuntaa. Tämä suuntaus tuo mukanaan muutoksia, jotka haastavat kansalaisjärjestöjen perinteisiä toimintaperiaatteita, kuten yleishyödyllisen toimijan roolia, ruohojuuritason työtä, ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa toimintaa.

Kehittämiskohteen mukaan valtionavustustoimintaa pyritään selkeyttämään ja yhdenmukaistamaan muun muassa Valtiokonttorin valtionavustuspalveluita lisäämällä sekä uudistamalla valtionavustuslakia. Samalla hallinnollista taakkaa halutaan keventää, jotta kansalaisjärjestöjen voimavarat voidaan suunnata varsinaiseen toimintaan (Oikeusministeriö, 2024, s. 13–14). Näillä uudistuksilla tuetaan kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteiden toteutumista, mutta edellä kuvatun mukaisesti niissä on myös ristiriitoja. Kilpailu rahoituksesta on kiristynyt, ja järjestöiltä odotetaan entistä ammattimaisempaa toimintaa sekä kykyä vastata rahoittajien kasvaviin raportointivaatimukseen (Ruuskanen ym., 2023, s. 133; Järjestöbarometri, 2024, s. 83). Vaikuttavuusperusteisuuden korostuminen valtionavustuksissa, kuten STEA:n uudessa arviointimallissa (STEA, 2023), ohjaa järjestöjen painopistettä mitattavien tulosten suuntaan. Vaikka tämä mahdollistaa

yhteiskunnan resurssien kohdentamista tehokkaammin, se voi samanaikaisesti vaikuttaa negatiivisesti sellaisiin toimintamuotoihin, joiden tuloksellisuutta ei ole helppo osoittaa (Kettunen, 2018, s. 176; Laihonen & muut, 2024, s. 13–14). Tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden vaatimusten lisääntyessä kansalaisjärjestöt saattavat joutua priorisoimaan palveluitaan ja toimintamuotojaan strategisesta näkökulmasta, mikä voi vaikuttaa toiminnan laajuuteen ja painopisteisiin sekä kansalaisjärjestöjen asemaan yhteiskunnallisena vaikuttajana ja kansalaisten osallisuuden mahdollistajina. Avustusjärjestelmän uudistuksilla voidaan edistää avoimuutta ja vahvistaa järjestöjen strategista asemaa, mutta niiden onnistuminen edellyttää järjestöjen erityispiirteiden huomioimista sekä osaamisen vahvistamista niin järjestöissä kuin viranomaistahoilla (Oikeusministeriö, 2024, s. 13; Järjestöbarometri, 2024, s. 85).

Kolmannen kehittämiskohteen tavoitteena on tukea EU- rahoituksen saamista Suomeen (Oikeusministeriö, 2024, s. 13, 30.) Kehittämiskohde ohjaa kansalaisjärjestöjä suuntaan, jossa painotetaan taloudellista omavaraisuutta, useista lähteistä tulevia rahoituksia ja kansainvälistä yhteistyötä. Kehittämiskohde ei ole niin yksiselitteinen. Osittain se tukee järjestöjen toimintaa, mutta voi samalla haastaa niiden perinteisiä periaatteita.

Kehittämiskohteen mukaisesti julkinen hallinto on ryhtynyt tukemaan EU- rahoitusten osarahoitusosuuksia. Tämä linjaus näkyy myös STEAn vuoden 2026 uusien hankeavustusten myöntämiskriteereissä, avustusta voidaan myöntää kahteen tarkoitukseen, 1) EU-rahoitteisten hankkeiden osarahoituksen ja 2) Nuorten huumekuolemien ennaltaehkäisyyn. Avustusta voi hakea eri rakennerahastohankkeiden osarahoitusosuuden kattamiseen, kuten ESR+ avustukseen omarahoitusosuuden kattamiseen.

Julkishallinnon tuki EU-rahoituksen hakemisessa ja pyrkimys keventää siihen liittyvää byrokratiaa, kertoo siitä, että valtio näkee kansalaisjärjestöt tärkeinä toimijoina EU:n tavoitteiden saavuttamisessa, kuten tasa-arvon ja osallisuuden edistämässä. Tämä linjaus vahvistaa kansalaisjärjestöjen asemaa osana julkista palveluekosysteemiä (Euroopan komissio, 2024; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2022). Samalla järjestöjen rooli voi muuttua ruohonjuuritason toimijoista strategisten hankkeiden toteuttajiksi. EU-rahoitteinen malli

voi myös ohjata resursseja hallinnolliseen osaamiseen, mikä saattaa heikentää järjestöjen mahdollisuuksia keskittyä perustehtäväänsä. EU- hankerahoitusten haku vaatii myös hyvää hallinnollista osaamista, mikä asettaa vapaaehtoistoimin toimivat kansalaisjärjestöt haastavaan asemaan.

Kehittämiskohde ohjaa väistämättä kansalaisjärjestöjä tiiviimpään kumppanuuteen julkisen hallinnon sekä EUN kanssa. Yhteistyön lisääntyminen voi lisätä järjestöjen vaikuttamismahdollisuuksia yhteiskunnassa sekä tukea kansalaisten hyvinvointia, mutta samalla se voi heikentää kansalaisjärjestöjen itsenäisyyttä sekä mahdollisuuksia toimia riippumattomasti. (Salgado, 2014, s. 337, Savall, 2025, s.10).

Neljäs kehittämiskohde kannustaa kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan. Kehittämiskohteen päämääränä on lisätä vapaaehtoistoimintaan osallistuvien määrää sekä vahvistaa vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallista merkitystä. (Oikeusministeriö, 2024, s. 14; 30.) Kehittämiskohde ohjaa kansalaisjärjestöjä kohti joustavampaa, kevyemmin hallinnoitua ja saavutettavampaa toimintaympäristöä. Kehityssuunta tukee kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteita, kuten vapaaehtoisuutta, omaehtoisuutta ja demokraattista osallistumista, mutta on osin ristiriidassa edellä kuvattujen kolmen ensimmäisen kehittämiskohteen kanssa.

Yksi kehittämiskohteen merkittävimmistä tavoitteista on kansalaistoimintaan vaikuttavien esteiden vähentäminen. Kehittämiskohteessa nostettiin erikseen esiin työttömien mahdollisuus osallistua vapaaehtoistoimintaan (Oikeusministeriö, 2024, s. 31). Järjestöbarometrin (2024) kyselyssä havaittiin, että kentällä koettiin epäselvyyttä siitä, saavatko työttömät toimia vapaaehtoistehtävissä ilman, että se vaikuttaa heidän työttömyysturvansa. Epäselvyyttä koettiin myös vapaaehtoisten vakuuttamiseen ja palkitsemiseen liittyvissä käytännöissä, mikä osoittaa selkeiden ja yhtenäisten linjausten tarpeellisuuden vapaaehtoistyön kentälle (Järjestöbarometri, 2024, s. 85). Osana tätä kehittämiskohdetta, on tehty oikeusministeriön pyynnöstä selvitys järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan lainsäädännöllisistä esteistä. Järjestö- ja vapaaehtoistoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja järjestöjen omaan päätösvaltaan määritellä tavoitteensa ja toimintamuotonsa.

Lainsäädäntö ei lähtökohtaisesti rajoita toimintaa, mutta hallinnollista taakkaa syntyy viranomaisten tulkinnoista ja menettelytavoista. Normien purkaminen ja prosessien kehittäminen voi helpottaa vapaaehtoistyötä, mutta samalla on tärkeää tunnistaa, milloin sääntelyä tarvitaan, vaikka se rajoittaisi viranomaisten harkintavaltaa. (Viertola, 2025, s. 8;35.)

Kehittämiskohteessa korostetaan vapaaehtoistoiminnan merkitystä ja sen arvo tunnistetaan, mutta samalla se asettaa vapaaehtoistoiminnalle erilaisia rooleja järjestöjen näkökulmasta, ottaen huomioon julkisen hallinnon tavoitteet. Kehittämiskohde haastaa kansalaisjärjestöt myös uudistamaan toimintaansa huomioimalla vapaaehtoistyön uudet muodot, kuten digitaalisuuden. (Hanifi, 2013, s. 44).

Viidennessä keittämiskohteessa rakennetaan kansalaisyhtesikuntapolitiikan tietoperustaa ja yhteistyötä. Päämääränä on tietoperusteinen johtaminen sekä yhteistyön ja vuorovaikutuksen lisääminen julkisen hallinnon sekä kansalaisjärjestöjen kesken. (Oikeusministeriö, 2024, s. 15.)

Tiedolla johtaminen on tärkeä osa organisaatioita, sillä organisaation menestyminen on kiinni siitä, kuinka hyvin se osaa käsitellä, hankkia ja analysoida tietoa. Tieto voidaan nähdä myös organisaation olennaisena toiminnan tuotoksena. Tiedolla johtamista tarvitaan palvelutuotannon johtamisessa kuin poliittisessa päätöksen teossa. Oleellista on tunnistaa relevantti tieto. 2000-luvulta lähtien tiedolla johtamisen merkitys on tunnustettu hallitusohjelmissa (Jalonen, 2020 s. 74–75.) Valtionkonttori (2023) on teettänyt selvityksen Julkisen hallinnon tiedolla johtamisen tilasta. Selvityksellä kartoitettiin valtion hallinnon tiedolla johtamisen nykytilaa, käyttäen Creatidon tiedolla johtamisen viitekehystä. Valtionhallinnon kypsyystaso selvityksen mukaan asettuu tasolle kehittyvä. Selvityksen keskiarvo oli 3,06 asteikolla 1-5. Keskiarvoa matalammalla tasolla havaittiin olevan tiedolla johtamisen rooli osana johtamista sekä sen järjestelmällisyys, kehittämiseen kohdistetut panostukset, tiedon johtaminen, prosessit sekä raportointi ja analytiikka. Keskiarvoa korkeammalla havaittiin olevan organisaation johtaminen,

henkilöstöjohtaminen ja tiedolla johtamisen kulttuuri sekä siihen liittyvät taidot. (Valtiokonttori, 2023, s.7, 26.)

Kehittämiskohde ohjaa kansalaisjärjestöjen toimintaa kohti tiiviimpää ja tavoitteellisempaa vuorovaikutusta julkisen hallinnon kanssa, samalla haastaen kansalaisjärjestöt selkeyttämään omaa rooliaan. Julkisella sektorilla on pyritty lisäämään monimuotoista yhteistyötä sekä lisätty verkostomaisia toimintatapoja muun muassa kansalaisjärjestöjen kanssa. Tavoitteena on ollut lisätä sidosryhmien ja kuntalaisten mahdollisuutta vaikuttaa kunnalliseen päätöksentekoon. (Pätilä & Tuurnas, 2019, s. 290.) Yhteistyön lisääntyminen ja tiedolla johtamisen merkityksen lisääntyminen tarjoavat kansalaisjärjestöille mahdollisuuksia tuoda esiin ruohonjuuritason tietoa, kansalaisten tarpeita ja paikallista asiantuntemusta päätöksenteon tueksi (Oikeusministeriö, 2024, s. 15). Tämä kehitys tukee kansalaisjärjestöjen asemaa yhteiskunnallisina toimijoina ja osallisuuden mahdollistajina, samalla haastaen kansalaisjärjestöjä ammattimaisempaan toimintaan, jotta niiden ääni kantautuu päätöksentekoon uskottavasti. Toisaalta yhteistyön tiivistyminen voi johtaa siihen, että kansalaisjärjestöt omaksuvat julkisen hallinnon toimintatapoja, jotka saattavat heikentää järjestöjen ketteryyttä ja itsenäistä päätöksentekoa, erityisesti silloin, kun vuorovaikutus ei perustu tasavertaisuuteen tai aidosti rakentavaan yhteistyöhön. Järjestöbarometrin (2024) mukaan moni järjestö kokee yhä, että julkinen hallinto suhtautuu niihin etäisesti ja jopa väheksyvästi, mikä voi heikentää luottamusta ja yhteistyötä (Järjestöbarometri, 2024, s.88–89). Toimiva yhteistyö vaatii aitoa, läpinäkyvää ja vastavuoroista toimintaa, jotta laajan järjestökentän ääni saadaan kuuluviin. Yhteistyö vaatii myös aikaa ja panostusta, niin järjestöiltä kuin julkiselta hallinnolta.

Kansalaisjärjestöstrategia sisältää myös osan, jossa se antaa myös hyvinvointialueille ja kunnille suosituksia kehittämiskohteiden saavuttamiseksi. Kansalaisjärjestöjen rooli nähdään yhä tärkeämpänä osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. (Oikeusministeriö, 2024, s.14). Laki Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) edellyttää yhteistyötä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa sekä velvoittaa tukemaan niiden toimintaedellytyksiä (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021.). Tämä edellyttää sitä, että kansalaisjärjestöt tunnustetaan strategisina kumppaneina ja että

niille taataan todellisia vaikuttamismahdollisuuksia. Samalla on tärkeää säilyttää toimivat yhteydenpitokanavat ja varmistaa, että alueelliset erityispiirteet, kuten väestörakenne tai järjestökentän koko ja rakenne, huomioidaan yhteistyössä (Pätilä & Tuurnas, 2019, s. 299). Järjestöbarometrin (2024) mukaan valtionhallinnon ja järjestöjen vuorovaikutus ei ole vielä kaikkialla tasapuolista, ja hyvinvointialueet koetaan osin keskeneräisiksi yhteistyökumppaneiksi. Siksi tarvitaan selkeitä rakenteita, kuten nimettyjä yhteyshenkilöitä, ja riittävästi aikaa järjestöjen osallistamiseen päätöksentekoprosesseissa (Järjestöbarometri, 2024, s. 88–91).

Yhteenvetona voidaan todeta, että kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 ohjaa järjestöjä kohti itsenäisempää, ammattimaisempaa ja vaikuttavuuteen perustuvaa toimintaa sekä tiiviimpään yhteistyöhön julkisen hallinnon ja EU:n kanssa. Strategian kehittämiskohteet ohjaavat kohti itsenäistä varainhankintaa, valtion- ja EU-avustusten hyödyntämistä, korostavat sekä asettavat ristiriitaiseen asemaan vapaaehtoistyön merkityksen. Strategian kehittämiskohteiden toteutuminen vaatii tiedolla johtamista ja yhteistyötä julkisen sektorin sekä kansalaisjärjestöjen kesken. Samalla se haastaa kansalaisjärjestöjä säilyttämään perinteiset toimintaperiaatteensa voittoa tavoittelemattomuuden, irrallisuuden julkisesta sektorista, vapaaehtoisuuden sekä heikoimmassa asemassa olevien tukemisen, joita strategian kehittämiskohteet tukevat, mutta myös koettelevat hallinnollisten, taloudellisten ja tuloksellisuusvaatimusten myötä.

4 Tutkielman menetelmä ja aineisto

Tutkimushaastattelulla täydennetään näkemystä kansalaisjärjestöstrategiasta kansalaisjärjestöjen näkökulmasta. Empiirinen näkökulma vahvistaa ja tuottaa lisäulottuvuutta teoreettiseen tarkasteluun. Tässä luvussa kuvataan tutkimusmenetelmän lähtökohdat sekä aineistonkeruu- ja analysointimenetelmät. Lisäksi luvussa avataan tutkimusotteen valintaa, kuvataan teemahaastattelun toteutus sekä aineiston käsittely- ja analysointiprosessi. Luvun tarkoituksena on avata tutkimusprosessin läpinäkyvyyttä sekä luotettavuutta.

4.1 Laadullinen tutkimus

Tuomi ja Sarajärvi (2018) kuvaavat laadullisen tutkimuksen olevan kuin sateenvarjo, jonka alle mahtuu erilaisia laadullisia tutkimuksia, joiden näkökulmia ja merkityksiä on monenlaisia. Laadullista tutkimusta tehdessä on oleellista tunnistaa, mitä menetelmä pitää sisällään, jotta voi tutkijana tuottaa riittävää tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 13.) Tämä tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka tavoitteena oli selvittää kansalaisjärjestöjen käsityksiä ja näkemyksiä valtakunnallisesta kansalaisjärjestöstrategiasta 2023–2027, mikä täyttää laadullisen tutkimuksen kriteerit (Juuti&Puusa, 2020, s.11-12). Laadullisen tutkimusmenetelmän lähtökohtana ei ole objektiivinen etäisyys vaan subjektiivisuuden hyväksyminen osaksi tutkimusprosessia. (Vilkka, 2025, s.80–81.) Tutkimuksen tavoitteena oli laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti tuottaa monipuolista ja syvällistä näkemystä valtakunnallisesta kansalaisjärjestöstrategiasta. Haastateltavat ovat kaikki aktiivisia toimijoita kansalaisjärjestöjen kentällä, mikä täyttää laadulliselle tutkimukselle ominaisen kriteerin siitä, että tutkimus toteutetaan luonnollisessa ympäristössä. Tämä lähestymistapa mahdollistaa tutkittavien ilmiöiden ymmärtämisen niiden omassa toimintaympäristössään ja kontekstissaan. (Juuti&Puusa, 2020, s.11).

Tutkimuksen lähtökohtana oli huolellisesti rajattu ja selkeästi määritelty ilmiö, valtakunnallinen kansalaisjärjestöstrategia, jota lähestyttiin tutkimusongelman ja sitä seuraavien

tutkimuskysymysten avulla. Tutkimusongelman käsite ei tarkoita negatiivista ongelmaa tai asiaa, vaan pikemminkin tiedollista haastetta tai syvällistä kysymystä (Vilka, 2025, s.70). Tässä tutkimuksessa vastattiin kahteen tutkimuskysymykseen: 1) Miten kansalaisjärjestöstrategian 2023–2027 vastaa kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteisiin? 2) Mitkä ovat Pohjanmaan kansalaisjärjestöjen keskeisimmät näkemykset kansalaisjärjestöstrategiasta?

Haastattelumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, jota voidaan kutsua myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi (Vilka, 2025, s. 151; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.87). Juuti & muut (2020) mukaan teemahaastattelu ja puoli strukturoitu haastattelu ovat kaksi erillistä haastattelumenetelmää, mutta tässä tutkimuksessa haastattelumenetelmä määritellään Vilkan (2025) sekä Tuomi & Sarajärven (2018) mukaisesti. (Juuti & muut, 2020, s.112, Vilka, 2025, s. 151; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.87). Haastattelun käyttö tutkimusmenetelmänä vaatii laadukasta esivalmistelua, jotta tutkittava aineisto kyetään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti (Juuti & Puusa, 2020, s.117). Tutkijalla oli laaja esiymmärrys kansalaisjärjestöjen toiminnasta työskenneltyään järjestöissä yli kymmenvuotta. Tutkija syvensi esiymmärrystään tieteellisten kirjallisuuden pohjalta.

Teemahaastattelujen toteuttamistapoja on erilaisia, haastattelu voidaan toteuttaa hyvin vapaamuotoisesti sekä avoimesti tai jäsennellysti ja strukturoidusti. Teemahaastattelulle on ominaista tutkittavien teemojen ja kysymysten määrittely ennen haastattelua, tutkimusongelman näkökulmasta. Teemahaastattelussa ei ole oleellista, missä järjestyksessä teemoja käsitellään, vaan oleellista on, että haastateltava pystyy vastaamaan itselleen luontevassa järjestyksessä sekä haastattelijä voi esittää tarkentavia kysymyksiä laajemman ja syvällisemmän ymmärryksen saamiseksi. (Vilka, 2025, s. 151; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.87–88).

Tässä tutkimuksessa tutkittavina teemana oli valtakunnallinen kansalaisjärjestöstrategia (Oikeusministeriö, 2024, s. 23–32) joka toimi tutkimusongelman määrittelevänä tekijänä. Haastateltavat saivat ennakkotietona haastattelussa käsiteltävät teemat, pääkysymykset sekä haastateltavan organisaatioon liittyvät taustakysymykset (liite 3), joiden pohjalta

haastatteluja lähdettiin toteuttamaan. Tutkimusongelma sekä keskeiset teemat ohjasivat haastattelukysymysten rungon luomista. Haastattelukysymykset ryhmiteltiin keskeisten teemojen mukaisesti. Teemojen ja pääkysymysten etukäteen lähettämällä pyrittiin mahdollistamaan laaja ja syvä näkemys kansalaisjärjestöstrategiasta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 85). Haastateltavat saivat myös ennakkotietona valtakunnallisen kansalaisjärjestöstrategian sekä tutkijan tekemän tiivistelmän strategiasta, joilla vahvistettiin haastateltavien esiyymmärrystä tutkittavasta aiheesta (liite 4). (Juuti&Puusa, 2020, s.13.)

Laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tyyliin tutkimuksessa pyrittiin löytämään monipuolisia näkökulmia tutkimusongelman selvittämiseksi, jonka saavuttamiseksi haastattelu on sopiva tutkimusmenetelmä. (Juuti & Puusa, 2020 s. 106–107; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 85). Haastattelu tutkimusmenetelmänä tukee myös joustavuutta sekä antaa haastattelijalle mahdollisuuden esittää tarkentavia kysymyksiä tarvittaessa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 85). Tässä tutkimuksessa pääkysymyksiä oli seitsemän, jotka oli muotoiltu avointen kysymysten tyyllillä. Avoimilla kysymyksillä mahdollistettiin vapaamuotoinen ja ennalta määrittelemätön vastausmahdollisuus (Vilka, 2025, s.135). Teemahaastattelu loi väljyyttä ja mahdollisuuden eri näkökulmien esiin tuomiselle. Haastattelun aikana tutkija esitti tarpeen mukaan haastateltaville lisäkysymyksiä, aiheen syväisemmän analyysin aikaansaamiseksi.

4.2 Aineiston keruu

Kansalaisjärjestöt valittiin harkinnanvaraisella otannalla. Harkinnanvarainen otanta tarkoittaa otantamenetelmää, jossa tutkimuskohteet valitaan, tietoisesti ennalta määrättyjen tietojen pohjalta. Harkinnanvarainen otanta oli perusteltua tässä tutkimuksessa laajan näkemyksen saamiseksi kansalaisjärjestöstrategiasta sekä monipuolisen tiedonkeruun mahdollistamiseksi. Haastateltavat kansalaisjärjestöt olivat resursseiltaan erilaisia sekä tuottivat sosiaali- ja / tai terveyspalveluita yhdellä tai useammalla Pohjanmaan alueen kunnassa. Haastatteluun valittujen kansalaisjärjestöjen tuli täyttää kaksi kriteeriä, 1) kansalaisjärjestön tulee saada valtionavustusta sekä 2) kansalaisjärjestössä tulee olla

vapaaehtoistoimintaa. Nämä kriteerit ovat keskeinen osa kansalaisjärjestöstrategiaa, ja näin ollen oleellisia ominaisuuksia haastateltavilla kansalaisjärjestöillä.

Kriteerien perusteella haastateltaviksi valikoitui 20 kansalaisjärjestöä Pohjanmaan hyvinvointialueelta. Seitsemälle kansalaisjärjestölle lähetettiin alustava haastattelupyyntö, jolla selvitettiin täyttävätkö nämä kansalaisjärjestöt vaadittavat kriteerit, joka jäi epäselväksi tutkijan taustatyöstä huolimatta. Alustavaan haastattelupyyntöön vastasi vain yksi kansalaisjärjestö, kun taas kuusi kansalaisjärjestöä ei reagoanut viestiin lainkaan. Alustavaan haastattelupyyntöön vastannut kansalaisjärjestö ei täyttänyt vaadittavia kriteerejä. Tämän jälkeen jäljelle jäi 13 kansalaisjärjestöä, jotka tiedettävästi täyttivät vaadittavat kriteerit. Varsinainen haastattelupyyntö lähetettiin 13 kansalaisjärjestölle Pohjanmaan hyvinvointialueella. Haastattelupyyntöön vastasi myönteisesti kymmenen kansalaisjärjestöä, kaksi kansalaisjärjestöä kieltäytyi haastattelusta sekä yksi kansalaisjärjestö ei vastannut viestiin lainkaan.

Haastattelut toteutettiin toukokuussa 2025, aikavälillä 8.5.-26.5.2025. Haastattelut toteutettiin etäyhteydellä ja yksilöhaastatteluna hyödyntäen Microsoft Teams -alustaa. Etähaastattelun avulla aikataulujen yhteensovittaminen ja haastatteluajan sopiminen oli helpompaa, sekä Pohjanmaan hyvinvointialue on maantieteellisesti laaja, säästyti tutkijan aikaa myös välttämällä siirtymät. Yksilöhaastattelulla turvattiin jokaisen haastatteluun osallistujan yksityisyyden suoja sekä haastattelumuodolla mahdollistettiin yksilöllinen näkemys kansalaisjärjestöstrategiasta (Vilkkä, 2025, s.150). Haastatteluissa tutkijalla sekä haastateltavilla oli kamerat päällä, jolloin vuorovaikutus oli luonnollista sekä rentoa. Etäyhteyden käyttäminen haastatteluiden välineenä toimi moitteettomasti.

Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin Microsoftin automaattisen litterointitoiminnon avulla. Haastatteluiden kesto oli yhteensä 8 tuntia ja 28 minuuttia. Haastatteluiden pituudet vaihtelivat 33 minuutista 62 minuuttiin. Haastatteluiden keston keskiarvo oli 50 minuuttia. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 234 sivua (Calibri 11, riviväli 1). Haastattelutiedostot nimettiin Haastattelu 1 - Haastattelu 10 muodoissa, lisäksi jokaisella

haastattelulla oli oma värikoodinsa. Haastatteluaineistoa käsiteltiin viitenä eri Microsoft Word- tiedostona.

Tutkimuksia tehdessä on otettava huomioon voimassa olevat tietosuojalainsäädännöt sekä noudatettava niitä. Mikäli tutkimuksessa käsitellään henkilötietoja, tulee tutkittavalle antaa selkeä kuvaus henkilötietojen käytöstä sekä huolehtia tietosuojailmoituksen täyttämisestä. Henkilötiedoilla tarkoitetaan tutkittavasta kerättäviä tunnistettavia tietoja. (Vilkka, 2025, s.52.) Tässä tutkimuksessa tutkittavat täyttivät tietosuojalomakkeen ennen haastattelua sekä haastateltavilta varmistettiin haastattelun alussa, että ovat ymmärtäneet, miten henkilötietoja tässä tutkimuksessa käsitellään. Anonymisointi tarkoittaa tutkittavan henkilötietojen muuttamista tunnistamattomaksi eikä tutkittavaa voi tunnistaa tutkimusaineistosta, tällä turvataan tutkittavan yksityisyyden suoja (Vilkka, 2025, s.52). Tässä tutkimuksessa kaikki haastateltavat henkilöt ja organisaatiot anonymisoitiin, asiasta informoitiin jo haastattelupyynnössä sekä asia sanoitettiin haastateltaville vielä ennen haastattelua. Päätös anonymisoinnista tehtiin jo ennen haastattelupyyntöjen lähettämistä, mutta sen merkitys korostui erityisesti siinä vaiheessa, kun kävi ilmi, että osallistujamäärä jäisi alkuperäistä suunnitelmaa pienemmäksi. Anonymisoinnin tavoitteena oli mahdollistaa avoin ja rehellinen näkemyksien esittäminen kansalaisjärjestöstrategiaan liittyen. (Juuti & Puusa, 2020 s.108.) Tämän vuoksi haastateltavista ei kerrota yksityiskohtaisemmin anonymiteetin turvaamiseksi. Lisäksi anonymisointi edisti luottamuksellisen ja turvallisen vuorovaikutuksen syntymistä haastateltavien ja tutkijan välille (Juuti & Puusa, 2020 s.108).

4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysia voidaan tehdä aineistolähtöisesti (induktiivisesti), teoriaohjaavasti (abduktiivisesti) sekä teorialähtöisesti (deduktiivisesti). (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 107.) Tämän tutkimuksen aineisto analysoitiin laadulliselle tutkimukselle tyypillisellä aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi soveltuu tämän tutkimuksen analyysimenetelmäksi sen systemaattisuuden ja

objektiivisuuden vuoksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2018 s. 117–118.) Tämän työn näkökulmasta ei ole oleellista kertoa muista analysointimenetelmistä, kuin käytetystä sisällönanalyysistä.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi muodostuu suoraan tutkimusaineistosta ilman valmiiksi asetettua teoreettista luokittelurunkoa. Tämän menetelmän tavoitteena on kuvata tutkittavaa ilmiötä jäsentämällä tutkimusaineisto systemaattisesti. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi etenee tyypillisesti aineiston pelkistämisen ja ryhmittelyjen kautta ja prosessien tuloksena muodostuu käsitteellinen kokonaisuus, joka perustuu tutkimusaineistosta nousseisiin keskeisiin teemoihin. Tämä tutkimusmenetelmä sopii erityisesti tilanteisiin, joissa ilmiöistä on vähemmän aiempaa tietoa tai tavoitteena on tuottaa uutta aineistosta pohjautuvaa ymmärrystä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 108–112.)

Luvussa kolme esitetty tulos on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin tyylillä, lähestymisen kansalaisjärjestöstrategiaa järjestöjen toimintaperiaatteiden ja ideologian pohjalta. Luku kolme kertoo myös aineistolähtöisesti, mitkä tekijät nousevat esille suhteessa kansalaisjärjestöstrategiaan. Luvussa viisi esitetyn tutkimusaineiston pohjalla on käytetty samaa aineistolähtöistä analysointimenetelmää. Näin ollen voimme todeta, että luvuissa kolme ja viisi tehdyissä tutkimuksissa on käytetty samaa aineistolähtöistä sisällönanalyysin menetelmää. Aiempaa tutkimusta kansalaisjärjestöstrategiasta, jossa tarkasteltaisiin toimijoiden näkemyksiä strategiasta, ei ole saatavilla. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa sovellettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jossa aineiston luokat ja käsitteet muodostettiin suoraan tutkimusaineistosta. Tutkimuskysymykset muotoiltiin sisällönanalyysille tyypillisesti avoimiksi kysymyksiksi, jotta ne mahdollistivat ilmiön monipuolisen ja aineistolähtöisen tarkastelun.

Sisällönanalyysillä pyritään tunnistamaan merkityssuhteita tutkittavana olevasta kohteesta. Tutkija tarkastelee aineistoa systemaattisesti, etsien toistuvia teemoja, käsitteitä tai ilmiöitä, jotka kuvaavat tutkimuskohteen olennaisia piirteitä. (Vilkka, 2025, s.194.) Analyysin tavoitteena oli muodostaa aineistoon perustuva synteesi, joka auttaa

ymmärtämään tutkittavaa kansalaisjärjestöstrategiaa. Tutkija määritteli aineistosta esiin nousevat kategoriat ja rakensi niiden pohjalta synteesin. Lopuksi aineisto koottiin yhteen ja jäseneltiin johtopäätösten muodostamista varten.

Tutkija loi kokonaiskuvan aineistoon lukemalla litteroidun aineiston. Aineistoista etsittiin alkuperäisiä ilmauksia, jotka koottiin värikoodattuina erilliseen taulukkoon. Värikoodein turvattiin yhteys alkuperäiseen aineistoon. Tämän jälkeen muodostettiin alkuperäisten ilmausten pohjalta pelkistettyjä ilmauksia aineiston ajatuskokonaisuuksien pohjalta. Pelkistetyistä ilmauksista etsittiin samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Tämän jälkeen päästiin muodostamaan alaluokkia, joita syntyi 231. Alaluokat muodostettiin 68 yläluokaksi. Yläluokat koottiin pääluokiksi, joita muodostui 21. Lopuksi tutkija kokosi yläluokat neljäksi kokoavaksi luokaksi; 1) strategian ristiriitaisuus, 2) rahoitukset ja talous, 3) kansalaisjärjestöjen asema yhteiskunnassa sekä 4) toimenpide-ehdotuksia kansalaisjärjestöstrategian toteutumiselle Pohjanmaan alueella. Seuraavassa luvussa avaan aineistosta nousseita kokonaisuuksia.

5 Näkemyksiä kansalaisjärjestöstrategian toteutumisesta Pohjanmaalla sosiaali- ja terveysalan järjestöissä

Tässä tutkimuksessa tutkittiin valtakunnallista kansalaisjärjestöstrategiaa 2023–2027, tutkimuksen keskeiset tulokset esitellään tässä luvussa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää Pohjanmaan kansalaisjärjestöjen keskeisimmät näkemykset kansalaisjärjestöstrategiasta. Tutkimustulokset eivät ole yleistyksiä tai kaikenkattavia, vaan haastateltujen kansalaisjärjestöjen näkemyksiä, kokemuksia ja ajatuksia. Kansalaisjärjestöstrategia on ensimmäinen valtakunnallinen julkisen hallinnon toimenpidelinjaus, jonka tavoitteena on edistää kansalaisjärjestöjen edellytyksiä yhteiskunnassa. Järjestökentän moninaisuus asettaa merkittäviä haasteita strategian luomiselle ja sen toteutumiselle käytännössä. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda kentän näkemyksiä esiin.

Tutkimukseen osallistui 10 Pohjanmaan alueella toimivaa sosiaali- ja terveysalanjärjestöä. Haastateltavat kansalaisjärjestöt olivat rakenteeltaan erilaisia. Kaksi haastateltavista kansalaisjärjestöistä toimi ilman palkattua henkilökuntaa eli täysin vapaaehtoisvoimin, muissa kansalaisjärjestöissä työskenteli muutamasta henkilöstä kymmeneen henkilöihin. Tutkimuksen laajemman näkökulman saavuttamiseksi, tavoitteena oli valita rakenteeltaan erilaisia kansalaisjärjestöjä, ja tässä onnistuttiin. Haastateltavat kansalaisjärjestöt toimivat yhdellä tai useammalla Pohjanmaan kunnan alueella. Kaikki kansalaisjärjestöt tuottivat palveluita kahdella kotimaisella kielellä, mikä on ominaista Pohjanmaan alueella. Haastateltavat olivat työskennelleet kyseisessä järjestössä 2–20 vuotta sekä heidän työroolinsa oli esihenkilö, johtaja tai puheenjohtaja. Valtaosalla haastateltavista oli pitkä sosiaali- ja terveysalan tausta. Kaikki haastateltavat järjestöt saivat yhtä tai useampaa julkista avustusta toimintaansa sekä kaikilla oli vapaaehtoistoimintaa. Haastateltavien kansalaisjärjestöjen toimintaan osallistui vuodessa arviolta 63 0660 henkilöä. Pohjanmaan hyvinvointialueella oli asukkaita vuonna 2024 yhteensä 178 749. (Tilastokeskus, 2025.) Haastateltavat kansalaisjärjestöt tavoittivat 35% Pohjanmaan hyvinvointialueen asukkaista.

Tulokset on esitelty tutkimuksessa nousseiden keskeisten tulosten mukaisesti, neljän koovan luokan kautta. Aineiston tulokset on koottu strategia ristiriitaisuuden, rahoituksen ja talouden sekä kansalaisjärjestöjen roolien näkökulmista. Luvussa tuodaan esille myös aineistosta nousseita toimenpide-ehdotuksia strategian toteutumiselle Pohjanmaalla.

5.1. Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 tulevaisuuden toimintamallina?

Hallituksen periaatepäätös kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 ei ollut entuudestaan tuttu valtaosalle haastateltavista. Ennakkoon toimitetut materiaalit ja kysymykset helpottivat haastateltavien aiheeseen syventymistä. Haastattelun alussa haastateltavilla oli mahdollisuus nostaa esiin strategian herättämiä yleisiä tuntemuksia tai ajatuksia sekä puhuttelevimpia strategian kehittämiskohteita. Kolme keskeistä näkökulmaa nousi esiin, nämä näkökulmat toistuivat aineistossa ja muodostuivat lopulta kokoaviksi luokiksi, strategian ristiriitaisuus, rahoitukset ja talous sekä kansalaisjärjestöjen asema yhteiskunnassa. Seuraavaksi esittelen tutkimustuloksia näiden kolmen tutkimuksessa keskeiseksi muodostuneen näkökulman kautta. Lopuksi nostan esiin tutkimusaineistosta nousseita toimenpide-ehdotuksia kansalaisjärjestöstrategian toteutumiselle Pohjanmaan alueella.

5.1.1. Strategian ristiriitaisuus

Kansalaisjärjestöstrategia koettiin ristiriitaisena periaatepäätöksenä. Strategia herättää toivoa kansalaisjärjestöjen tulevaisuutta kohtaan sekä sen koettiin olevan alku yhteiselle kehittämistyölle. Toisaalta strategia koettiin hyvinkin vieraaksi ja ylätasoinen toimenpiteeksi, joka ei toteudu käytännössä. Periaatepäätöksenä toimivan kansalaisjärjestöstrategian tulisi ohjata kansalaisjärjestöjä kohti parempaa. Haastateltavat kyseenalaistivat strategian ohjauksen: *”Ei ehkä niinkään ohjaa, vaan nostaa esille kansalaisjärjestöjen*

pysyvyyden tärkeyden (Haastattelu 2). Myös strategisen ohjauksen ja taustatekijöiden vaikutusta pohdittiin:

”Strategia ohjaa kohti ammattimaisempaa, vaikuttavampaa ja kumppanuuslähteistä järjestötoimintaa. Se korostaa järjestöjen merkitystä osana palvelujärjestelmää ja kansalaisyhteiskuntaa.” (Haastattelu 9.)

”Strategiassa tulee selvästi läpi hallituksen näkökulma.” (Haastattelu 7.)

”Kaikki kansalaisjärjestöt on perustettu johonkin tarpeeseen, niillä on jokin oma tavoite, jota ei kenenkään muun tulisi määritellä tai viitoittaa.....Huolestuttaa miten käy järjestöjen autonomialle ja omalle äänelle, koska kansalaisjärjestöjen toiminta nousee kansalaisten tarpeista. Kansalaisjärjestötoiminnan tulisi olla kansalaisten näköistä ruohonjuurityötä.” (Haastattelu 1.)

Haastatteluissa nousi esille kansalaisjärjestöjen laaja toimintakenttä. Huolta ja keskustelua syntyi siitä, miten kyetään laatimaan strategiaa, joka toimisi moninaisella järjestökentällä. Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena on otanta Pohjanmaan sosiaali- ja terveysalan järjestöistä, jo heidän moninainen toimintaympäristönsä ja toimintamuodot osoittavat strategian haasteet sopeutua järjestökentälle.

”Strategia herättää toivoa, mutta vaatii toimenpiteitä tukeakseen järjestöjen toimintaedellytyksiä”. (Haastattelu 9.)

”Miten strategia viedään käytännön tasolle?” (Haastattelu 2.)

”Kansalaisjärjestöjen toiminnansisältöä ei nähdä/tunnisteta strategiassa. (Haastattelu 5.)

Strategian koettiin myös tuovan uusia mahdollisuuksia kansalaisjärjestöjen toiminta kentälle. Strategian avulla voitaisiin kehittää ja vahvistaa julkisen hallinnon ja kansalaisjärjestöjen yhteiskehittämistä:

”Positiivista, että on julkisella tasolla huomattu tarve kansalaisjärjestöstrategialle.”
(Haastattelu 2 ja haastattelu 4.)

”Strategia on hyvä pohja kansalaisjärjestöjen kehittämistyölle, jonka kautta voisi saada raameja kansalaisjärjestöjen toimintaan.” (Haastattelu 4.)

”Strategiassa tunnistetaan kansalaisjärjestöjen tärkeä rooli ja tarve toimintaedellytysten vahvistamiselle.” (Haastattelu 10.)

5.1.2. Rahoitukset ja talous

Kaikki haastateltavat toivat esille rahoituksen näkökulmia. *”Jatkuva epävarmuus rahoituksesta vaikuttaa henkilöstön pysyvyyteen sekä toiminnan kehittämiseen.* (Haastattelu 9.) Valtaosa koki talouden ohjaavan strategiaa merkittävästi. Käynnissä olevat STEA-leikkaukset huolestuttivat ja asettivat myös strategiaa erilaiseen valoon. *”Ehkä tässä niin kun täytyisi asemoida jalat tukevasti maahan, että pystyy vastaanottamaan ne iskut mitä sieltä tulee, että se on ehkä se tärkein asia.”* (Haastattelu 2.) Osa haastateltavista koki erikoiseksi sen, että samaan aikaisesti kehitetään kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä ja leikataan avustuksia. Myös vähentyvät rahoituskanavat asettavat kansalaisjärjestöjä väistämättä kilpailuasemaan.

”Niin mulle herää huoli siitä, että meillä on hirveä määrä järjestöjä, jotka ovat kaikki koko ajan niin sanotusti samoilla apajilla. Pelkään että syntyy vääränlainen kilpailuasetelma. Ja meidän on ikään kuin sitten pakko ruveta päättämään onko tärkeää tukea perhetyötä vai onko tärkeää tukea vammaistyötä vai unohdetaanko päihdeongelmaiset. Tulee sellainen tunne, että ruvetaan laittamaan viivalle mikä työ tai minkä järjestön työ on tärkeämpää, kun toisen järjestöt sekä sellainen

tunne, että meidän pitää ruveta astumaan toistemme päälle, ajatuksella että meidän järjestötyö on tärkeämpää kuin teidän järjestön työ..” (Haastattelu 5.)

Kansalaisjärjestöstrategian kehittämiskohteet pitävät sisällään kansalaisjärjestöjen oman varainhankinnan edellytysten vahvistamisen sekä EU- rahoituksen lisäämisen. Varainhankinnan merkityksen kasvaminen kansalaisjärjestöjen talouden tasapainottamiseksi jakoi hieman mielipiteitä:

”Ajatus siitä, että rahoitus tulisi jostain muualta kuin avustuksista on käsittämättöntä ja kaukaista.” (Haastattelu 6).

”Toteutuakseen, vaatii kansalaisjärjestöjen koulutusta itsenäiseen varainhankintaan.” (Haastattelu 5.)

”Tämä kehittämiskohde ei auta pieniä yhdistyksiä.” (Haastattelu 8.)

”Hyvä, että varainhankinnan edellytyksiä vahvistetaan.” (Haastattelu 1.)

”Oman varainhankinnan kehittäminen on positiivinen asia, mutta täytyisi olla realistinen onko tämä käytännössä mahdollista.” (Haastattelu 2.)

”Kansalaisjärjestön oman varainhankinnan edellytyksiä tulisi vahvistaa.” (Haastattelu 9.)

Lähtökohtaisesti oman varainhankinnan kehittäminen ja siihen panostaminen koettiin hyväksi asiaksi. Ongelmana koettiin resurssien ja osaamisen riittävyys, sekä esiin nostettiin heikko yhteiskunnallinen taloustilanne, mikä heijastuu myös varainkeruuhun. Testamenttilahjoitukset sekä pienemmät lahjoitukset olivat myös vähentyneet valtaosalla haastatelluista kansalaisjärjestöistä. Lahjoituksilla oli vähäinen merkitys haastateltujen kansalaisjärjestöjen taloudessa. Pääasiallisena varainkeruumenetelmänä oli

jäsenmaksut sekä pienimuotoinen muut toiminta, kuten tuotemyynti. Kaikilla haastatelluilla toimijoilla ei ollut voimassa olevaa rahankeräyslupaa.

EU- rahoitusten lisääntyminen koettiin lähtökohtaisesti positiiviseksi asiaksi, vaikkakin haasteita koettiin hakemisprosesseihin ja rahoitusten riittävyyteen liittyen. Haastateltavat toivat esiin taloustilanteen heikkenemistä, mikä ohjaa kansalaisjärjestöjä etsimään uusia rahoituskanavia. Kokemus EU- rahoituksesta vaihteli laajasti, haastateltavat olivat toimineet itsenäisenä hakijana, kumppanina tai heillä ei ollut ollenkaan kokemusta EU- rahoituksesta. EU rahoitusten hakemiseen kaivattiin apua ja tukea, prosessit koettiin rasakiksi ja vaativiksi, erityisesti pienissä kansalaisjärjestöissä. Lisäksi kehittämistarpeeksi nostettiin ketteryyden kehittäminen hakuprosesseissa.

”...isoja aikaa vieviä prosesseja, resurssit eivät riitä niitten hakemiseen ja hankkeiden pyörittämiseen pienellä henkilökuntamäärällä. Täytyy priorisoida työajan käyttö (jos rahoituksia ei saadakaan siihen panostettu aika)”. (Haastattelu 1.)

”Byrokratia EU:n tasolta on hidasta, virallisen päätöksen saaminen kestää kuuksia, jolloin hankkeen aloitus venyy, mikä voi vaikuttaa negatiivisesti työsuhteiden katkeamiseen.” (Haastattelu 2.)

”Tällä tiedolla mikä mulla nyt on tästä asiasta huh huh hiki alkaa tulemaan, jos ajattelisin että byrokratia ja työmäärä lisääntyisi.... mutta ihan mielenkiinnolla haluaisin kuulla, miten näitä voitaisiin kehittää helpommaksi siis sitä hakuprosessia.” (Haastattelu 4.)

Yritysyhteistyö nostettiin esiin kansalaisjärjestöstrategian kehittämiskohteissa. Haastateltavat suhtautuivat tähän varauksellisesti. Esiin nostettiin näkemys mahdollisesta leimaantumisesta sekä pohdintaa, onko yritysyhteistyö kansalaisjärjestön arvojen mukaista. Kiinnostusta yritysyhteistyöhön uutena rahoituskanavana voisi olla, mikäli yritysten ja kansalaisjärjestön arvot kohtaavat. Vastavuoroista yhteistyötä, missä raha ei varsinaisesti

liiku, tehtiin muutamassa yhdistyksessä: *”..Toimintaan liittyvää yhteistyötä teemme, tarjoamalla esimerkiksi tutustumisen paikallisen yrittäjän toimintaan, jossa molemmat osapuolet hyötyvät tapahtumasta. Sekä jotkin yritykset antavat palveluistaan pienen alennuksen yhdistyksen jäsenille.”* (Haastattelu 4.)

Kansalaisjärjestöstrategiassa nostetaan esiin hallinnollisen taakan keventämisen tarve. Hallinnollinen taakka näkyy kansalaisjärjestöissä erityisesti julkisia rahoituksia haettaessa ja niitä raportoidessa. Haastatellut kansalaisjärjestöt kokivat tässä kehittämiskohdeksessa olevan erityisesti kehitystarpeita.

”Yhteistä kehittämiskeskustelua nimenomaan sen rahoittajan kanssa on hankala käydä, koska he itse toteavat virkailijat, että he ei oikeastaan saa ohjata. Ei saa sanoa mitään eikä tätä, että he saa vaan yleisellä tasolla antaa näitä vastauksia, että se on todella hankalaa.....Mutta se mikä on tärkeä osa meidän toimintaa, niin sitä ei aina saa niin helposti sanoitettua niihin lomakkeisiin.” (Haastattelu 1.)

”Tähän liittyy ehkä se pelko ja ajatus siitä, että jos hallintoa hirveästi lähdetään keventämään ja sellaistaikin vaihtoehtoa on kaavailtu, että se menisi sitten sinne liittotasolla niin mä näen kyllä pelkona sen, että sitten ei tunneta sitä paikallistason toimintaa.... Että, jos se menee sinne ylhäälle ja sieltä jaetaan rahoitukset ja sieltä hallitaan niin se paikallistuntemus jää helposti tunnistamatta ja rahat jää sitten sinne liittoihin.” (Haastattelu 8.)

Julkisten rahoitusten raportointiin liittyy usein myös tuloksellisuus- ja vaikuttavuusosuudet. Haastatteluissa nousi esiin, että usein nämä yhteisiksi linjatut mittarit, joilla tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta tulisi mitata, eivät sovi monialaiseen kansalaisjärjestökenttään. Esiin nostettiin myös kansalaisjärjestöissä kerättävän tiedon hyödyntäminen. *”Mun kokemuksen mukaan me järjestöissä kerätään tosi nippelitietoa ja äärettömän tarkasti raportoidaan joka ikinen penni ja sitä kerättyä tietoa kannattaisi hyödyntää enemmän. Tämä on yksi hyvä esimerkki siitä kehittämisestä eli hyödyntää sitä tietoa mitä järjestöt*

keräävät, koska me ei olla mitenkään avuttomia sen edessä, vaan me osataan tää aika hyvin. (Haastattelu 5.)

5.1.3. Kansalaisjärjestöjen asema yhteiskunnassa

Kansalaisjärjestöstrategian tavoitteena on edistää kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteita yhteiskunnassamme. Haastatellut kansalaisjärjestöt kokivat, että toimintaperiaatteet toteutuvat osittain, mutta eivät riittävästi. Osa koki myös, ettei osaa vastata tähän kysymykseen, koska ei tunnista periaatteita strategiassa. Strategian koettiin tukevan kansalaisjärjestöjen yhdenvertaisuutta, osallisuutta, ennaltaehkäisyä ja roolia yhteisöllisyyden edistäjänä. Pelkona nähtiin päätösvallan siirtyminen kansalaisjärjestöiltä julkiselle hallinnolle, jolloin kansalaisjärjestöjen keskeinen toimintaperiaate tuhoutuu.

”Tärkeää on, että vapaus ja päätöksenteko on omissa käsissä, koska jos se viedään se tappaa kaiken toiminnan ja innokkuuden. Samoin myös liiallinen ohjaus ja määrittely ulkoa käsin. Punaisena lankana strategiassa olisi tärkeä pitää kansalaisjärjestön perustoimintaperiaatteita ja sitä kuinka voimaannuttavaa ja hyvinvointia edistävää toimintaa ne tuottavat. (Haastattelu 4.)

Pelkona koettiin myös järjestöjen oman äänen hukkuminen. Keskusteluun nousi kansalaisjärjestöjen toimintaperiaate toimia kansalaisten äänenä, ja mikäli tämä viedään tai se hukkuu isojen koneistojen alle, toimintaperiaate jää toteutumatta.

”Strategian valtiollinen ohjaus, miten käy järjestöjen autonomian.” (Haastattelu 7.)

”Tuntuu että isot kattojärjestöt jyräävät, pienten paikallisten toimijoiden yli ja ohi ja ne jäävät ulkopuoliseksi.” (Haastattelu 5.)

”Aletaanko kansalaisjärjestöistä ajattelemaan samalla tavoin kuin yksityisestä sektorista.” (Haastattelu 5.)

Tiedolla johtamisella sekä yhteistyöllä voitaisiin tukea kansalaisjärjestöjen asemaa yhteiskunnassa. Huolena koettiin, mitkä tekijät ohjaavat tiedolla johtamista. Kansalaisjärjestötoiminta on kokemuksellisuuteen ja kansalaisista lähtevään toimintaan perustuvaa. Pyritäänkö tiedolla johtamisella asettamaan entistä tiukempia raameja kansalaisjärjestötoiminnalle. Tiedolla johtaminen edellyttää aktiivista vuoropuhelua.

”..Mutta mun mielestä tässä tulee fiilis, että yritetään laittaa kansalaisyhteiskuntaa johonkin tiettyyn laatikkoon ja se vähän naurattaa, ettei se tule onnistumaan koska kansalaisyhteiskunta on just sellaista kun ne kansalaiset sillä hetkellä on ja miten ne toimii ja mitä ne ajattelee.”(Haastattelu 5).

”Päätöksenteon tulee perustua ajankohtaiseen ja monipuoliseen tietoon kansalaisyhteiskunnan tilasta. Kerätyn tiedon tulee palvella viranomaisia ja järjestöjä.” (Haastattelu 10.)

”Tiedolla johtaminen koetaan erittäin tärkeäksi ja kehitettäväksi osa-alueeksi...Kerätyn tiedon tulee palvella julkista sektoria ja kansalaisjärjestöjä. Tässä on vielä paljon kehittämistä, mutta kuulostaa hyvälle. (Haastattelu 8).

”Huoli nousee siitä, hyödynnetäänkö tarpeeksi kerättyä tietoa päätöksenteossa.... Yhteistyö eri toimijoiden välillä tulisi olla jatkuvaa, huomioiden myös pienet alueelliset toimijat....Yleensä lähdetään tekemään yhteistyötä ja sitten se jää mappeihin ja kansioihin, yhteistyöstä tulisi oikeasti aina olla jotain molemminpuolista hyötyä.” (Haastattelu 10.)

Toimivan yhteistyön keskeisenä elementtinä nähtiin dialogi kansalaisjärjestöjen sekä julkisen sektorin välillä. Tasavertaisuus yhteistyössä sekä vastuiden jakaminen

tasapuolisesti koettiin myös tärkeäksi. Haastatteluissa kysyttiin, miten yhteistyö toimii tällä hetkellä, kokemukset yhteistyön toimivuudesta olivat hyvin erilaisia.

”Yhteistyö toimii aika huonosti, julkisella sektorilla valtavat säästöpaineeet, jolloin julkisten palveluiden merkitys on keskiössä ja ajatellaan että järjestöt toimivat nimenomaan sillä pyhällä hengellä ja vapaaehtoistoiminnalla eivätkä tarvitse mitään rahoitusta.” (Haastattelu 2.)

”...Ja edelleenkin on niin että, hyvinvointialue kauniissa puheissaan ja kirjoituksissaan nostaa sitä yhteistyötä järjestöjen kanssa tärkeäksi ja kuinka sitä tehdään ja kuinka merkityksellistä se on. Mutta sitten kun pitäisi päästä sanoista tekoihin, niin ei olla vielä lähimaillakaan siinä, että ollaan tasavertaisia kumppaneita ja tehdään aidosti yhteistyötä ja sitä yhteiskehittämistä, valitettavasti näin.” (Haastattelu 1).

”...Se on tosi tärkeää, meidän kaikki asiakkaat tulee julkiselta sektorilta tai hyvinvointialueelta.” (Haastattelu 3).

”Yhteistyö hyvinvointialueen kanssa on meille äärettömän tärkeää, erityisesti sairaalan kanssa... (Haastattelu 6).

”Jos ajatellaan meidän omaa yhdistystä ja julkista sektoria niin pääasiassa yhteistyö hyvinvointialueen kanssa toimii hyvin ja se on kehittynyt ihan valtavasti tässä viimeisen viiden vuoden aikana.” (Haastattelu 8.)

Yhteistyö koettiin merkitykselliseksi ja tärkeäksi, osa koki sen toteutuvan erinomaisesti, osan mielestä siinä oli kehitettävää ja osan kokemuksen mukaan se oli erittäin huonoa. Yhteistyöllä oli merkitystä myös kumppanuuksiin, joita oli eritasoisia. Kumppanuuksien toimivuus jakoi myös mielipiteitä. Osalla se toimi hyvin, mutta osa koki, ettei kansalaisjärjestöjä koettu tasavertaiseksi kumppaniksi sekä kumppanuuden ei koettu toteutuvan käytännön tasolla.

Vapaaehtoistyö on osa kansalaisjärjestöjen toimintaa ja toimintaperiaatteita. Vapaaehtoistyön merkitys nostettiin esille myös kansalaisjärjestöstrategiassa yhtenä kehittämis-kohteena. Tutkimusaineiston perusteella vapaaehtoistyö koetaan tärkeäksi, mutta siinä nähdään myös ristiriitoja. Vapaaehtoistyön muodot olivat moninaisia, kuten hallituksen jäsenet ja ryhmien ohjaajat. Osa tutkimuksen kohteena olevista kansalaisjärjestöistä toimivat kokonaisuudessaan vapaaehtoistyön voimin. Vapaaehtoisten rekrytointi koettiin helpoksi ja vaikeaksi, sillä oli vaikutuksia vapaaehtoisten määrään. Yhdistyksen toiminnan tarkoituksella koettiin olevan merkitystä vapaaehtoisten rekrytoinnissa. Tunteita herättävien toimijoiden oli selkeästi helpompi saada toimintaan vapaaehtoisia. Vapaaehtoistoiminnassa koettiin olevan kehittämistarpeita sekä markkinointiin tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

”...Me ollaan täällä töissä ja tehdään tätä eläksemme ja sitten meillä on tämmöisiä ihania vapaaehtoisia, jotka tulee ja haluaa oman päivätyönsä jälkeen vetämään ryhmää tai tapaamaan niitä sairastuneita tukeakseen heitä, se on niinku äärimmäisen puhuttelevaa.” (Haastattelu 3.)

”...me ei olla niin mediaseksikäs toimija, että meille olisi vapaaehtoisia tulossa pilvin pimein.” (Haastattelu 1).

”Vapaaehtoistoiminnan merkitys on koko yhteiskunnan haaste. Ihmisten arki on kovin kiireistä ja ihmiset ovat aika kovilla. Yhteiskunnalliset säästöt, koulujen resurssien väheneminen, hyvinvointialueiden säästöt, siirtävät perheiden sisällä vastuita meille kansalaiselle, esimerkiksi omaishoito. Kun oma arki on jo aivan täynnä, ethän sä pysty antamaan muille enää mitään.” (Haastattelu 8).

”Vapaaehtoistoiminnalla nähdään kaksi puolta. Ihmiset haluavat auttaa ja tehdä hyvää toisilleen, mutta toisaalta ihmiset haluavat osallistua toimintaan minkä joku muu on valmistanut ja suunnitellut ilman että tarvitsee itse osallistua....Kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoistoiminnan kehittäminen on tärkeää, mutta

miten se tehdään tämän hetkessä yhteiskunnassa kun ihmiset eivät halua sitoutua.” (Haastattelu 2).

Vapaaehtoistyön roolin koettiin olevan ristiriidassa kansalaisjärjestöstrategiassa. Vapaaehtoistyön merkitystä korostettiin ja kansalaisjärjestöjä siihen kannustettiin, mutta saman aikaisesti vaaditaan laajaa hallinnollista osaamista. Vapaaehtoistyölle toivottiin myös koordinoitua, järjestökentän itsensä tuottamana.

5.2. Toimenpide-ehdotukset strategian toteutumiselle Pohjanmaalla

Pohjanmaan alueella koettiin kansalaisjärjestöjen vahvuudeksi vankka osaaminen, kaksikielisyys, toiminnan laajuus sekä kyky nähdä haasteetkin mahdollisuuksina. Paikallistuntemus sekä kansalaisjärjestöjen kyky vastata alueen tarpeisiin koettiin myös vahvuudeksi. Pohjanmaan kansalaisjärjestöjen moninaisuus koettiin haasteelliseksi tekijäksi. Kansalaisjärjestöstrategia nähtiin mahdollisuutena, mutta toteutuakseen se vaatisi toimenpiteitä.

”Haasteita riittää aina, mutta järjestökentän vahvuutena on kuitenkin mahdollisuuksien näkeminen, joka on tärkeämpi juttu.” (Haastattelu 2).

”Että onhan täällä aika matalat tunnelmat. Ei meillä itselläkään ole tiedossa yhtään ainutta rahoittajaa vielä ensi vuodeksi, että tota huumoria kysyy ja resilienssiä sekä sitkeyttä.” (Haastattelu 5).

Kansalaisjärjestöt kokivat Pohjanmaan alueellisesti arvostavan kansalaisjärjestötoimintaa.

”Meillä on vahvuutena täällä näin niin oikeastaan Pohjanmaalla vahva yhteistyö ja yhteinen yhteisöllisyyden perinne, joka tukee strategian tavoitteita.” (Haastattelu 10).

”No tietysti pohjanmaata, jos kokonaisuutena mieltii niin tuota sehän on sillä tavallaan mun mielestä vähän semmoinen erilainen maakunta koko Suomessa... siellä arvostetaan järjestötyötä ja se myös näkyy siellä hyvinvointimme mittareissa, että kyllä se on sillä tavalla esimerkillinen. (Haastattelu 7).

Huolta nousi esiin pienten kansalaisjärjestöjen sekä asiakkaiden tulevaisuudesta. Pystytäänkö tulevaisuudessa vastaamaan alueen tarpeisiin, resurssien pienentyessä. Strategiaa tulisi tuoda enemmän esille Pohjanmaalla eri tilaisuuksissa, jotta se konkretisoituisi käytännöntasolle. Alueellisen yhteistyön merkitys nousi esiin strategian toteutumisen edellytyksenä.

”..Että ei lähdetä kilpailemaan toistemme kanssa ja lähetä vaan kehittämään asioita sen takia, että me tarvitaan se raha. Kaikki sen rahan tarvitsee, mutta silloin meidän pitää löytää ne keinot tehdä yhteistyö reilusti. Tää on semmoinen huoli mitä ainakin meillä on täällä ettei lähdetä niinku kynnärpäillä sorkkiin toisiaan tai astelemaan toisten tonteille vaan tehdään niin kuin yhdessä asioita sitten reilusti mieluummin. ” (Haastattelu 4).

”Isot järjestöt ymmärtävät strategian merkityksen sekä pohtivat sitä suhteessa omaan työhönsä, sekä heillä on mahdollisuus lyödä hynttyyt yhteen paremman vaikuttavuuden saamiseksi. Järjestökenttä yleisesti toimii hyvin yhtenäisesti. Mutta ongelma on edelleenkin se, että kansalaisjärjestöt ovat hyvin erilaisia ja niiden toiminnan sisältö on erilaista. Osassa on palkattua henkilökuntaa ja osassa ei, osa toimii kokonaan vapaaehtois pohjalta, jolloin heillä ei ole välttämättä mahdollisuuksia lähteä miettimään strategiaa käytännön tasolta.” (Haastattelu 2.)

”Tarvitaan lisää vuorovaikutusta ja yhteisiä kehittämisfoorumeja.” (Haastattelu 9.)

Toteutuminen vaatisi aktiivisuutta ja yhteistä vuoropuhelua julkiselta sektorilta sekä kansalaisjärjestöiltä. Laaja yhteiskehittäminen julkisen sektorin ja kansalaisjärjestöjen kesken koettiin tärkeäksi.

”Toteutuminen on mahdollista, mutta se vaatii esimerkiksi rohkeutta tarttua tämmöiseen EU-rahoitukseen. Näen, että meidänkin järjestöllä olisi hyvät edellytykset rahoitusta hakea. Tärkeää on myös se, että järjestöissä ja hallituksessa on mukana aktiivisia ja toiminnan ihmisiä, jotta asiat onnistuu.” (Haastattelu 3.)

Yhteistyön ja kansalaisjärjestöstrategian eteenpäin viejäksi ehdotettiin Pohjamaan yhdistystä. Pohjanmaan järjestöneuvottelukunta nostettiin myös esiin ja toivottiin yhteiskehittämistilaisuuksia. Toteutuessaan strategian koettiin teoriassa voivan vahvistaa kansalaisjärjestöjen asemaa Pohjanmaan alueella.

6 Johtopäätökset

Tässä työssä tuotiin esiin kansalaisjärjestöjen moninaiset käsitteet ja roolit yhteiskunnassa sekä tutkimuksella selvitettiin kansalaisjärjestöjen keskeisiä toimintaperiaatteita sekä Pohjanmaan kansalaisjärjestöjen keskeisiä näkemyksiä valtakunnallisesta kansalaisjärjestöstrategiasta 2023–2027. Tutkimus toi esiin kansalaisjärjestöjen näkemyksiä strategisesta ohjauksesta ja millaisia mahdollisuuksia tai haasteita strategia luo kansalaisjärjestöjen tulevaisuudelle.

Tutkimuksessa oli kaksi keskeistä tutkimuskysymystä. Ensimmäinen tutkimuskysymys tarkasteli sitä, miten kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 vastaa kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteisiin. Tähän kysymykseen vastattiin teoreettisen tarkastelun pohjalta. Toinen tutkimuskysymys keskittyi Pohjanmaan kansalaisjärjestöjen näkemyksiin strategiasta. Tähän kysymykseen vastattiin teemahaastatteluiden perusteella. Tässä luvussa kootaan yhteen tutkimusten keskeiset tulokset sekä tarkastellaan niiden yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia.

Kansalaisjärjestöjen toiminta on ollut osa suomalaista yhteiskuntaa jo vuosisatojen ajan, niiden merkitys yhteiskunnan eri osa-alueiden rakentajina ja tukijoina on ollut huomattava. Kansalaisjärjestöt ovat tukeneet kansalaisten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, toimimalla kansalaisten edustajina ja tuoden esiin erityisesti niiden ryhmien tarpeita, joiden ääni ei välttämättä muuten kuuluisi. Kansalaisjärjestöjen toiminta perustuu vahvasti arvojohteisuuteen, mikä erottaa sen julkisesta ja yksityisestä sektorista. Järjestöt voivat toimia monin eri tavoin, esimerkiksi kansalaistoiminnan mahdollistajana tai palveluntuottajina. Keskeistä niiden toiminnassa on autonomia sekä mahdollisuus määritellä itse omat tavoitteensa ja toimintatapansa.

Tutkimuksen keskeisin havainto on moninaiset ristiriidat, niin kansalaisjärjestöstrategiassa itsessään kuin suhteessa keskeisiin toimintaperiaatteisiin. Strategiassa korostetaan samanaikaisesti useita kehittämistarpeita, jotka voivat olla ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan merkitystä pyritään vahvistamaan, mutta samalla järjestöiltä edellytetään yhä enemmän hallinnollista osaamista ja toiminnan vaikuttavuuden

ja tuloksellisuuden mittaamista. Strategia pyrkii vahvistamaan järjestöjen toimintaedellytyksiä, mutta samanaikaisesti julkisen rahoituksen leikkaukset heikentävät monien järjestöjen taloudellista tilannetta, jolla on suora vaikutus toimintaedellytyksiin. Lisäksi järjestöjen autonomiaa pidetään tärkeänä periaatteena, mutta strateginen ohjaus ja julkisen hallinnon rahoitusten vaatimukset lisäävät julkisen sektorin valtaa sekä kansalaisjärjestöjen toiminnan ohjausta.

Rahoitukseen liittyvät ristiriitaisuudet nousivat myös tutkimuksessa näkyviin. Rahoituksen epävarmuus vaikeuttaa kansalaisjärjestöjen pitkäjänteistä toimintaa, erityisesti STEA-leikkaukset aiheuttavat huolta järjestökentällä, lisäksi rahoitusten väheneminen lisää kilpailua järjestöjen välillä. Haastattelussa nostettiin esiin näkökulma siitä, että järjestöt ovat erinomaisia tekemään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa mukaan lukien muut kansalaisjärjestöt. Vähentyvät rahoitukset sekä kilpailu asettavat tämän yhteistyön vaaraan, ja kansalaisjärjestöt siihen tilanteeseen, jossa joudutaan pohtimaan onko yhteistyö merkityksellistä tai tarpeellista rahoituksen turvaamiseksi, tällöin arvojohtisuus saattaa kärsiä. Kansalaisjärjestöstrategia pyrkii vahvistamaan järjestöjen omaa varainhankintaa, EU-rahoitusten hyödyntämistä ja yritysyhteistyötä. Käytännössä kuitenkin monet kansalaisjärjestöt kokevat, että varainhankinnan toteuttaminen vaatii lisää osaamista ja resursseja eikä pienillä kansalaisjärjestöillä ole mahdollisuuksia sitä kehittää. Voimmekin todeta, että rahoituskanavat ja niiden kehittäminen ovat myös ristiriitaisessa tilanteessa. Kansalaisjärjestöt ymmärtävät muutostekijöitä rahoituspohjien taustalla, mutta muutosten toimenpiteet todennäköisesti tulevat heikentämään kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä merkittävästi. Tulevaisuudessa jää nähtäväksi millaisia vaikutuksia tällä on yhteiskunnan eri alueilla, erityisesti kansalaisten näkökulmasta ja sitä kautta yhteiskunnallisesti.

Yhteistyön merkitys nousi tutkimuksessa myös merkittävästi esiin. Kansalaisjärjestöjen toimintatapoihin kuuluu laaja yhteistyö muiden järjestöjen sekä julkisen sektorin kanssa. Yhteistyön merkitystä korostetaan myös kansalaisjärjestöstrategiassa. Tutkimuksen perusteella yhteistyö koettiin tärkeäksi ja välttämättömäksi järjestöjen toiminnan kannalta, mutta samalla kuitenkin ilmeni, että yhteistyön toimivuudesta oli erilaisia kokemuksia.

Julkisen hallinnon halu tukea kansalaisjärjestöjen asemaa yhteiskunnassa on ristiriitainen. Teoriassa sekä tutkimusaineistossa nostettiin esiin pelko kansalaisjärjestöjen autonomian menettämisestä. Mikäli julkisen hallinnon ohjaus ja sääntely lisääntyy, on kansalaisjärjestöjen autonomia vaakalaudalla. Mutta teorian ja tutkimusaineiston pohjalta voidaan todeta myös se, että ilman yhteistyötä sekä julkisen hallinnon taloudellista tukea kansalaisjärjestöjen tulevaisuus on hyvin epävakaa. Tämä asettaa kansalaisjärjestöt tilanteeseen, jossa heidän tulee pohtia omia toimintaperiaatteitaan sekä arvomaailmaansa suhteessa julkisen hallinnon linjauksiin. Tutkimusaineistossa nousi selkeästi esille kansalaisjärjestöjen halu tehdä vahvempaa sekä vaikuttavampaa yhteistyötä julkisen hallinnon kanssa. Tämän toteutuminen edellyttäisi asian priorisoimista niin kansalaisjärjestöissä, kuin julkisen hallinnon puolelta. Kansalaisjärjestöt kokivat yhteistyössä olevan kehittämistarpeita erityisesti tasavertaisen kumppanuuden luomiseksi, toivottiin myös lisää kehittävää vuoropuhelua, yhteiskehittämistä sekä julkisen hallinnon ja kansalaisjärjestön yhteistyössä tulisi ottaa huomioon paikallisuus. Kansalaisjärjestöillä ovat maantieteellisesti sekä alueittain erilaisia tarpeita hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä, jolloin paikallinen huomioiminen olisi erityisen tärkeää yhteistyötä rakentaessa ja ylläpitäessä. Toimiva yhteistyö vaatii myös julkisen hallinnon ymmärrystä kansalaisjärjestöjen toiminnasta, niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin. Haastatteluissa pohdittiin sitä, kuinka paljon virkamiehillä ja päättäjillä on aikaa ja mahdollisuuksia perehtyä kansalaisjärjestöjen toimintaan tai kansalaisjärjestöissä kerättyihin tietoihin yhteiskunnan hyvinvoinnin tilasta.

Vapaaehtoistyö nähtiin olevan myös ristiriitaisessa tilanteessa. Kansalaisjärjestöstrategia pyrkii vahvistamaan vapaaehtoistyön merkitystä kansalaisjärjestöjen toiminnassa. Mutta haastatteluissa nostettiin esiin vapaaehtoistyön haasteita. Vaatimukset kansalaisjärjestöjen hallinnollista osaamista kohtaan ovat lisääntyneet, mikä näkyy myös valtakunnallisessa kansalaisjärjestöstrategiassa. Kansalaisjärjestöjen tulee kyetä osoittaa toiminnastaan tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta, minkä mittaaminen edellyttää ammatillista osaamista. Haastatteluissa nostettiin esiin myös haaste vapaaehtoisten rekrytoinnille, ihmisten on vaikea sitoutua arjen kiireiden keskellä vapaaehtoistoimintaan, ainakaan pitkiksi

ajoiksi. Tällä hetkellä suuret ikääntyvät ikäluokat ovat merkittäviä vapaaehtoistyötä tekeviä kansalaisia ja nuorten rekrytoinnissa vapaaehtoistoimintaan on koettu haasteita. Kansalaisjärjestöt tunnistavat tarpeen vapaaehtoistoiminnan kehittämiseksi uusien sukupolvien tavoittamiseksi. Kansalaisjärjestöstrategia nostaa vapaaehtoistoiminnan keskeiseen rooliin, myös yhtenä toimenpiteenä, jolla voitaisiin kompensoida kansalaisjärjestöjen taloutta. Mutta käytännössä, mistä löytyy vapaaehtoisia, jotka ovat valmiita sitoutumaan, joilta löytyy aikaa ja resursseja vapaaehtoistyön tekemiseen sekä joilta löytyy osaamista rahoitusten vaatimiin hallinnollisiin tehtäviin.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ei ole mahdollista antaa yksiselitteistä vastausta. Kansalaisjärjestöstrategia huomioi joiltain osin kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteita, mutta samanaikaisesti asettaa niitä ristiriitaiseen asemaan. Strategiassa tunnustetaan kansalaisjärjestöjen keskeinen rooli yhteiskunnassa erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta, joita strategialla pyritään vahvistamaan. Tutkimusaineiston perusteella kuitenkin ilmeni, että kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteet eivät ole strategiassa niin keskeisessä roolissa kuin kansalaisjärjestöt toivoisivat. Osa haastateltavista koki myös, etteivät toimintaperiaatteet toteudu strategiassa lainkaan. Voidaan havaintojen perusteella todeta, että kansalaisjärjestöjen rooli yhteiskunnassa on muutoksessa, ja julkisen hallinnon strateginen ohjaus väistämättä muokkaa kansalaisjärjestöjen toimintaa.

Toinen tutkimuskysymys käsitteli kansalaisjärjestöjen näkemyksiä kansalaisjärjestöstrategiasta. Kansalaisjärjestöstrategian luominen koettiin merkityksellisenä, sen vuoksi että kansalaisjärjestöt kokivat julkisen hallinnon tunnustaneen kansalaisjärjestöjen tärkeyden. Strategiassa nähtiin olevan hyviä elementtejä kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten parantamiseksi, mutta sen koettiin sisältävän myös useita ristiriitoja, jopa kehittämiskohteiden kesken sekä suhteessa kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteisiin. Tutkimustulosten mukaan teoreettisella tasolla kansalaisjärjestöstrategian luominen koettiin positiivisena asiana, mutta sen toteutuminen käytännössä nähtiin epätodennäköisenä. Strategian ja erityisesti kehittämiskohteiden toteutuminen käytännössä vaatisi merkittävää yhteistyötä järjestöjen sekä julkisen sektorin kesken. Kansalaisjärjestöt toivoivat heidän

osaamisen parempaa hyödyntämistä julkista sääntelyä ja ohjausta kehitettäessä. Strategiassa tulisi myös huomioida paremmin kansalaisjärjestöjen moninainen kenttä. Keskeistä olisi myös kehittämiskohteiden ristiriitaisuuksien poistaminen. Strategiassa esitetyt kehittämiskohteet koettiin ajankohtaisiksi ja tärkeiksi, mutta niiden toteutuminen vaatisi jatkotyöstämistä, vuoropuhelua, tukea ja ohjausta. Tutkimustulosten mukaan strategiatyön toteutuminen käytännössä vaatisi julkiselta hallinnolta ohjausta eli niin sanottua omistajuutta, mikä veisi strategiaa Pohjanmaan alueella eteenpäin yhteistyössä kansalaisjärjestöjen kanssa.

Tutkimuksen tuloksissa nousi useaan otteeseen asioiden ristiriitaisuus. Ristiriitaisuus ilmeni erityisesti vapaaehtoistoiminnan, hallinnollisen osaamisen, rahoitusten sekä järjestöjen autonomian osalta. Ristiriitaiset tulokset nostavat esiin näkökulman siitä, että järjestöjen toimintaympäristöä voitaisiin tarkastella myös paradoksiteorian näkökulmasta. Paradoksiteoriaa käytetään organisaatiotutkimuksissa, ja sillä tarkoitetaan tilanteita joissa keskenään ristiriitaisilta näyttävät, mutta samanaikaisesti toisiinsa kytkeytyvät ja toisistaan riippuvaiset tekijät esiintyvät yhtä aikaa organisaation toiminnassa (Smith & Lewis, 2011, s.381).

Smith ja Lewis (2011) esittämän paradoksiteoria sekä Aution (2025) nostamat näkökulmasta voisivat auttaa ymmärtämään sitä, miksi tässäkin tutkimuksessa esiin nousevat ristiriidat ja jännitteet eivät ole yksiselitteisiä haasteita, eikä niihin pystytä vastaamaan yksiselitteisesti (Smith & Lewis, 2011, s.381; Autio 2025, s. 105–110.) Keskeisimpänä ristiriitana voidaan nostaa esimerkiksi kansalaisjärjestöjen ja julkisen sektorin välinen suhde, jota voidaan kuvata paradoksaaliseksi. Kansalaisjärjestöjen toimintaperiaate on olla riippumaton toimija, mutta samanaikaisesti valtaosa kansalaisjärjestöistä on riippuvaisia julkisesta rahoituksesta sekä yhteistyöstä julkisen sektorin kanssa. Näin ollen voidaan todeta, että autonomia ja riippuvuus julkisesta sektorista, eivät ole toisiaan poisulkevia tekijöitä, vaan ne voivat esiintyä samanaikaisesti järjestön toiminnassa.

Paradoksien näkökulmaa voidaan soveltaa myös rahoitukseen liittyviin haasteisiin. Kansalaisjärjestöstrategiassa korostetaan yhteistyön merkitystä eri toimijoiden kanssa, mutta samanaikaisesti vähenevät rahoituslähteet voivat lisätä kilpailua ja vähentää yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kesken. Tämä voi johtaa siihen tilanteeseen, että yhteistyötä on välttämätön tehdä, vaikka samaan aikaan kilpaillaan samoista rahoituksista. Smithin ja Lewisin (2011) mukaan paradoksit syntyvät usein tilanteissa, joissa organisaatioiden tulee vastata useisiin erilaisiin odotuksiin samanaikaisesti (Smith & Lewis, 2011, s.382). Tässä tutkimuksessa esiin nousseet ristiriitaisuudet voidaan nähdä kuvaavan kansalaisjärjestöjen laajaa toimintaympäristöä sekä kansalaisjärjestöt osana laajempaa yhteiskunnallista toimintaympäristöä. On kuitenkin oleellista huomioida, että tämän tutkimuksen tuloksia ei voida yksiselitteisesti selittää ainoastaan paradoksiteorian kautta. Paradoksiteoria tarjoaa yhden uuden teoreettisen näkökulman, mikä voisi auttaa jäsentämään tutkimuksessa esiin nousseita ristiriitoja. Paradoksiteorian pohjalta voidaan nostaa esiin myös näkökulma siitä, että usein tällaiset ristiriitaiset ilmiöt, eivät ole yksiselitteisiä eikä niihin ole pysyviä ratkaisuja, vaan ne ovat pysyviä ja samanaikaisia, joiden mukaan toimijoiden tulee tasapainoilla (Smith & Lewis, 2011, s.382), tässä tapauksessa kansalaisjärjestöjen.

Yhteenvetona voimme todeta, että valtakunnallinen kansalaisjärjestöstrategia on tarpeellinen yhteiskunnassamme sekä kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten turvaaminen on olennaisen tärkeää hyvinvointiyhteiskunnan näkökulmasta. Merkityksellistä on turvata kansalaisjärjestöjen keskeiset toimintaperiaatteet sekä lisätä toimivaa vastavuoroista yhteistyötä kansalaisjärjestöjen sekä julkisen hallinnon kesken. Tärkeää olisi myös turvata kansalaisjärjestöjen palveluiden tulevaisuus kestäville rahoitusratkaisuille. Tulokset osoittavat myös sen, että kansalaisjärjestöjen tulee arvioida omaa rooliaan sekä kirkaistaa toimintaperiaatteitaan pysyäkseen elinvoimaisina. Pitkäjänteinen kehittäminen on myös oleellista, sillä strategiassa esitetyt laajat kehittämiskohteet vaativat kärsivällisyyttä, tuttuun toimintatapojen muuttamista sekä yhteistä tahtotilaa kansalaisjärjestöiltä sekä julkiselta hallinnolta. Tulosten perusteella kansalaisjärjestöiltä odotetaan tulevaisuudessa vahvaa ammatillisuutta sekä vaikuttavuusperusteisuutta. Merkittävässä

roolissa on hallinnollinen osaaminen sekä tiivis yhteistyö julkisen sektorin kanssa. Tärkeää olisi huomioida kehittämistyössä sekä päätöksissä järjestöjen moninaisuus. Haastattelujen perusteella Pohjanmaan alueella koettiin olevan moninainen ja vahva kansalaisjärjestön kenttä, olisi hyödyllistä pohtia, kuinka tätä jo olemassa olevaa vahvuutta voisi hyödyntää kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten vahvistamisessa tulevaisuudessa.

6.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkielma on laadittu hyvien tieteellisten käytäntöjen ja tutkimusetiikan mukaisesti. Tiedonkeruussa ja tutkimusmenetelmissä on huomioitu eettiset periaatteet. Aineisto on koottu oman alan luotettavasta, tieteellisestä kirjallisuudesta, ja tutkimuksen tulokset tuovat esiin uutta tietoa käsiteltävästä aiheesta. Tutkija on toiminut tutkimusprosessissa rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti niin työn toteutuksessa kuin tulosten raportoinnissaan. (Vilkkä, 2025, s.47-48.)

Haastatteluaineiston keruussa noudatettiin luotettavuutta. Haastateltavat täyttivät ennen haastattelua tietosuoja ja hyväksyntä tutkimukseen osallistumiselle- lomakkeen (liite 1), joka palautettiin tutkijalle ennen haastattelun alkua sekä saivat saatekirjeen (liite 2). Haastatteluiden alussa tutkija kertasi, miten haastatteluaineisto tullaan käsittelemään sekä varmisti, että haastateltava on ymmärtänyt tietosuojaan liittyvät asiat. Vasta tämän jälkeen aloitettiin varsinainen haastattelu ja nauhoitus.

Anonymisointi oli merkittävä osa luotettavuutta aiheen ajankohtaisuuden sekä arkaluontoisuuden vuoksi. Tutkimusaineisto oli ainoastaan tutkijan sekä ohjaavan opettajan käsiteltävänä ja se tuhottiin asianmukaisesti, työ on valmistuttua. Suoria lainauksia käytettäessä varmistettiin anonymisyys.

Haastattelutilanteet olivat tutkijalle luonnollisia, jolloin myös luottamuksellisen ilmapiirin luominen onnistui hyvin. Tutkijan pitkä työhistoria esihenkilönä toimimisesta vaikutti haastattelutilanteiden luonnollisuuteen. Tutkijalla oli myös kattava ymmärrys

kansalaisjärjestöjen toiminnasta oman työhistorian vuoksi. Tämä tuki myös keskustelujen luonnollisuutta haastattelutilanteessa. Tutkija keskittyi haastattelutilanteissa olemaan objektiivinen, eikä tuonut esiin omia näkemyksiään tutkittavasta aiheesta haastateltavan subjektiivisen näkemyksen mahdollistamiseksi. Tämä osoittautui helpommaksi mitä tutkija alun perin ajatteli, mutta vaati tietoista ajatustyötä ennen haastatteluiden alkamista.

6.2. Pohdinta ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimuskohteena ollut valtakunnallinen kansalaisjärjestöstrategia on käynnissä oleva toimenpidelinjaus, mikä teki tutkimuksesta ajankohtaisen. Kansalaisjärjestöstrategia on laaja toimenpidelinjaus ja tutkija totesi työn edetessä, että tutkimuskohteena olisivat voineet olla vain yksi tai muutama kehittämiskohde, jolloin syventyminen yhteen osaa-alueeseen olisi ollut helpompaa. Teoreettisen viitekehyksen luominen osoittautui laajaksi ja hieman haasteelliseksi kokonaisuudeksi, yhden selkeän teoreettisen mallin puuttuessa. Tutkija teki laajan taustatyön laatiessaan kansalaisjärjestöjen teoreettista pohjaa. Mikäli työ olisi rajattu koskemaan vain yhtä tai muutamaa kehittämiskohdetta, teoreettisen viitekehyksen luominen olisi onnistunut paremmin. Tutkittavan aiheen ajankohtaisuus asetti myös haasteita. Työtä työstettiin yhden vuoden ajan, mikä vaati tutkijalta ajan tasalla pysymistä kansalaisjärjestöstrategian etenemisestä. Nopeampi työstäminen olisi tehnyt työn tekemisestä helpompaa. Toisaalta pidempi työstäminen varmisti tutkimusaineiston luotettavuuden, tutkijan palatessaan aineistoon useasti uudelleen, jonka seurauksena pystyttiin todentamaan, että kokoavista luokista pystyttiin luotettavasti palamaan alkuperäiseen ilmaukseen.

Tässä työssä keskeisessä roolissa oli kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteet ja näkemykset, joiden esiin tuomisessa onnistuttiin hyvin. Aiheen ajankohtaisuuden vuoksi ja aiheen laajempien näkökulmien saavuttamiseksi, olisi tärkeää tuoda esiin myös julkisen hallinnon näkökulmat. Jatkotutkimus aiheena voisi olla julkisen hallinnon näkökulman

liittäminen kansalaisjärjestöjen näkökulman rinnalle. Myös yksittäisen kehittämiskohteen syvempi ja laajempi tutkimus toimisi hyvänä jatkotutkimusaiheena. Tutkimuksessa esiin nostetut toimenpide-ehdotukset Pohjanmaan alueelle kansalaisjärjestöstrategian konkretian tasolle viemisestä, esittävät itsessään jo uusia jatkotutkimusaiheita.

Lähteet

- Arajärvi, P. (2007.) *Valtionneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten edistämisestä*. Julkaisuja 2007:4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-466-427-1>
- Autioniemi J. (2025.) *Paradoksaalinen kompleksisuusteoria: Paradoksien johtaminen kompleksisissa järjestelmissä*. Hallinnon tutkimus Vol 44 Nro 4. <https://doi.org/10.37450/ht.161517>
- Azaiez A, Salot R (2025.) *Political participation and voluntary associations : A hypergraph case study*. PLoS ONE 20(1): e0311626. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0311626>
- Christelle Savall. (2025.) *Civil society under pressure: securing the future of democracy in Europe*. Julkaisussa *Civil Society Organisations' Bulletin: Ensuring health security for future generations within the EU*. Noudettu 2.5.2025 osoitteesta: <https://www.eesc.europa.eu/en/newsletters/group-3-newsletter/civil-society-organisations-bulletin-april-2025>
- Euroopan komissio. (2025.) *Mikä on Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+)?* Noudettu 2.5.2025 osoitteesta: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/fi/mika-euroopan-sosiaalirahasto-plus-esr>
- Euroopan parlamentti. (2008.) *Vapaaehtoistyön roolista taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämisessä*. Mietintö 10.3.2008. Noudettu 13.3.2025 osoitteesta: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-6-2008-0070_FI.html#_section1
- Euroopan unioni. (n.d.a) *Euroopan unionin tarjoama rahoitus, avustukset ja tuet*. Noudettu 11.3.2025 osoitteesta: https://european-union.europa.eu/live-work-study/funding-grants-subsidies_fi
- Euroopan unioni. (n.d.b.) *Kansalaisjärjestöjen rahoitusmahdollisuudet*. Noudettu 11.3.2025 osoitteesta: https://commission.europa.eu/funding-tenders/how-apply/eligibility-who-can-get-funding/funding-opportunities-ngos_fi

- Grönlund, H., & Seppälä, T. (2021). *Onko sektorilla väliä? Julkisen sektorin ja kolmannen sektorin toimijoiden ylläpitämien matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen keskinäiset erot ja yhtäläisyydet*. *Sosiaalilääketieteen Aikakauslehti*, 58(4). <https://doi.org/10.23990/sa.88823>
- Hanifi, R. (2013.) *Voluntary Work, Informal Help and Trust: Changes in Finland*. *Procedia, social and behavioral sciences*, Vol.72, p. 32-46. Noudettu: 14.4.2025. DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.02.004
- Herlin H. (2015.) *Better Safe Than Sorry: Nonprofit Organizational Legitimacy and Cross-Sector Partnerships*. *Business & Society*. Vol.54 (6), p.822-858. <https://doi.org.proxy.uwasa.fi/10.1177/0007650312472609>
- Hirsjärvi S., Remes P., Sajavaara P. (2009.) *Tutki ja kirjoita*. Kariston kirjapaino Oy, Hämeenlinna. 15. uudistettu painos.
- Kajanto A. (2011.) *Kansalaisyhteiskunta on demokratian juuristo*. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi, 2010. Julkaisussa: *Aikuiskasvatus 2011–02*, Vol.31 (1), s.61–64. DOI: 10.33336/aik.93915
- Kettunen, P. (2018.) *Vaikuttavuusarvioinnin kytkeminen osaksi johtamista*. *Hallinnon tutkimus* Vol. 37 Nro 3. Noudettu: 18.2.2025 osoitteesta <https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/98210>
- Kumpulainen, K. (2024.) *Uusi kansalaistoiminta murtaa nykyisiä järjestötoiminnan rakenteita ja johtamistapaa*. SOSTE. Noudettu 29.4.2025 osoitteesta: <https://www.soste.fi/yhdessa-tehty-hyva-elama-kaikille/uusi-kansalaistoiminta-murtaa-nykyisia-jarjestotoiminnan-rakenteita-ja-johtamistapaa/>
- Kuuloliitto. (2025.) *Sote- järjestöjen alasajo on pysäytettävä*. *Uutinen* 20.8.2025. Noudettu 14.9.20254 osoitteesta <https://www.kuuloliitto.fi/sote-jarjestojen-alasajo-on-pysaytettava/>
- Jalonen H. (2020.) *Tietämättömyyden tunnistaminen on viisauden alku*. *Focus Localis* 48 (3), 74–83. Noudettu 11.3.2025 <https://journal.fi/focuslocalis/issue/view/7896/1239>
- Juuti A. & Puusa P. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. 3. painos.

- Järjestöbarometri (2024.) *Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä*. Suomen sosiaali- ja terveys ry. Helsinki. Noudettu 20.1.2025 osoitteesta: https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2024/10/JB-2024_01102024-1.pdf
- Laihonen H., Kork A-A., Sinervo L-M. (2024.) *Onko vaikuttavuudesta tullut synonyymi sote-palveluiden tuottavuuden parantamiseksi*. Teoksessa Työn Tuuli- Innostuksen ja menetyksen monet tiet 2:2024, s.13–19. Henkilöstöjohdon ryhmä – HENRY ry. Noudettu: 10.3.2025 osoitteesta: https://www.henry.fi/media/ajankoh-taista/tyon-tuuli/tyontuuli_022024_final_.pdf#page=13
- Laki hyvinvointialueesta 611/2021. (2021.) Finlex. Noudettu 24.1.2025 osoitteesta: <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210611>
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021. (2021.) Finlex. Noudettu 4.2.2025 osoitteesta: <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>
- Lastensuojelun keskusliitto. (2025.) *Sotejärjestöille ehdotettu 100 miljoonan euron lisä leikkausta - ei tule toteutumaan lastina nuorten hyvinvointia ei enää saa heikentää*. Noudettu 14.9.2025 osoitteesta: <https://www.lskl.fi/tiedotteet/sote-jarjes-toille-ehdotettua-100-miljoonan-euron-lisaleikkausta-ei-tule-toteuttaa-lasten-ja-nuorten-hyvinvointia-ei-ena-saa-heikentaa/>
- Lausuntopalvelu. (2025.) *Lausuntopyyntö selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksiä ja linjauksia*. Noudettu 29.4.2025 osoitteesta: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=0b49a4de-591d-4383-a77f-3e8dd14b86f3>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2025.) *MLL:n kannanotto: Sote- järjestöjen avustusleikkaukset ovat lyhytnäköisiä*. Kannanotto 11.8.2025. Noudettu 14.9.2025 osoitteesta: <https://www.mll.fi/kannanotot-ja-lausunnot/mln-kannanotto-sote-jarjestojen-avustusleikkaukset-ovat-lyhytnakoisia/>
- Markkola, P. (2021). *Järjestöjen asiantuntijuus hyvinvointivaltion historiassa*. *Historiallinen Aikakauskirja*, 119(2), 262–263. <https://doi.org/10.54331/haik.140816>
- Mikkonen, K. (2024.) *Järjestöjen taloudelliset toimintaedellytykset 2024*. Koosteraportti VaLa ry ja Oikeusministeriö 28.5.2024. Taloustutkimus. Noudettu 29.4.2025

- osoitteesta: https://www.vala.fi/uploads/cK4K3M7q/Jrjestjentaloudellisettoimintaedellytykset2024_Presis28052024_Final.pdf
- Mäenpää P., Faehnle M. (2021.) *4. sektori: Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Vastapaino.
- Nuorisoala. (2024.) *Kansalaisjärjestöt: valtioneuvoston hyväksymä kansalaisjärjestö strategia on mitätön laastari jättileikkausten repimään haavaan*. Kannanotto 7.6.2024. Noudettu 14.3.2025 osoitteesta <https://nuorisoala.fi/kansalaisjarjestot-valtioneuvoston-hyvaksyma-kansalaisjarjestostrategia-on-mitaton-laastari-jattileikkausten-repimaan-haavaan/>
- OECD Public Governance Reviews. (2021.) *Civic Space Scan of Finland*. Noudettu 26.4.2025 osoitteesta: https://www.oecd.org/en/publications/civic-space-scan-of-finland_f9e971bd-en.html
- Oikeusministeriö. (2022a.) *Uusi kansalaisyhteiskunta politiikan neuvottelukunta KANE asetettu*. Tiedote 27.1.2022. Noudettu 14.3.2025 osoitteesta: <https://oikeusministerio.fi/-/uusi-kansalaisyhteiskuntapolitiikan-neuvottelukunta-kane-asetettu>
- Oikeusministeriö. (2022b.) *Autonominen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta kaikille. Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANEn strategia 2022–2026*. Oikeusministeriön julkaisuja 2022:3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-366-7>
- Oikeusministeriö. (2024.) *Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027*. Valtionneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten- kehittämisestä. Valtionneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto. Noudettu 20.1.2025 osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165689/OM_2024_20_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Paananen H., Jäntti A., Haveri A., Sinervo L-M., Sinkko J. (2025.) *Havaintoja hyvinvointialueiden toiminnan käynnistämisestä ja suhteesta kuntiin*. HALKO-hankkeen väli-raportti. Valtionneuvoston julkaisuarkisto Valto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-235-0>
- Paatela S., & Tynkkynen L-K. (2024.) *”Sote-uudistus ei oo ollenkaan vielä ohi, vaan se on vasta alkanut”*: ylimmän johdon näkemyksiä hyvinvointialueiden toiminnan

- alkuvaiheista*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-271-6>
- Piotrowicz M., & Cianciara D. (2013.) *The role of Non-governmental organizations in the social and the health system*. Department of Health Promotion and Postgraduate Education National Institute of Public Health – National Institute of Hygiene in Warsaw. Public health. Noudettu 6.3.2025 osoitteesta: <https://www.przeglepi-demiol.pzh.gov.pl/pdf-180160-100733?filename=The%20role%20of.pdf>
- Pyykkö Mika. (2025.) *Selvitys sosiaali- ja terveystalouden järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista: Selvityshenkilön raportti*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8661-9>
- Pätilä S., & Tuurnas S., (2019.) *Järjestöt kansalaisten edustajina hallinnonuudistuksessa? Legitimointia, mahdollisuuksia ja odotuksia*. Hallinnon tutkimus 38 (4). <https://doi.org/10.37450/ht.98053>
- Rantamäki N. & Kokkonen T. (2023.) *Kansalaisjärjestöt osallisuuden rakentajina*. Teoksessa Rantamäki N., Kokkonen T., Närhi K., Kannasoja S., Ruonakangas S. (toim.) *Ranteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. s. 205–219. Jyväskylän Yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202309064953>
- Raisio H., Puustinen A., Wiikinkoski T., Valtonen V., Lindell J. (2023.) *Hämmäinen ja historian? Neljäs sektori ilmiönä ja käsitteenä turvallisuustoiminnan kontekstissa*. Vol 42 Nro 1: Hallinnon tutkimus 1/2023. <https://doi.org/10.37450/ht.119579>
- Ruuskanen P., Jousilahti J., Faehnle M., Kuusikko K., Kuittinen K., Virtanen J., Strömberg L. (2020.) *Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimus- toiminnan julkaisusarja 2020:47. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-918-9>
- Ruuskanen P., Lind K., Peltosalmi J. (2023.) *Järjestödemokratia ja ammatillinen johtaminen suomalaisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen myyteinä ja seremonioina*. Jyväskylän Yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023041937711>
- Suomen perustuslaki 731/1999*. Finlex. Noudettu 26.4.2025 osoitteesta: <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/1999/731>

- Salgado R. (2014.) *Rebalancing EU Interest Representation? Associative Democracy and EU Funding of Civil Society Organizations*. Journal Of Common Market Studies. Volume 52. Number 2. pp. 337–353. <https://doi.org/10.1111/jcms.12092>
- Smolej, M. (2017). *Vapaaehtoistyöstä palvelutuotantoon – kasvava ammatillisuuden vaatimus kolmannen sektorin lastensuojelujärjestö Suomen Icehearts ry:ssä*. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 25(1), 4–20. Noudettu 5.3.2025 osoitteesta <https://journal.fi/janus/article/view/57389>
- Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus, STEA. (2023.) *STEA-avustusten tuloksellisuuden arviointiin päivityksiä*. Noudettu 10.3.2025 osoitteesta <https://www.stea.fi/tietoa-steasta/ajankohtaiset-koontisivu/blogit/stea-avustusten-tuloksellisuuden-arviointiin-paivityksia/>
- Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus, STEA. (2024.) *Tietoa STEA:sta*. Noudettu 14.2.2025 osoitteesta: <https://www.stea.fi/tietoa-steasta/>
- Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus, STEA. (2025a.) *Vuonna 2026 myönnettävien uusien STEA-avustusten hakuilmoitus*. Noudettu 2.5.2025 osoitteesta: <https://www.stea.fi/avustusten-hakeminen/mihin-avustusta-voi-hakea/vuonna-2026-myonnettavien-uusien-stea-avustusten-hakuilmoitus/>
- Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus, STEA. (2025b.) *Hankeavustus EU-rahoituksen osarahoitukseen - STEA-ohje*. Video julkaistu 28.3.2025. Video katsottu: 2.5.2025 osoitteesta: <https://www.youtube.com/watch?v=0v-a3i-5J70>
- Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus. (n.d.b) *Sosiaali- ja terveysjärjestöjen STEA-avustusten rahoitusmallin uudistus 2020-2026*. Noudettu 14.2.2025 osoitteesta: <https://www.stea.fi/tietoa-steasta/sosiaali-ja-terveysjarjestojen-stea-avustusten-rahoitusmallin-uudistus-2020-2026/>
- Soste. (2025a.) *Budjettiriihi: 100 miljoonan lisäleikkaus romuttaisi sote-järjestöjen työn – leikkauksille on vaihtoehtoja*. Noudettu 12.9.2025 osoitteesta: <https://www.soste.fi/uutiset/budjettiriihi-100-miljoonan-lisaleikkaus-romuttaisi-sote-jarjestojen-tyon-leikkauksille-on-vaihtoehtoja/>

- Soste. (2025b.) *Sosiaalibarometri 2025: Sosiaali- ja terveysjärjestöt paikkaavat hyvinvointialueiden säästöjä – asiakkaita ohjataan järjestöihin, jotta alueet voivat hillitä menojensa kasvua*. Noudettu 28.5.2025 osoitteesta: <https://www.soste.fi/uutiset/sosiaalibarometri-2025-sosiaali-ja-terveysjarjestot-paikkaavat-hyvinvointialueiden-saastoja-asiakkaita-ohjataan-jarjestoihin-jotta-alueet-voivat-hillita-menojensa-kasvua/>
- Soste. (2025c.) *Hallitus hylkäsi sote-järjestöille esitetyt tuhoiset lisäleikkaukset*. Noudettu 14.9.2025 osoitteesta: <https://www.soste.fi/uutiset/hallitus-hylkasi-sote-jarjestoille-esitetyt-tuhoiset-lisaleikkaukset/>
- Sujie, P. (2024.) *The program efficiency of environmental and social non-governmental organizations: A comparative study*. PubMed Central. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0302835>
- Tilastokeskus. (2025.) *Tunnuslukuja väestöstä alueittain 1990–2024*. Noudettu 7.1.2026 osoitteesta: https://statfin.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/table/tableViewLayout1/
- Turja T. (2024.) *Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen Suomessa 2024*. Tutkimusraportti. Kansalaisareena. Noudettu 30.4.2025 osoitteesta: <https://kansalaisareena.fi/aineistoa/tutkimukset-ja-selvitykset/>
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2022.) *Euroopan sosiaalirahasto + (ESR+)*. Noudettu 2.5.2025 osoitteesta: <https://rakennerahastot.fi/euroopan-sosiaalirahasto-plus-esr>
- Ulkoministeriö. (n.d.) *Tuki kansalaisjärjestöjen EU-hankkeille*. Noudettu 11.3.2025 osoitteesta: <https://um.fi/tuki-kansalaisjarjestojen-eu-hankkeille>
- Valtionkonttori. (2023.) *Tiedolla johtamisen tila valtion hallinnossa*. Kypsyystaso selvitys. Valtiokonttorin julkaisuja/ Tiedolla johtaminen 01/2023. Noudettu 12.3.2025 osoitteesta: <https://www.valtiokonttori.fi/julkaisut/julkaisuja-julkishallinnon-palveluista/>
- Valtionneuvosto. (2024.) *Kansalaisjärjestöstrategia linjaa kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten kehittämistä*. Noudettu 14.3.2025 osoitteesta:

<https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/kansalaisjarjestostrategia-linjaa-kansalais-jarjestojen-toimintaedellytysten-kehittamista>

Valtioneuvosto. (2025.) *Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaan 304 miljoonaa euroa vuonna 2025*. Noudettu 19.2.2025 osoitteesta: <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/sosiaali-ja-terveysalan-jarjestojen-toimintaan-304-miljoonaa-euroa-vuonna-2025->

Valtiovarainministeriö. (2024a.) *Valtionavustustoiminnan tietojohtaminen ja vaikuttavuus*. Toimintamalliopas valtion apu viranomaisen tueksi. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2024:6. Noudettu 10.3.2025 osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165391/VM_2024_6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtiovarainministeriö. (n.d.b.) *Valtionavustukset*. Noudettu 10.3.2025 osoitteesta: <https://vm.fi/valtionavustukset>

Valtiovarainministeriö. (2025a.) *Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2026–2029. Orpon hallitus: Riihipäätökset vahvistavat Suomen kilpailukykyä ja turvallisuutta*. Noudettu 29.4.2025 osoitteesta: <https://vm.fi/-/194055633/orpon-hallitus-riihipaatokset-vahvistavat-suomen-kilpailukyky-ja-turvallisuutta-1>

Valtiovarainministeriö. (2025b.) *Valtiovarainministeri Riikka Purran budjettiehdotus vakauttaa velkasuhteeseen, budjetin alijäämä pienenee 10 miljardilla eurolla*. Noudettu 19.9.2025 osoitteesta: <https://valtioneuvosto.fi/-/10623/valtiovarainministeri-riikka-purran-budjettiehdotus-vakauttaa-velkasuhteen-budjetin-alijaaama-pienenee-alle-10-miljardiin-euroon>

Vero. (2022.) *Milloin yhdistys tai säätiö on yleishyödyllinen?* Noudettu 12.9.2025 osoitteesta: <https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/verot-ja-maksut/yhdistys-ja-saatio/yleishyodyllisyyden-edellytykset/>

Viertola J. (2025.) *Järjestö- ja vapaaehtoistoimintaa koskevan sääntelyn kehittäminen*. Selvityshenkilön raportti. Noudettu 16.9.2025 osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-357-5>

Vilka H. (2025.) *Tutki ja kehitä*. 6., uudistettu painos. Santalahti Kustannus.

- Vllasaj K., Szabados G, N., Bába-Bácsné É., Ordán S. G. (2022.) *A review of sivil society organizations concepts through content analysis*. Acta Medicinae et Sociologica Vol 13. Nro 35. (s.89-107.) DOI: [10.19055/ams.2022.11/29/5](https://doi.org/10.19055/ams.2022.11/29/5)
- Wakunuma K. & Stahl B. C. (2016.) *Civil Society Organisations in Research: A Literature-Based Typology*. International Journal of Voluntery and Nonprofit Organizations. DOI:[10.1007/s11266-016-9816-y](https://doi.org/10.1007/s11266-016-9816-y)
- Wevelsiep Annelina. (2024.) *Miten järjestöt voivat laajentaa varainhankintaansa? Kansalaisyhteiskunnan verkkolehti*. Noudettu 10.3.2025 osoitteesta: <https://kansalaisyhteiskunta.fi/verkkolehti/miten-jarjestot-voivat-laajentaa-varainhankintaansa/>
- Yhdistyslaki 503/1989. Finlex. Noudettu 6.3.2025 osoitteesta: <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/1989/503>
- Yle. (2024.) *Hallitus leikkaa kolmanneksen sote-järjestöjen avustuksista – Mieli ry:n toiminnanjohtaja: ”seuraukset ovat tuhoisia.”* Paula Tiessalo (toim.) Noudettu 30.6.2025 osoitteesta: <https://yle.fi/a/74-20085202>

Liitteet

Liite 1. Tietosuoja ja hyväksyntä tutkimukseen osallistumiselle

[päivämäärä]

Tietoa Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027- tulevaisuuden toimintamalli? – tutkimukseen osallistuvalla

Sinut on kutsuttu osallistumaan tutkimukseen. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Voit keskeyttää osallistumisesi milloin tahansa tutkimuksen aikana. Jos vetäydyt tutkimuksesta, sinuun ei kohdistu mitään negatiivista seurausta, mutta sinulta siihen asti kerättyä aineistoa voidaan käyttää tutkimukseen.

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella valtakunnallista kansalaisjärjestöstrategiaa 2023–2027. Tutkimuksella kartoitetaan Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestöjen näkökulmaa strategiasta. Tutkimuksessa haastatellaan kevään ja kesä 2025 aikana noin kymmentä kansalaisjärjestön edustajaa. Haastattelut toteutetaan Teams-sovelluksen välityksellä. Haastattelut tallennetaan ja litteroidaan.

Tutkijana toimii sosiaali- ja terveyshallintotieteen opiskelija Noora Annola, vastuuopettajana ja ohjaajana toimii Tomi Niemi, Vaasan yliopiston sosiaali- ja terveyshallintotieteen opintosuunnasta.

Tutkimus alkoi 1.1.2025 ja päättyy 31.5.2026.

1. Miksi ja millä perusteella tutkimuksessa käsitellään henkilötietojasi?

Tutkimuksessa henkilötietojasi käsitellään sillä perusteella, että henkilötietojen käsittely on tarpeen yleisen edun mukaisen tarkoituksen, tieteellisen tutkimuksen, suorittamiseksi.

2. Tutkimuksessa käsiteltävät henkilötiedot

Haastattelututkimuksen aikana sinulta kerätään seuraavia tutkimuksessa käsiteltäviä henkilötietoja: organisaatio, paikkakunta, palveluiden kieli, asema organisaatiossa, henkilöstön ja asiakkaiden määrä sekä työkokemus. Haastattelut tallennetaan, jolloin myös ääni on ymmärrettävissä henkilötietona.

3. Kenelle tutkimuksessa kerättyjä henkilötietoja luovutetaan?

Tutkimuksen tekijälle sekä tutkimuksen ohjaajalle.

4. Millä toimilla tietojasi suojataan?

Tutkimuksessa täyttyvät seuraavat edellytykset, joilla turvataan oikeuksiasi:

Tutkimuksen vastuuhenkilö on: Noora Annola

Henkilötietoja käytetään ja luovutetaan vain tätä tieteellistä tutkimusta varten sekä toimitaan niin, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille.

5. Kuinka kauan henkilötietojasi säilytetään?

Tutkimuksen vastuhenkilö säilyttää litteroidun haastatteluaineiston asianmukaisesti vuoden 2026 loppuun saakka.

6. Tutkimukseen osallistuvan oikeudet tieteellisessä tutkimuksessa

Tutkimukseen osallistuvalla on:

- oikeus tarkastaa rekisterinpitäjältä mitä häntä koskevia henkilötietoja on rekisteriin tallennettu
- oikeus vaatia, että saa puutteelliset henkilötiedot täydennettyä
- oikeus saada poistettua henkilötietonsa ilman aiheetonta viivytystä, edellyttäen että
 - henkilötietoja ei enää tarvita niihin tarkoituksiin, joita varten ne kerättiin tai joita varten niitä muutoin käsiteltiin
 - henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti
- oikeus peruuttaa suostumus

7. Lisätietoa tutkimuksesta ja oikeuksien käyttämisestä

Tässä tutkimuksessa rekisterinpitäjänä on [tekijä]

Yhteyshenkilö tutkimusta koskevissa asioissa on: [tekijä]

8. Tutkimukseen osallistuva täyttää:

Olen saanut tietoa tutkimuksesta ja kirjallisesti tämän tietosuojailmoituksen ja näiden perusteella riittävät tiedot tutkimuksesta.

Olen ymmärtänyt, että voin milloin tahansa ilmoittaa, etten enää halua osallistua tutkimukseen, mutta siihen asti kerättyjä tietoja voidaan hyödyntää tutkimuksessa.

Olen ymmärtänyt yllä olevat tiedot ja haluan osallistua tutkimukseen.

Paikka ja aika

Tutkimukseen osallistuvan allekirjoitus

Nimenselvennys

Liite 2. Haastattelupyyntö

Haastattelupyyntö: Kansalaisjärjestöjen näkemykset esiin tutkimuksessa

Hei xxxx järjestön edustaja,

Opiskelen Vaasan yliopistossa sosiaali- ja terveyshallintotiedettä ja teen parhaillani pro gradu -tutkielmaani, jossa tarkastelen valtakunnallisen kansalaisjärjestöstrategian 2023–2027 kehittämiskohteita Pohjanmaan hyvinvointialueen kansalaisjärjestöjen näkökulmasta.

Kansalaisjärjestöjen rooli yhteiskunnassa on minulle sydämen asia – olen toiminut järjestökentällä yli kymmenen vuotta ja toimin tällä hetkellä töideni ohessa Pohjanmaan järjestöneuvottelukunnan jäsenenä sekä olen aktiivisesti mukana oman kyläyhdistykseni toiminnassa.

Tutkimukseni tavoitteena on tuoda esiin järjestöjen näkemyksiä ja kokemuksia seuraavista kansalaisjärjestöstrategian kehittämiskohteista:

- Vahvistetaan kansalaisjärjestöjen oman varainhankinnan edellytyksiä
- Jatketaan valtionavustustoiminnan- ja tapojen kehittämistä
- Tuetaan EU-rahoituksen saamista Suomeen
- Kannustetaan kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan
- Rakennetaan kansalaisyhteiskuntapolitiikan tietoperustaa ja yhteistyötä

Etsin nyt haastateltavia eri kansalaisjärjestöistä, ja toivoisin, että teidän järjestönne voisi osallistua tähän tutkimukseen. Tutkimukseen voi osallistua ilman syvällistä strategiatietämystä. Haastattelut toteutetaan etänä yksilöhaastatteluina, ja ne kestävät noin tunnin. Haastattelut tallennetaan ja litteroidaan jälkikäteen. Kaikki osallistujat ja järjestöt käsitellään tutkimuksessa nimettömästi ja tunnistamattomasti. Haastattelut pidetään toukokuussa 2025.

Ymmärrän, että järjestökentällä riittää kiireitä – juuri siksi teidän äänenne on erityisen tärkeä saada kuuluville! Olisin todella kiitollinen, jos löytäisitte pienen hetken osallistua haastatteluun. Toivon vastaustanne 30.4.2025 mennessä, jotta voimme sopia teille sopivan haastatteluajan.

Yhteistyössä on voimaa, lämpimästi tervetuloa haastatteluun!

Liitteenä Oikeusministeriön julkaisu: Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 : Valtioneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten kehittämisestä sekä tiivistelmä strategiasta.

Ystävällisin terveisin,

[tekijä]

Liite 3. Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset:

Toimijaan ja organisaatioon liittyvät kysymykset:

1. Kuvaile lyhyesti järjestönne toimintaa.
2. Millä paikkakunnilla tai alueilla järjestönne toimii?
3. Millä kielillä tarjoatte palveluitanne?
4. Mikä on oma roolisi, tehtävänimikkeesi ja vastuualueesi järjestössä?
5. Kuinka pitkään olet työskennellyt kyseisessä järjestössä?
 - Kerro lyhyesti myös aiemmasta työhistoriastasi, mikäli se liittyy järjestö- ja/tai sosiaali- ja terveysalaan.
6. Millaisia valtion tai muun julkisen tahon avustuksia järjestönne saa?
7. Kuinka monta vapaaehtoista toimii järjestössänne tällä hetkellä?
8. Onko järjestössänne palkattua henkilökuntaa?
 - Jos on, kuinka monta työntekijää tällä hetkellä on? (Myös osa-aikaiset mukaan lukien.)
9. Arvionne mukaan, kuinka monta asiakasta/kävijää järjestönne toimintaan osallistuu vuosittain?

Strategiaan liittyvät kysymykset: (6 pääkysymystä)

1. Millaisia ajatuksia tai tuntemuksia kansalaisjärjestöstrategia herättää sinussa?
2. Mitkä kansalaisjärjestöstrategian kehittämiskohteet puhuttavat sinua ja miksi? Herättääkö kehittämiskohteet sinussa erityisiä ajatuksia, huolia tai toiveita?
 - Vahvistetaan kansalaisjärjestöjen oman varainhankinnan edellytyksiä
 - Jatketaan valtionavustustoiminnan- ja tapojen kehittämistä
 - Tuetaan EU-rahoituksen saamista Suomeen
 - Kannustetaan kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan
 - Rakennetaan kansalaisyhteiskuntapolitiikan tietoperustaa ja yhteistyötä
3. Mihin suuntaan mielestäsi strategia ohjaa kansalaisjärjestötoimintaa?
4. Miten kansalaisjärjestöjen toimintaperiaatteet toteutuvat strategiassa?
5. Millaiset edellytykset sinun mielestäsi on strategian toteutumiselle Pohjanmaalla tai teidän omassa järjestössänne?
 - Mitä vahvuuksia näet?
 - Mitä heikkouksia tai ristiriitoja näet?
6. Mitä vielä haluaisitte sanoa kansalaisjärjestöstrategiasta tai Pohjanmaan kansalaisjärjestöistä?

Liite 4. Tiivistelmä: Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027

Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027 perustuu valtioneuvoston periaatepäätökseen kehittää kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä hallitusohjelmakaudella 2023–2027. Kansalaisjärjestöt ja aktiivinen kansalaistoiminta ovat merkittävä osa toimivaa demokraattista yhteiskuntaa. Kansalaisjärjestöjen toimintaympäristöt ovat muuttuneet, jolloin kehittämistarpeet rahoitusten, yhteistyön ja uusien rakenteiden osalta ovat nousseet esiin. (Oikeusministeriö, 2024, s. 3.)

Strategiassa tunnistetaan viisi keskeistä osa-aluetta, jotka kuvaavat millaista kehitystä kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksissä tavoitellaan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Strategian keskeisiin päämääriin ja lyhyen aikavälin tavoitteisiin liittyy valtionhallinnon toimenpiteitä, jotka käynnistetään nopeasti. Keskiössä on vahvistaa kansalaisjärjestöjen mahdollisuuksia kehittää itsenäistä varainhankintaa, edistää yhteistyötä sekä uudistaa rakenteita. Strategian ajan kehitetään tavoitteellisesti yhteistyötä kansalaisjärjestön ja julkisen hallinnon kesken. (Oikeusministeriö, 2024, s. 13.)

1. Kehittämiskohde: Vahvistetaan kansalaisjärjestöjen oman varainhankinnan edellytyksiä

Päämääränä on kehittää lahjoituskulttuuria, joka perustuu yksityisrahoitukseen, jolloin vahvistetaan kansalaisjärjestöjen taloudellista omavaraisuutta.

Tavoitteena on vahvistaa kansalaisjärjestöjen edellytyksiä itsenäiseen varainhankintaan ja yksityisrahoitusten mahdollisuuksiin. Tavoitteen toteuttamisen arvioidaan vaikuttavan valtiontalouteen, minkä vuoksi sen taloudelliset vaikutukset edellyttävät erillistä virkamiesselvitystä. Verotukseen liittyvät toimenpiteet toteutetaan vain, jos niiden seurauksena syntyvä verotulojen vähennys on hyväksytty. Tavoitteen edistymistä seurataan kansalaisjärjestöjen pienkeräysten, rahankeräysten ja verotietojen analysoinnin avulla.

Toimenpiteinä lahjoitusvähennyksiä (nuoriso-, liikunta-, urheilu- ja kulttuuri lahjoituksille) laajennetaan kehysriihen mukaisesti. Lisäksi selvitetään mahdollisuutta laajentaa verovähennysoikeutta järjestöille ja säätiöille myönnettyille lahjoituksille. Toimintamallin toimivuuden näkökulmasta pitäisi muutoksen astua voimaan jo vuonna 2026. Tutkitaan myös, mitkä varainhankinnan kulut voitaisiin hyväksyä valtionavustusten käytössä tukikelpoisiksi menoiksi. Lisäksi edistetään yhteisten palveluiden hankintaa ja tehokasta tuottamista kansalaisjärjestöissä, erityisesti korkeaa hallinto-osaamista vaativilla alueilla, kuten varainhankinnassa. On myös tarpeen selvittää erikseen muita kansalaisjärjestöille suunnattuja verokannustimia. (Oikeusministeriö, 2024, s. 12, 25–27.)

2. Kehittämiskohde: Jatketaan valtionavustustoiminnan- ja tapojen kehittämistä

Päämääränä on saada aikaan valtion avustuksilla laajempaa vaikuttavuutta sekä tuottavuutta.

Tavoitteena on keventää hallinnollista taakkaa, ja selkeyttää valtion avustustoimintaa sekä lisätä toiminnan vaikuttavuutta. (Oikeusministeriö, 2024, s. 27.) Hallinnollisen taakan keventäminen koetaan tärkeäksi tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa, sillä kansalaisjärjestöille suunnatut valtionavustukset ovat pienentyneet. Keventämällä hallinnollista taakkaa tavoitellaan järjestöjen säästöjen kohdistumista hallintoon eikä varsinaiseen toimintaan. Kansalaisjärjestöstrategian mukaan tavoitteena on myös painottaa yleisavustuksia tulevaisuudessa. Strategian tavoitteena on myös uudistaa valtionavustuksia koskevia ehtoja ja rajoituksia sekä valtionavustuslakia. (Oikeusministeriö, 2024, s. 13.)

Toimenpiteenä valtionavustuksen monikanavaisuutta selkeytetään ottamalla käyttöön Valtionkonttorin valtionavustuspalveluja sekä yleisesti uudistetaan valtionavustuskäytänteitä. Valtionavustuksia jaettaessa vapaaehtoistoiminta voidaan ottaa huomioon valtionapuviranomaisen harkinnan mukaan saatavana resurssina. Esimerkiksi vapaaehtoistoiminta voidaan tulkita osaksi omaa rahoitusosuutta. Toimenpiteillä pyritään välttämään myös päällekkäisiä valtionavustuksia sekä osallistaa kansalaisjärjestöt valtionavustusten päämäärien sekä arviointien suunnitteluun. Tavoitteena on myös selkeyttää haku- ja raportointiprosesseja yhtenäisillä asiakirjoilla. (Oikeusministeriö, 2024, s. 13.)

3. Kehittämiskohde: Tuetaan EU-rahoituksen saamista Suomeen

Päämääräksi on määritelty EU-rahoitusten määrän kasvu Suomessa sekä Suomen tulisi hyötyä Euroopan Unionista entistä enemmän (Oikeusministeriö, 2024, s. 13).

Tavoitteena on tukea kansalaisjärjestöjä EU-rahoitusten saamiseksi sekä lisätä monimuotoista yhteistyötä. Oikeusministeriön (2024) mukaan kilpailu rahoitusten saamiseksi on kovaa ja näin ollen järjestöt kokevat rahoitukseen liittyvien hallinnollisten tekijöiden olevan liian suuria. EU-rahoitukset koetaan mahdollisiksi uusiksi rahoituslähteiksi, mikäli kansalaisjärjestöt saisivat tarvittavaa tukea hallinnolta (Oikeusministeriö, 2024, s. 13; 30.)

Toimenpiteinä tuetaan kansalaisjärjestöjen EU-rahoituksen hakemista, jakamista eteenpäin muille kansalaisjärjestöille sekä selvitetään mahdollisuuksia luoda uusia rahoitushakupalveluita kansalaisjärjestöjen tarpeisiin, huomioiden valtionavustuksen käytön EU-rahoituksen omavastuuna. Tarkastellaan mahdollisuutta perustaa rahasto, joka yhdistäisi julkista ja yksityistä rahoitusta ja josta voitaisiin myöntää avustuksia EU-rahoitushakemusten omavastuuosuuksien kattamiseen. Lisäksi pyritään erityisesti parantamaan väkivallan ja rikollisuuden ennaltaehkäisyyn keskittyvien kansalaisjärjestöjen mahdollisuuksia saada EU-rahoitusta. (Oikeusministeriö, 2024, s. 14; 29.)

4. Kehittämiskohde: Kannustetaan kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan

Päämääränä on lisätä vapaaehtoistoimintaan osallistuvien määrää sekä vapaaehtoistoiminnan merkitystä (Oikeusministeriö, 2024, s. 14).

Tavoitteena on keventää ja helpottaa kansalaisjärjestöjä koskevia normeja sekä yhteistä viranomaisten tulkintoja päämäärän saavuttamiseksi ja näin helpottaa kansalais-toimintaan osallistumista. (Oikeusministeriö, 2024, s. 14; 30.)

Toimenpiteinä säädösvalmistelussa arvioidaan vaikutuksia, jotta järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan ei kohdistu tarpeettoman tiukkaa sääntelyä. Esimerkiksi kuluttajaturvalli-suuteen ja järjestyksenvalvontaan liittyvät muutokset voivat vaikuttaa kansalaisjärjestöjen toimintaan. Lisäksi selvitetään lainsäädännöllisiä esteitä järjestö- ja vapaaehtoistoiminnalle ja varmistetaan, että talkootyön verotus sekä vapaaehtoistojen työttömyysturvaa koskevat viranomaistulkinnat ovat johdonmukaiset ja selkeät koko maassa. Yhdistyslain uudistamisen myötä mahdollistetaan muun muassa yhdistyksen toimitusjohtaja-toimielin sekä yhdistysten fuusio, joka sisältää yleisöäänestyksen. Toimitusjohtaja-toimielimen käyttöönotto tukee erityisesti palveluja tuottavien yhdistysten johtamista, kun taas fuusiot edistävät jäsenkadosta kärsivien yhdistysten toiminnan jatkuvuutta. (Oikeusministeriö, 2024, s. 14; 32.)

5. Kehittämiskohde: Rakennetaan kansalaisyhteiskuntapolitiikan tietoperustaa ja yhteistyötä

Päämääränä on vahvistaa valtionhallinnon tiedolla johtamisen käytäntöjä, hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta sekä yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa. (Oikeusministeriö, 2024, s. 15.)

Tavoitteena on kehittää kansalaisyhteiskuntapolitiikan tietoperustaa ja tuoda se osaksi päätöksentekoa, jotta päätökset voidaan tehdä tietoon perustuen ja yhteistyötä edistäen. Tavoitteena on varmistaa, että kansalaisjärjestöt kokevat tullessaan aidosti kuululiksi ja heidän näkemyksensä huomioiduiksi päätöksenteossa. (Oikeusministeriö, 2024, s. 15.)

Toimenpiteet sisältävät tiedolla johtamista, ennakointia sekä kansalaisyhteiskunta tilan seuranta. Tavoitteena on luoda julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan suhteesta yhteinen tilanne- ja tulevaisuuskuva, joka tukee päätöksentekoa ja strategista suunnittelua. Hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuorovaikutusta vahvistetaan osana julkisen hallinnon johtamisen ja henkilöstön osaamisen kehittämistä. Kehittämistyön tavoitteena on luoda avointa ja yhdenvertaista keskustelua julkisen hallinnon ja kansalaisjärjestöjen kesken mahdollistaen avoimet ja tasapuoliset kohtaamiset. (Oikeusministeriö, 2024, s. 15.)

Lähde:

Oikeusministeriö. (2024.) *Kansalaisjärjestöstrategia 2023–2027*. Valtionneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten kehittämisestä. Valtionneuvoston hallintoyksikkö,

Julkaisutuotanto.https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165689/OM_2024_20_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y Noudettu:
20.1.2025